T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TİLLO GELENEKSEL KONUTLARININ FİZİKSEL VE FONKSİYONEL KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Servet Şeker İNALCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR

Ağustos 2021

T.C. DİCLE ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DİYARBAKIR

Servet Şeker İNALCAN tarafından yapılan ‘‘TİLLO GELENEKSEL KONUTLARININ FİZİKSEL VE FONKSİYONEL KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan : Doç. Dr. Havva ÖZYILMAZ

Üye : Doç. Dr. Can Tuncay AKIN

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Nurtekin ÖZEN

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 06/08/2021

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

…../…../2021

Prof. Dr. Neslihan DALKILIÇ

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜDÜR V.)

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca engin bilgileriyle bana çizdiği yolda desteğini esirgemeyerek; şahsıma göstermiş olduğu ilgi, hoşgörü ve sabırdan dolayı kendisiyle çalışmaktan onore olduğum çok değerli danışmanım Doç. Dr. Havva Özyılmaz'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisans tez çalışmam boyunca desteklerini esirgemeyen eşim M. Şerif İnalcan ve kızım Başak'a teşekkür ederim.

Servet Şeker İNALCAN

Ağustos – 2021 - Diyarbakır

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR……...…….....I

İÇİNDEKİLER…….....II

ÖZET……...…IV

ABSTRACT……V

ÇİZELGE LİSTESİ…….....VI

ŞEKİL LİSTESİ…….....VII

EK LİSTESİ……XI

KISALTMA VE SİMGELER…….....XII

1. GİRİŞ…….....1

1.1. Araştırmanın Problemi……..2

1.2. Araştırmanın Amacı……..3

1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları……...3

2. KAYNAK ÖZETLERİ…….....5

3. MATERYAL VE YÖNTEM……....11

3.1. Tillo İlçesi'nin Tarihi ve Genel Yerleşim Özellikleri…….....12

3.1.1. Tillo İlçesi'nin Tarihi…….....12

3.1.2. Genel Yerleşim Özelliği…….....16

3.2. Geleneksel Tillo Evlerinin Tasarımını Etkileyen Faktörler ve Özellikleri…….....21

3.3. Parsellerin Oluşumu ve Kullanım Özellikleri…….....26

3.4. Plan Düzeni…….....26

3.4.1. Mekanlar……..…….....31

3.5. Plan Tipleri…….....43

3.6. Cephe düzeni……...45

3.7. Yapım Tekniği ve Malzeme……46

3.7.1. Yapım Tekniği……46

3.7.2. Malzeme…….....46

3.8. Mimari Elemanlar……...48

4. ARAŞTIRMA BULGULARI…….....53

4.1. Geleneksel Tillo Evlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapı Analizi…….....53

4.2. Geleneksel Tillo Evlerinin Fiziksel Yapı Analizi…….....60

4.2.1. Eklemelerin Neden Olduğu Değişiklikler……..67

4.2.2. Kaldırmaların Neden Olduğu Değişiklikler……...71

4.2.3. Bölünmeler İle Oluşan Değişiklikler……..72

4.2.4. Malzeme Boyutunda Değişiklikler…….....73

4.3. Mekanların Kullanımında ve İşlevinde Görülen Değişiklikler…….....74

4.4. Geleneksel Tillo Evlerinde Fiziksel ve İşlevsel Değişiklikler…….....79

4.5. Değerlendirmeler…….....89

4.5.1. Sosyal Yapı İle İlgili Değerlendirmeler…….89

4.5.2. Fiziksel Yapı İle İlgili Değerlendirmeler…….....89

5. SONUÇ VE ÖNERİLER…….....93

6. KAYNAKLAR …….....95

EKLER…….97

ÖZGEÇMİŞ……103

ÖZET

TİLLO GELENEKSEL KONUTLARININ FİZİKSEL VE FONKSİYONEL KULLANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Servet Şeker İNALCAN

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

2021

İnsanlar karakterleri, kültürleri, inançları, hatıraları, değerleri ve geçmiş deneyimlerini bulundukları fiziki çevre koşullarıyla yorumlanarak toplumsal olarak saptadıkları "durum tanımlaması" sonucunda geleneksel evlerini şekillendirmişlerdir. Geleneksel evler belli bir süreç ifade etmekte ve bulundukları sosyal yapının ürünü olmaktadır. Dolayısıyla, sosyal yapıda meydana gelen bireysel ve algısal değişimler zamanla geleneksel evleri fiziksel olarak dönüştürebilmektedir. Bu durumda esas olan eski nesilden devralınan geleneksel evlerin yeni nesil tarafından muhafaza edilmesidir. Bu kapsamda;

Çalışma alanı olarak seçilen Tillo'nun Fakirullah Mahallesinde on adet geleneksel ev kullanıcısıyla birlikte yapılan detaylı analiz çalışmarıyla (anket, çizim, şekil vb.) incelenmiştir. Tez içeriğinde, geleneksel Tillo evlerinin güncel kullanımlarında geçirdikleri fiziksel ve işlevsel değişimler ile kullanıcıların sosyal yapılarında meydana gelen değişimler ana konu olarak işlenmiştir. Ayrıca Tillo ilçesine yönelik genel tanımlamalar, geleneksel evlerin mimari özelliklerini tanıtmaya yönelik açıklamalar ile sosyal yapı ve fiziksel yapıya ilişkin değişikliklere yönelik değerlendirmeler, sonuç ve öneriler çalışmada yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Tillo, Geleneksel Tillo Evleri, Cas Evler, Değişim, Sosyal Yapı, Fiziksel Yapı, Kültürel Yapı.

ABSTRACT

EVALUATION OF PHYSICAL AND FUNCTIONAL USE OF TİLLO TRADITIONAL HOUSES

MASTER'S THESIS

Servet Şeker İNALCAN

DICLE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL & APLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

2021

People have shaped their traditional homes as a result of the “situation definition” that they socially determined by interpreting their characters, cultures, beliefs, memories, values and past experiences with the physical environmental conditions in which they live. Traditional houses express a certain process and become the product of their social structure. Therefore, individual and perceptual changes in the social structure can physically transform traditional houses over time. In this case, the main thing is to preserve the traditional houses inherited from the old generation by the new generation. In this context;

It was examined with a detailed analysis study (questionnaire, drawing, painting, etc.) conducted with ten traditional home users in the Fakirullah District of Tillo, which was chosen as the study area. In the content of the thesis, the physical and functional changes that traditional Tillo houses have undergone in their current use and the changes that occur in the social structure of the users are discussed as the main subject. In addition, general definitions for Tillo district, explanations for introducing the architectural features of traditional houses, evaluations, results and suggestions for changes in social structure and physical structure are included in the study.

Keywords: Tillo, Traditional Tillo Houses, Cas Houses, Change, Social Structure, Physical Structure, Cultural Structure.

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge No **Sayfa**

Çizelge 3.1. 1871 Tarihli Diyarbakır Vilayet Salnamesinde yer alan Siirt'e ait nüfus verileri 14

Çizelge 3.2. Tillo ilçesinin 2007'den 2020 yılına kadarki nüfus verileri 15

Çizelge 3.3. Tillo ilçesinde incelenen geleneksel evlerin kat sayısına ve yapıya giriş katına göre araziye oturumu 24

Çizelge 3.4. Tillo ilçesinde yer alan evlerin parsel yerleşim düzenleri 26

Çizelge 3.5. Sofaya göre oluşturulan plan tipleri 44

Çizelge 4.1. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait kullanıcı özellikleri 58

Çizelge 4.2. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait mekan çeşitliliği 66

Çizelge 4.3. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde meydana gelen fiziksel ve işlevsel değişimler 78

Çizelge 4.4. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait mimari özellikler 91

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No **Sayfa**

Şekil 3.1. Çalışma alanı olarak seçilen Siirt iline bağlı Tillo ilçesinin harita üzerinde gösterimi 17

Şekil 3.2. Tillo ilçesine ait üç caddenin harita üzerinde gösterimi 18

Şekil 3.3. Tillo (Aydınlar) ilçe merkezine ait imar planının harita üzerinde gösterimi 20

Şekil 3.4. Siirt il haritasının ilçelere göre geleneksel cas evleri dağılımı 21

Şekil 3.5. Fakirullah Mahallesi içerisinde incelenen iklimin etkisiyle duvarın dış kısmına yakın konumlandırılan 4 nolu eve ait pencere örnekleri 23

Şekil 3.6. Fakirullah Mahallesine ait arazi eğimi 24

Şekil 3.7. Geleneksel Tillo evinde yatay yönde gelişim 27

Şekil 3.8. Geleneksel Tillo evinde yatay yönde gelişim 27

Şekil 3.9. Geleneksel Tillo evinde yatay yönde gelişimden kaynaklı yapılan mekansal düzenleme 28

Şekil 3.10. Geleneksel Tillo evinde dikey yönde gelişimden kaynaklı yapılan L merdiven örnekleri 28

Şekil 3.11. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen sabat örnekleri 30

Şekil 3.12. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen sabatlara ait pencere örnekleri 30

Şekil 3.13. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen sabatın yan duvarından açılan kapıdan geleneksel Tillo evi avlusuna geçiş örneği 31

Şekil 3.14. 5 nolu eve ait avlu 32

Şekil 3.15. 4 nolu eve ait avlu 33

Şekil 3.16. 6 nolu eve ait avlu 33

Şekil 3.17. 6 nolu ev içerisinde bulunan ve günümüzde ağız kısımları kapatılan huni şekilli yiyecek depolama birimi örneği 34

Şekil 3.18. 4 nolu evin merdivenine ait camelon örneği 34

Şekil 3.19. 4 nolu eve ait damın alçakve yüksek kısımlar 35

Şekil 3.20. 6 nolu eve ait damın alçak ve yüksek kısımlar 35

Şekil 3.21. 9 nolu eve ait damın alçak ve yüksek kısımlar 36

Şekil 3.22. 6 nolu eve ait damın yüksek kısmında yiyecek depolama alanı örneği 36

Şekil 3.23. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen geleneksel Tillo evi damı ile 6 nolu eve ait damların dinlenme alanı örnekleri 37

Şekil 3.24. 4 nolu evin arka cephesinde yer alan revak örneği 37

Şekil 3.25. 4 nolu eve ait kabbale örnekleri 39

Şekil 3.26. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait oda örnekleri 39

Şekil 3.27. 4 nolu geleneksel Tillo evinin odasına ait işlik 40

Şekil 3.28. 3 nolu geleneksel Tillo evine ait yazlık oda 41

Şekil 3.29. İncelenen geleneksel Tillo evine ait mutfak 42

Şekil 3.30. İncelenen geleneksel Tillo evine ait duş 42

Şekil 3.31. İncelenen geleneksel Tillo evine ait tuvalet 43

Şekil 3.32. 1 nolu geleneksel Tillo evine ait giriş kapısı 46

Şekil 3.33. Geleneksel evlerde pencere boyut, oran ve konumuna göre oluşturulan cephe tipleri 49

Şekil 3.34. İncelenen geleneksel Tillo evine ait giriş kapısı 49

Şekil 3.35. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait pencere örnekleri 50

Şekil 3.36. 4 nolu geleneksel Tillo evi başodasına ait cumbanın içeriden ve dışarıdan görünümü 51

Şekil 3.37. 4 nolu geleneksel Tillo evine ait merdiven örnekleri 51

Şekil 3.38. 9 nolu geleneksel Tillo evine ait merdiven örneği 52

Şekil 3.39. 6 nolu ile 10 nolu geleneksel Tillo evlerine ait merdiven örnekleri 52

Şekil 4.1. Fakirullah Mahallesi içerisinde incelenen geleneksel Tillo evlerinin konumu 61

Şekil 4.2. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde kullanıcıların bu evleri tercih etme nedenleri 62

Şekil 4.3. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde fiziksel bozulma nedenleri 63

Şekil 4.4. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde fiziksel müdahale yapılma nedenleri 63

Şekil 4.5. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde sıklıkla yaşanan sorunlar 64

Şekil 4.6. İncelenen geleneksel Tillo evlerinin plan düzeni ile ilgili yaşanan sorunlar 64

Şekil 4.7. İncelenen geleneksel evlerinin korumasına yönelik kullanıcı yorumu 64

Şekil 4.8. İncelenen geleneksel Tillo evleri kullanıcılarının değerlendirmeleri 65

Şekil 4.9. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde fiziksel müdahalenin yapıldığı mekanlar 67

Şekil 4.10. 3 nolu geleneksel Tillo evine ait duş eklentisi 68

Şekil 4.11. 6 nolu geleneksel Tillo evine ait duş ve tuvalet eklentisi 68

Şekil 4.12. 3 nolu geleneksel Tillo evine ait duş, tuvalet ve mutfak eklentisi 69

Şekil 4.13. 8 nolu geleneksel Tillo evine ait duş ve tuvalet eklentisi 69

Şekil 4.14. 1 nolu geleneksel Tillo evine ait duş ve tuvalet eklentisi 70

Şekil 4.15. 8 nolu geleneksel Tillo evine ait oda eklentisi 70

Şekil 4.16. 5 nolu geleneksel Tillo evine ait kat eklentisi 71

Şekil 4.17. 8 nolu geleneksel Tillo evine ait pencere kapatmaları 72

Şekil 4.18. 5 nolu geleneksel Tillo evinde düşey ve yatay doğrultuda bölünmeler 72

Şekil 4.19. Geleneksel Tillo evleri pencerelerinde pvc kullanımı 73

Şekil 4.20. Geleneksel Tillo evleri iç ve dış duvarlarında suni boya kullanımı 74

Şekil 4.21. İncelenen geleneksel Tillo evlerde işlevsel değişimlerin yapıldığı mekanlar 75

Şekil 4.22. 6 nolu geleneksel Tillo evinde mutfağın üst kattaki odaya taşınması örneği 76

Şekil 4.23. 9 nolu geleneksel Tillo evine ait, alt katta yer alan mutfağın üst kat sofasına taşınmaması örneği 76

Şekil 4.24. 10 nolu geleneksel Tillo evinin zemin katında yer alan mutfağın üst kattaki odaya taşınması örneği 77

Şekil 4.25. Şeyh Kamil Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 79

Şekil 4.26. Hacı Ali Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu , Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 80

Şekil 4.27. Muhammed Aydın Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 81

Şekil 4.28. Şeyh Nasrettin Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 82

Şekil 4.29. Nusret Yavuz Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 83

Şekil 4.30. Ayşe Kızılkaya Evi'nin Batı Cephesi, Konumu , Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 84

Şekil 4.31. Zübeyir Yıldız Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 85

Şekil 4.32. Ayşe Yıldız Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 86

Şekil 4.33. Zeki Şen Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 87

Şekil 4.34. Fatma Gültekin Evi'nin Güney Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları 88

EK LİSTESİ

Ek No		Sayfa
Ek 1.	Örnek Anket Formu	107
Ek 2.	Terminoloji	111

KISALTMA VE SİMGELER

akt. : Aktaran

cm : Santimetre

hz.: : Hazreti

km: : Kilometre

M.Ö. : Milattan Önce

vb. : Ve Benzeri

yy. : Yüzyıl

1.GİRİŞ

Önemli fiziksel bir ihtiyaç olan barınma; insanların kendilerine ait tanımlı bir "yer"i, sosyal eylemlerine olanak tanıyan özel bir yaşantı alanı olan mekanları oluşturmalarını zorunlu kılmaktadır. Mekanların şekil kazanması aşamasında ise kültür faktörü, önemli bir olgu olmaktadır. Özyaba (1993) kültürü, bir toplumun ya da uygarlığın var oluşundan beri yaşadığı ve yaşayacağı değerler bütünü olmak üzere, sürekliliği olan ve insanların yaşam çevrelerindeki davranışsal eylemleri belirleyen bir süreç olarak değerlendirmekte; kültürün insan-doğa-mekan etkileşimini bütünleyen, insanın karmaşık ilişkilerini sistematize eden bir katalizör görevi gördüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda, Anadolu'nun genelinde gelişme gösteren geleneksel evlerin varoluşlarının tesadüfi olmayıp, bulundukları yerleşimin coğrafi koşullarının yanı sıra özgün kültürel değerlerinin etkisiyle şekillendikleri görülmektedir.

Farklı toplumların farklı kültürlerin etkisiyle şekillendiği düşünüldüğünde toplumların farklı mekansal modellerle tavırlarını sergilemesi kaçınılmaz bir durumdur. Türkiye sınırları içerisinde yer alan Mardin evleri, Amasya evleri, Balat evleri, Odunpazarı evleri, Harran evleri, Foça evleri, Beypazarı evleri, Kapadokya evleri vb. bu durumu gözler önüne seren örneklerden birkaçı olmaktadır. Nitekim Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü sınırları içerisinde yer alan Siirt ilinde bulunan ''cas evler'' de bu durumu örneklemektedir. Tillo ilçe merkezi ve ilgili köyler, muhtemelen en çok iyi durumda olan cas evlerini barındırmaktadır; bu yol üzerinde Halenze (Bağtepe) ilçesi ile birlikte İkizbağlar (Tom), Dereyamaç (Fersaf), Çınarlısu (Hantrant) ve Çatılı (Sinep) ile Siirt'ten Tillo'ya kadarki alanları kapsamaktadır (Berk 2018).

Geçmişten günümüze gelindiğinde, Tillo'nun sosyal yapısında yaşanan değişimlerle birlikte geleneksel Tillo evlerinin kullanım süreci değerlendirildiğinde kullanılabilirlik ölçütleri değişebilmektedir. Bu anlamda, yaşam ortamlarıyla iç içe olan geleneksel Tillo evlerinin kullanıcılarında memnuniyet, mekanın hangi ihtiyaçları ne ölçüde karşılayabildiği, mekanın nelere elverişli olduğu ve bu anlamda da kullanıcıların davranışlarını nasıl yönlendirdiği ile doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda mekan işlevsellik, elverişlilik kavramlarına yanıt olmasıyla da anlam kazanmaktadır. Nitekim, zaman içerisinde değişen değerlerle birlikte geleneksel evlerin yapımına son verilmiş

olduğu gibi ayakta kalan geleneksel evler ise birtakım fiziksel ve işlevsel değişimlere maruz kalmıştır.

Bireylerin geçmişle duygusal bir bağı niteliğinde olan geleneksel evler yerel değerlerin gittikçe unutulması ve artan konut ihtiyacını karşılamaya yönelik kentsel dönüşüm çalışmalarıyla birlikte giderek yok olmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için, tarihimizle uyumlu kültürümüzü bir sonraki nesillere aktararak yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarından korunmuş oluruz. Bunun için de, kültürümüzü en iyi şekilde öğrenmeli, korumalı ve günlük hayatımızda uygulamamız gerekmektedir.

Bulundukları sosyal yapıyla karşılıklı etkileşim içerisinde bulundukları gözlemlenen geleneksel Tillo evlerinin anlaşılması, yorumlanması ve insan ile olan etkileşimini anlamaya yönelik yapılacak bu tez çalışmasında kullanıcı deneyimlerine yer verilecektir. Bu anlamda; Heidegger, bir binanın yeri ve oturanların özelliklerine göre inşa edildiğini, içinde bulunduğu fiziksel ve beşeri topografya ile şekillendiğini yani, bina soyut nesnelerden çok onun içinde oturan insanlarla ilgili olduğunu söylemektedir (Sharr 2013'ten akt. Solak 2017).

Evlerin ilk ortaya çıkış tarihleriyle ilgili kaynaklara ulaşılamadığından mekanda yaşayanların, yaşam süreleri üzerinden kullanıcıları nasıl etkilediğine odaklanılarak incelemeler yapılmıştır. Ayrıca yapılan incelemelerde evlerin kullanımına yönelik yapılan fiziksel değişimler tespit edilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Geleneksel Tillo evleri ilk kullanım amacını günümüzde de devam ettiren yapılar olması nedeniyle önem kazanmaktadır. Geleneksel Tillo evlerinde görülen değişimlerin genel itibariyle kullanıcı kaynaklı olduğu görülmektedir. Bu anlamda, kullanıcıların sosyal yapılarında meydana gelen değişimler evlere yansımakla birlikte evlerin fiziksel ve işlevsel müdahaleler etkisiyle uğradıkları tahribat araştırmanın problemi olarak işlenmiştir. Sonuç olarak, geleneksel Tillo evlerinde kullanıcı kaynaklı bilinçsiz kullanım, yanlış müdahale gibi nedenler ekonomik yetersizlikle birleştiğinde evlerin değerini gittikçe kaybettiği görülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Anadolu'nun önemli tarihi yerleşkesinden biri olan Tillo'da yer alan geleneksel evlerin oluşumunda; iklim, topoğrafya, manzara gibi doğal verilerin yanında, toplum yapısı, yaşam biçimi, inanç ve gelenekler gibi kültürel verilerin de etkisi büyüktür. Bu veriler ışığında kullanıcı, mekanı oluşturken ona anlam ve değer yükler. Kendini güvende hissettiği bu mekana karşı aidiyet duygusu beslemekte, davranışlarını gerçekleştirmek adına ise fonksiyonel bir bağ kurmaktadır. Diğer taraftan değişen çağın ihtiyaçlarına göre şekillenen insan (eski-yeni nesil) farkında olmadan, kendilerinden bağımsız olarak belirlenen ihtiyaçlara cevap olma yönünde şekillendirilir. Artan bir hızla gelişen bu ihtiyaçlar beraberinde birtakım değişimler getirerek mekana yansır. Zaman içerinde insanlar mekandaki aidiyet duygularını sorgulamaya başlayarak, mekanın fiziksel ve fonksiyonel kullanımıyla ilgili yakınmalarda bulunurlar. Bu da beraberinde mekanı yabancılama duygusunu doğurarak, mekansal düzenlemeyi gerektirir. Geleneksel Tillo evlerinin geçmişten günümüze ailelerin günlük ihtiyaçlarını karşıladığı, kullanım amacının değişmediği mekanlar olduğu düşünüldüğünde, yapılan düzenlemeler ekonomik ve teknolojik yetersizliklerle birlikte birimsel, geri dönüşümlü ve mevsimsel olmuştur.

Çalışma kapsamında, geleneksel Tillo evleri bazında mekansal düzenlenmenin yanı sıra genel kullanımda mekan ve sosyal yapı arasındaki ilişki yerel veriler ışığında, sürdürülebilinirlik hedefiyle uyumlu biçimde analiz edilecektir. Bölgede sınırlı sayıda çalışma yapıldığı düşünüldüğünde, yapılacak bu analiz ve değerlendirme çalışması yeni yapılanma ve kentsel tasarım için alternatifler oluşturarak, kavramsal bilgiyi verebilmek adına önem kazanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Tillo'nun yerel mimari bağlamında sahip olduğu somut ve somut olmayan, kültürel miras değerleri üzerine genel bir literatür taraması yapılmıştır. Daha sonraki aşamada tez kapsamına faydalı olacağı düşünüldüğü kadarının incelenmesine karar verilmiştir. Bu bağlamda, Tillo'daki geleneksel doku cas evleri üzerinden ele alınarak, evlerin bulundukları sosyal yapıyla birlikte uğradıkları fiziksel ve işlevsel değişimlerin işlenilmesine karar verilerek konu sınırlandırılmıştır. Tillo ilçesinde yer alan üç mahalle arasından Fakirullah Mahallesi seçilerek çalışma alanı sınırı korunmuştur. Tillo'da

tescilli 4 ev bulunmakla birlikte bu konutların tümü Fakirulllah Mahallesinde yer almaktadır. Tescilsiz olan çok sayıda ev Tillo'nun neredeyse tüm mahallelerinde bulunmaktadır. Çalışma alanı kapsamında günümüzde de kullanılmakta olan Fakirullah mahallesinden tescilli 4 ev ile tescilsiz 6 ev seçilmiştir. Bu evlerde fiziksel değişimler ve fonksiyonel kullanımlar incelenmiştir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Eldem, S. H. (1954), ‘‘Türk Evi Plan Tipleri’’ isimli kitapta Türk evi planlarını teşkil eden odalar, sofalar ve müştemilat ile geçit ve merdivenler tanımlanarak çeşitli çizim ve örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Jurkow, Gillian. (2000), ‘‘Rediscovering and Recovering the Front Yard: A Study of Garden Yard Meaning and Owner Attitudes‟dan Quayle’’ isimli tez çalışmasında bahçe olarak tanımlanan avlunun yeniden keşfedilerek kurtarılmasının yanı sıra bahçesinin anlamı ve sahibinin tutumları üzerine bir çalışma olmaktadır.

Reis, A. (2003), ‘‘Original and converted social housing: Spatial configurations and resident’attitudes’’ isimli sempozyumda dönüştürülmüş sosyal konutun mekansal olarak nasıl yapılandırıldığı ile sakinlerin tutumları üzerinde ne gibi bir etkisi olduğu incelenen 35 örnek üzerinden değerlendirilmekle birlikte yapılandırmanın bir parçası olarak açık alanların önemi vurgulanmaktadır.

Çetin, Y. (2006), ‘‘Geleneksel Türk Evinde Cumba’’ Türk evinin karekteristik bir özelliği olan cumbanın çeşitleri ile yapıldığı malzeme üzerinde durulmuştur.

Küçükerman, Ö. (2007), ‘‘Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi’’ isimli kitapta kurulduğu yerlerin bölgesel farklılıkları, toplumun değişik katmanlarından gelen yaşantı özellikleri bulunmasına rağmen, Türk evinde ve ona bağlı olarak ‘Oda’ biriminde hiç değişmeden uygulanan temel ilkeler üzerinde durmuştur.

Özyılmaz, H. (2007), ‘‘Diyarbakır Geleneksel Konut Mimarisinde Morfolojik Analiz: Geleneksel Konutların Güncel Kullanımda Değerlendirilmesi’’ isimli tezde sosyal yapıdaki değişim nedeniyle değişime uğrayan geleneksel Diyarbakır evlerinin yaşamış olduğu fiziksel bozulma mekan analizi yapılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Günümüzdeki kullanıcıların sosyal yapılarının belirlenmesi amacı ile incelenen evlerde anket çalışması ile görüşmeler yapılmıştır. Morfolojik analiz yöntemlerinden mekan sentaksı tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada öncelikle analiz geleneksel Diyarbakır evlerinin günümüze ulaşan kısmı üzerinde uygulanmış, daha sonra günümüz kullanımındaki durumu analiz edilmiş, değerlendirmeler yapılmıştır. Geleneksel ve güncel kullanımlar kıyaslanarak karşılaştırmalar yapılmış, sonuçlar elde edilerek öneriler sunulmuştur.

Bozkurt, S. G. ve Altınçekiç, H. (2013), ‘‘Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi’’ isimli makalede geleneksel Türk evinde avlu kavramı, tarihçesi, özellikleri ve oluşumlarını etkileyen doğal ve kültürel faktörler belirtilerek, Safranbolu bölgesi örneğinde; avluların özellikleri, avlunun yapıyla olan ilişkisi, avlu tipleri, avlu peyzajı ve zamanla değişimi vurgulanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda; özgün avlu niteliklerinin korunup gelecek nesillere aktarılması gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Alkan, A. (2017), ‘‘Siirt İlinin Eski Köy Adları Üzerine Coğrafi Bir İnceleme’’ isimli makalede Siirt ilindeki eski köy adları coğrafi bir bakış açısıyla değerlendirilerek, köylerin isimlendirilmesinde etkili olan doğal ve beşeri faktörler incelenmiştir. Çalışmada tarihi kaynaklar ve dil bilim uzmanlarından yararlanılarak, köy sakinleriyle anket ve mülakatlar yapılarak, sahada gözlemlerde bulunularak, eski köy adları toponomi biliminin esasları çerçevesinde ele alınarak incelemelerde bulunulmuştur.

Babaoğlu, R. ve Çelik, A. (2018), ‘‘Cumhuriyet İdaresine Geçiş Sürecinde Siirt’te Demografik Göstergeler’’ isimli makalede XIX. y.y.’ın sonlarında Siirt’in sahip olduğu nüfus özelliklerine değinilip 1927 nüfus sayım sonuçlarına göre Siirt’in erken Cumhuriyet dönemindeki demografik durumu ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Demlikoğlu, U. (2018), ‘‘998 ve 1112 Numaralı Tapu Tahrir Defterlerine Göre Siirt Vakıfları (1526-1566) ’’ isimli makalede kaynak olarak 1526 yılına ait 998 ve 1566 yılına ait 1112 numaralı tapu tahrir defteri içerisindeki vakıf kayıtları kullanılmıştır. Makalenin birinci bölümde Siirt kaza merkezinde, ikinci bölümde Siirt kırsalında bulunan vakıflar değerlendirilmiştir. Ayrıca konunun daha iyi anlaşılması için vakıfların 40 yıllık süreç içerisindeki gelişimini tablo ve grafikler yardımıyla sistematik bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Köse, A. (2018), ‘‘Balıkesir Çevresinde Geleneksel Kırsal Avlu Peyzajı ve Değişimi ’’ isimli makalede Balıkesir çevresindeki geleneksel kırsal avlu mekanının anlamı, işlevi ve değişimi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Balıkesir çevresindeki yedi kırsal yerleşme birimi örneklem olarak belirlenmiştir. Popüler kültür yayılması ve geleneksel kırsal avlu mekanının değişiminde mesafenin rolünü ortaya koymak için örnek kırsal yerleşmeler Balıkesir ovası ve çevresindeki dağlık-tepelik alandan seçilmiştir. Buradan hareketle Türkiye 'nin geleneksel kırsal avlu mekanı ile ilgili genel

sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu sonuçlara göre geleneksel kırsal avlu mekanı özel mekan (ev) ile genel mekan (sokak) arasındaki geçiş alanı olarak tanımlanmıştır.

Uşma, G. ve Urfalıoğlu, N. (2018), ‘‘Geleneksel Van Evlerinin Cephe Özellikleri ve Tipolojisi Üzerine Bir İnceleme’’ isimli makalede mimaride cephe elemanlarının kullanım biçimi, malzemesi, oranları, birbirleriyle olan ilişkileri cephenin kimliğine yön vermektedir. Bu kapsamda cepheyi simgesel bir ifade aracı olarak görmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, tarihsel süreçte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu kentlerinden biri olan Van'ın kent dokusunun oluşumunda önemli bir yeri olan geleneksel Van evlerini bahsedilen kapsamda değerlendirip, oluşumunda etkili olan faktörleri de dikkate alarak cephe özellikleri ve tipolojisi üzerine bir inceleme yapmaktır.

Özden, B.G. (2002), ‘‘Tillo'daki Mimari Eserler’’ isimli kitapta Van Gölü çevresinde yer alan Siirt ilinin Tillo (bugünkü adı ile Aydınlar) ilçesinde yer alan mimari eserler tanıtılmaktadır.

Boran, A., Tüfekçioğlu, A., Yıldız İ., Erdal Z., Alper C. (2013), ‘‘Tillo'daki Tarihi Eserler’’ isimli kitapta Siirt ilinin Tillo (bugünkü adı ile Aydınlar) ilçesinde yer alan mimari eserler tanıtılmaktadır.

Mut, S. (2020), ‘‘Siirt Merkez ve Tillo (Aydınlar) İlçelerinde Karşılaştırmalı Arazi Kullanımı’’ isimli tezde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer alan Siirt Merkez ilçesi ile Tillo ilçesinde arazi bölünüşünün tespiti ve arazi kullanımı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Arazi bölünüşünün tespiti ve arazi kullanımı için büyük ölçüde Corine Projesinden yararlanılmıştır. Corine Projesine göre Siirt Merkez ilçesi ve Tillo ilçelerinde arazi kullanımını etkileyen fiziki faktörler değerlendirilerek, 2000-2018 yıllarına ait değişimler ve bu değişimlerin tespiti, nedeni ve sonuçları üzerinde durulmuş ayrıca geleceğe yönelik öngörülerde bulunulmuştur. Karşılaştırmalı arazi kullanımı üzerine yapılan bu çalışma SWOT analizi ile zenginleştirilmiştir. Bu değerlendirmede; tarım-hayvancılık ile turizm Tillo ilçesinin güçlü yönleri iken, tarım ve tarıma dayalı sanayi Siirt Merkez ilçenin güçlü yönünü oluşturduğu üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Sami, K. (2010), TİLLO: Bir Zamanların "Cas Evleri" isimli makalede cas evlere ait yapım tekniği, yapı malzemesi, cephe özellikleri ile planlarına ait tanımlamalara yer verilmiştir.

Akın, C.T., Bekleyen, A., Yıldırım M. (2016), "Siirt, Türkiye'nin Piramit Şeklindeki Budanmış Geleneksel Evleri İçin Koruma Girişimleri" isimli makalede Siirt ili ve çevresindeki küçük ölçekli yerleşim birimlerinin yapıları bölgenin kültürel özelliklerini öne çıkaracak şekilde değerlendirilmiştir. Bu araştırmanın konusu, yerel mimarinin korunması ihtiyacına dair uluslararası farkındalık yaratmak için yerel tarzda inşa edilen kırsal evlerin tasarım ilkelerini araştırmaktır. Günümüze ulaşan cas evi örneklerinin formları, mekansal kompozisyonları, zaman içinde formlarında meydana gelen değişimler, çoklu durum yaklaşımı açısından incelenmiştir.

Koday, S., Koday, Z., Kızılkan, Y. (2017), ''Siirt İlinde Bir Mesken Kültürü: Cas Evleri'' isimli makalede günümüzde cas evlerinin değişikliğe uğramasının bu meskenleri doğal yapısından uzaklaştırması ana konu olarak işlenmiştir. Ailelerin kültürel özellikleri, nüfus yapısı ve aile büyüklüğü; ikamet edilen cas evinin büyüklüğüne ve oda sayısına etki ettiği düşünülerek cas evlerinin kültürel bir miras olarak algılanması, turizm açısından korunup gelecek nesillere aktarılarak değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Berk, M. G. (2018), ''Siirt Cas Evlerinin Özgün Morfolojisini Ortaya Çıkarmak İçin Otomatik Form Bulma Sistemi Önerisi'' isimli makalede karakteristik geleneksel binalar olan ''cas evler'' için münferit binaların orijinal morfolojisinin ve ilgili kentsel dokusunun bilgisayar modellemesini oluşturmak amacıyla yarı otomatik bir sistemin geliştirilmesine yönelik atılan adımları özetlemeyi amaçlamaktadır. Önerilen sistemin geliştirilmesi amacıyla, gevşek taşların güçlü ve çabuk kuruyan bir harç ile birleştirildiği yapıların yapısal bileşimi ile yakından ilgili mimari mekan oluşturma yöntemleri gözlenmektedir.

Ege, S. C. (2019), ''Toplumsal Bellek ve Mekânsal Temsiller: Tillo (Siirt) Örneği'' isimli tezde Tillo ilçesinde yaşayanların gündelik yaşam pratiklerinin mekan (cas evler, sabat, dini yapılar) üzerindeki yansımaları öncelikli araştırma konusu olarak ele alınmıştır.

Yüksel, M. (2019), ‘‘Siirt Şehrinin Kültürel Coğrafyası (Maddi Kültür Öğelerine Göre) ’’ isimli tezde Siirt şehrinin kültürel coğrafyasını ve kültürel peyzajını maddi kültür öğeleri çerçevesinde değerlendirmek, doğal, beşeri ve ekonomik çevre şartları ile olan uyumunu ortaya konulması amaçlanmıştır. Siirt’te yaşayan insanların geçmişten günümüze getirdiği kültürel birikimin mesken kültürüne, giyim-kuşam kültürüne ve yeme-içme alışkanlıklarına olan etkisini değerlendirmek çalışmanın önemli başlıkşarı olamakla birlikte cas evlerinin neden günümüze kadar peyzajını koruyamadığını araştırmak, Modern mesken kültürü ile cas evleri arasında nasıl bir bağlantı olduğunu ortaya koymak, cas evlerinin korunması ve günümüze kazandırılması için neler yapılabileceği gibi konular araştırmada değinilen diğer başlıklar olamaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Tez konusu çerçevesinde, araştırmanın materyali olarak seçilen Tillo ve geleneksel Tillo evleri (cas evler) hakkında kapsamlı bir araştırma yapılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla, mesken özellikleri ve alan bakımından önceden çalışılmış yayınlardan (tez, makale, dergi, kitap…) bilgiler edinilmiştir. Bilgi edinme yollarından olan otorite, gelenekler, sağduyu, medya araçları, kişisel deneyimler de kullanılarak birtakım gözlemler yapılmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda çalışma alanı olarak seçilen Tillo'da daha önce "kullanıcı deneyimlerini" içeren kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle kullanım sonrası değerlendirme yöntemi aracılığıyla, geleneksel Tillo evleri kullanıcısı üzerinde yapılacak anket çalışmasıyla birlikte evlerin plan çizimleri ile şekillerine tez içeriğinde geniş bir şekilde yer verilmesi planlanmıştır. Çalışma alanı olarak Fakirullah Mahallesi seçimin yapılmasında ise günümüzde kullanımı devam eden geleneksel Tillo evlerinin bu mahallede birbirine yakın mesafede bulunması ile evler arasında önemli kişilere ait, tescilli evlerin bir arada olması etkili bir faktör olmaktadır.

Literatür çalışmaları sonunda tezin yöntem olarak beş farklı bölümden oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda;

Giriş bölümünde, çalışmanın problemi, amacı, kapsam ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

Kaynak özetleri bölümünde, detaylı açıklamalara ulaşılması amacıyla bilgilere yer verilmiştir.

Materyal ve yöntem bölümünde, izlenen yöntemlerle birlikte çalışma alanı olarak seçilen Tillo ilçesinin konumu, tarihi gelişimi ile genel yerleşim özellikleri irdelenerek ilçenin fiziki yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca geleneksel Tillo evlerinin daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlamak amacıyla evlerin tasarımını etkileyen veriler ile evlerin plan düzeni, cephe özellikleri, yapım tekniği, kullanılan malzemeler ve mimari elemanlar incelenmiştir.

Araştırma bulguları bölümünde, geleneksel Tillo evlerinde meydana gelen fiziksel ve işlevsel değişimlerle birlikte sosyal yapıdaki değişimler incelenmiştir. Yöntem olarak seçilen anket çalışmasında incelenen evlerde kalan kullanıcıların demografik yapılarıyla birlikte evlerin kullanımlarıyla ilgili gereksinim ve istekleri çizelge ve şemalarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Değerlendirme bölümünde ise geleneksel Tillo evlerinin güncel kullanımı değerlendirilerek, mekan üzerindeki değişimlerin nedenleri incelenmiştir.

Sonuç ve öneriler bölümünde, genel bir değerlendirmenin ardından Tillo geleneksel evlerinin korunmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın ekler kısmında geleneksel Tillo evlerinin mekan kurgusunu ve fonksiyonu nasıl gerçekleştirdiğini anlamak amacıyla seçilen evlerde yapılan alan çalışmasında kullanılan anket sorularına yer verilmiştir.

3.1. Tillo İlçesi'nin Tarihi ve Genel Yerleşim Özellikleri

Doğudan batıya, kuzeyden güneye Anadolu topraklarının hemen hemen her yerleşim biriminde, farklı coğrafi ve kültürel nitelikler taşıyan bölgelerde, yöreye özgü zenginlikler barındıran, birbirinden farklı konut yerleşmelerinin var olduğu görülmektedir. Farklı coğrafyalarda yaşayan insanların geleneksel bilgi ve mekansal deneyimlerinin farklı olduğu düşünüldüğünde, yapı kültürlerinin kavranması açısından geleneksel konut yerleşmeleri önemli bir kaynak olmaktadır.

Konutların yapı ve şekillerinde coğrafi çevre unsurlarının yanı sıra insanın alışkanlıkları, gelenek ve görenekleri, istekleri, uğraştıkları ekonomik faaliyet türü, sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel düzeyleri ile tarihi nedenler gibi birçok faktörün etkisi görülür (Tanoğlu 1969, Doğanay ve Orhan 2016). Bu bağlamda, çalışma alanı olarak seçilen Tillo'nun geleneksel yapısının oluşumunda tarihinin yanı sıra fiziksel ve sosyal yapısının da etkili olduğu görülmektedir. Fiziksel yapı coğrafya, topoğrafya ve iklim bazında ele alınırken, sosyal yapı demografik ve ekonomik yapı bazında ele alınmıştır.

3.1.1. Tillo İlçesi'nin Tarihi

Siirt'in evliyalarla ünlü ilçesi Tillo; Süryani dilinde "yüksek ruhlar", Arap dilinde ise "yüksek yer" anlamına gelmektedir (Tillo (Aydınlar) Belediyesi Turizm Rehberi 2015). Yakın zamana kadar Siirt tarihinin milattan önce (M.Ö.) IV. yüzyıl öncesi dönemleri bilinmemekteydi. 1963 yılında Halet Çambel ve R.J. Braidwood başkanlığında kurulan "Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırmaları Karma Projesi" kapsamında Tillo'da, Siirt şehri ve yakın çevresinde yapılan kazı çalışmalarında A-Neolotik (M.Ö. Bin yıllar çanak–çömleksiz dönem), Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Demir çağlarına ait yerleşmelerin görüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca Helenistik, Roma, Bizans, İslam ve Yakınçağı kapsayan dönemlere ait eserlerin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra bu eserler P.Benedict tarafından yayınlanmıştır (Boran ve ark. 2013).

Yöre tarih boyunca sırasıyla Hurri, Subartu, Mitanni, Samiler, Babil, Asur, Urartu, Med, Pers, Selokidler, Makedonyalı İskender, Partlar, Roma, Bizans ve Sasanilerin ve daha sonra da

İslam medeniyetlerinin egemenliğine geçtiği görülmektedir. İslami dönemde Tillo El-Cezire bölgesi içerisinde yer almaktaydı. Tillo halife hazreti (Hz.) Ömer (634-644) zamanında fethedilerek İslam topraklarına katılmıştır. Dört halife döneminde başlayan Anadolu Seferleri Emeviler döneminde devam etmiş ve Tillo El-Cezire'den ayrılarak Abdullah B.Cerrah'a verilmiştir. Halife Hişam zamanında ise geri alınan Tillo Diyarbakır'a bağlanarak Abdülmelik B.Müslim idaresine verilmiştir. Abbasiler döneminde Ermeni ayaklanmaları nedeniyle Tillo Bizans saldırılarına maruz kalarak Hamdaniler ve daha sonra Mervanilerin eline geçmiştir (Boran ve ark. 2013)..

1071 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun kapıları Müslüman Türklere açılmış ve bölgenin etnik nüfusu değişerek Müslüman nüfusta çoğunluk sağlanmıştır. Bu dönemde Tillo Büyük Selçuklu'nun hakimiyetine ve daha sonrada kurulan Dilmaçoğolları Beyliği'ne (1085-1394) verilmiştir. Beylik daha sonra Hısn-ı Keyfa Artukluları ve Eyyübiler'in egemenliğine girmiştir. 13.Yüzyıl (yy.)'ın ikinci çeyreğinde Moğol akınlarıyla birlikte Tillo dışarıdan göç almış ve İlhanlı Devleti'nin yıkılmasıyla Akkoyunluların eline geçmiştir. Akkaoyunluların 1473 yılında Osmanlılarla yaptıkları Otlukbeli savaşıyla birlikte hakimiyet el değiştirmiştir. Bölge Osamanlı-Safevi ve Akkoyunlu akınlarıyla zaman zaman el değiştirse de 1514 Çaldıran zaferiyle ve İdris-i Bitlisi'nin gayretleriyle Osmanlı'nın egemenliğine girmiştir (Boran ve ark. 2013).

1514 tarihinde Osmanlı döneminde Diyarbekir Beylerbeyi'ne doğrudan sancak merkezi olarak bağlanan Siirt ve Tillo, 17.yy.da Şirvan ile birlikte Van Beylerbeyi'ne bağlanmıştır. Tanzimat sonrası 1864 yılında tekrar Diyarbakır Beylerbeyi'ne bağlanmıştır. Siirt ve Tillo, 1884 yılında Bitlis vilayetine bağlanmış ve bu durum Cumhuriyet Dönemine kadar sürmüştür. 1924 yılında il olan Siirt'e bağlı bir buçak olan Tillo, Cumhuriyet Döneminde Aydınlar adı ile 3647 sayılı kanunla 18 Mayıs 1990 tarihinde ilçe olmuştur (Ali ve ark. 2013). Tillo XVII., XVIII., ve XIX. yüzyıllarda önemli bir merkez ve yerleşim yeri olduğundan dolayı günümüzde büyük oranda İslam kültürü etkisinde şekillenmiştir.

Nüfusu

Osmanlı Devleti döneminde toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlama düşüncesiyle oluşturulan vakıflar topladıkları vergileri bazı sosyal faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla kullanmışlardır. Vakıf kayıtları sayesinde yerleşim bölgerindeki nüfus ve alınan vergiler kayıt altına alınmıştır. Bu sayede Siirt kaza merkezi ve Siirt kırsalında bulunan nüfus hakkında bilgilere 1526 yılına ait 998 ve 1566 yılına ait 1112 numaralı tapu tahrir defteri içerisindeki vakıf kayıtlarında ulaşılabilmiştir.

Tillo'da 1526 yılına ait tapu tahrir defterinde vergiye tabi 53 hane, 7 mücerred bulanmaktaydı. Tahmini nüfus ise 272'dir. 1568 yılındaki tapu tahrir defterinde Tillo da vergiye tabi 32 hane ve 17 mücerred bulunmaktaydı. Tahmini nüfus ise 160'dır. 1526 yılına göre nüfus düşmüştür. Bu durum Tillo'nun o yıllarda göç verdiğini göstermektedir (Uğur 2018).

Osmanlı Devleti XIX. yy.'da askeri ve mali açıdan bulunduğu zor durum nüfus sayımını gerekli kılmıştır. Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk nüfus sayımı 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayımda sayılan erkek nüfus beş ile çarpılarak Osmanlı nüfusu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sayımın tüm ülkede yapılması yönünde karar alınmasına karşın Diyarbakır'da sayım yapılmamıştır. İkinci nüfus sayımı 1844 yılında yapılmıştır. İkinci nüfus sayımı kararı sonrasında Diyarbakır'daki nüfus sayımı 1846 yılında tamamlanmıştır. Ancak bu tarihlerde Diyarbakır Vilayeti'ne bağlı sancak durumunda bulunan Siirt'e ilişkin herhangi bir nüfus defteri bulunmamaktadır. Ayrıca Siirt'in idari yapılanmasında tarihsel süreçte yapılan değişiklikler ile Siirt'e bağlı kaza ve nahiyeler ile köylerde isim değişiklikleri yapılması nedeniyle de nüfus oranının tespiti zamanla zorlaşmıştır.

Siirt'in XIX. yy.'ın ilk yarısındaki nüfusu hakkında burayı gezen seyyahların verdiği bilgilerden yararlanarak bir kanıya varmak mümkün olabilmiştir. Macdonald Kinneir XIX. yy.'ın başlarında şehir nüfusunun 3000 kişiden ibaret olduğunu aktarırken, J. Shiel ise 1836 tarihinde şehir nüfusunun 1000 haneden oluştuğunu belirtmiştir. Ainsworth ise 5000 civarında bir nüfustan bahsetmektedir. Helmut Von Moltke 1838'de verdiği bilgiler ışığında 600 hane Müslüman, 200 hane Hıristiyan bir nüfus bulunduğunu kaydetmiştir. XIX. yüzyılda siirt kaza merkezi ve siirt kırsalında bulunan nüfus hakkında en sağlıklı bilgilere ise 1871 tarihli Diyarbakır Vilayet Salnamesinde rastlanmakladır. Salnamede yer alan bilgilere göre Siirt, Garzan, Şirvan, Eruh ve Sason kazalarında toplam nüfus 1015 köy, 28.334 hane olmak üzere 69.449 kişiden oluşmaktadır. Bu nüfusun 52.143'ü Müslüman ve 17.306'sı gayrimüslim ahaliden meydana gelmiştir (Çizelge 3.1). Nitekim bu kayıtlarda Tillo nüfusuyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır (Uğur 2018).

Çizelge 3.1. 1871 Tarihli Diyarbakır Vilayet Salnamesinde yer alan Siirt'e ait nüfus verileri (Uğur 2018)

Köy	Hane	Müslim	Gayrimüslim	Toplam Nüfus
1015	28334	52143	17306	69449

Gregorian(Ermeni)	Protestan	Keldani	Katolik
11052	173	399	215

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Siirt'in nüfusuna ilişkin verilere devlet salnameleri kayıtlarından ulaşılmaktadır. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanıyla Siirt, Türkiye Cumhuriyeti'nde bağımsız bir vilayet olarak yerini almıştır. 1927 nüfus sayımına göre Siirt'in 102.433 genel nüfusa sahip olduğu tespit edilmekle birlikte Tillo nüfusu kayıtlarda geçmemektedir. Tillo Siirt kazalarına bağlı bir köy olduğundan detaylı nüfus bilgilerine yer verilmemekle birlikte toplam köy nüfusu içinde bulunmaktadır. 1526 ve 1568 salnamelerinde Tillo nüfusuna yer verilmesinin nedeni Siirt kırsalı içinde en fazla vakıf gelirine sahip yer olması düşünülebilinir (Uğur 2018).

Günümüzde nüfus sayımları; toplam nüfusu, erkek-kadın nüfusu, nüfusun yaşlara göre dağılımını, kırsal-kentsel nüfusu, nüfusun eğitim durumu vb. belirlemek amaçlarıyla bölge, il, ilçe, belde ve köy bazında yapılır. Nitekim sosyal, ekonomik, siyasi, askeri, sağlık, eğitim gibi hizmetlerin verilmesi açısından nüfusun demografik yapısının bilinmesi de önem kazanmaktadır. Tillo ilçesinin 2007'den 2020 yılına kadarki nüfus durumuna bakıldığında belirgin bir artış ya da azalış görülmemektedir (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.1. Tillo ilçesinin 2007'den 2020 yılına kadarki nüfus verileri (TUİK 2007-2020)

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Toplam Nüfus	3867	4034	4053	3930	3791	3876	4190
Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Toplam Nüfus	4129	4136	4099	4268	4310	4260	4239

Tillo ilçesine bağlı Akyayla, Çatılı, Çınarlısu, Dereyamaç, İkizbağlar, Taşbalta köyleri olmak üzere toplamda altı köy ile Aynsuç, Kurşunluköy, Erenler, Kargacık olmak üzere toplamda dört mezra bulunmaktadır. Mahalle, köy ve mezraların 2020 nüfus sayımına göre toplamı 4239 kişiden oluşmaktadır.

Dini-Etnik Yapı

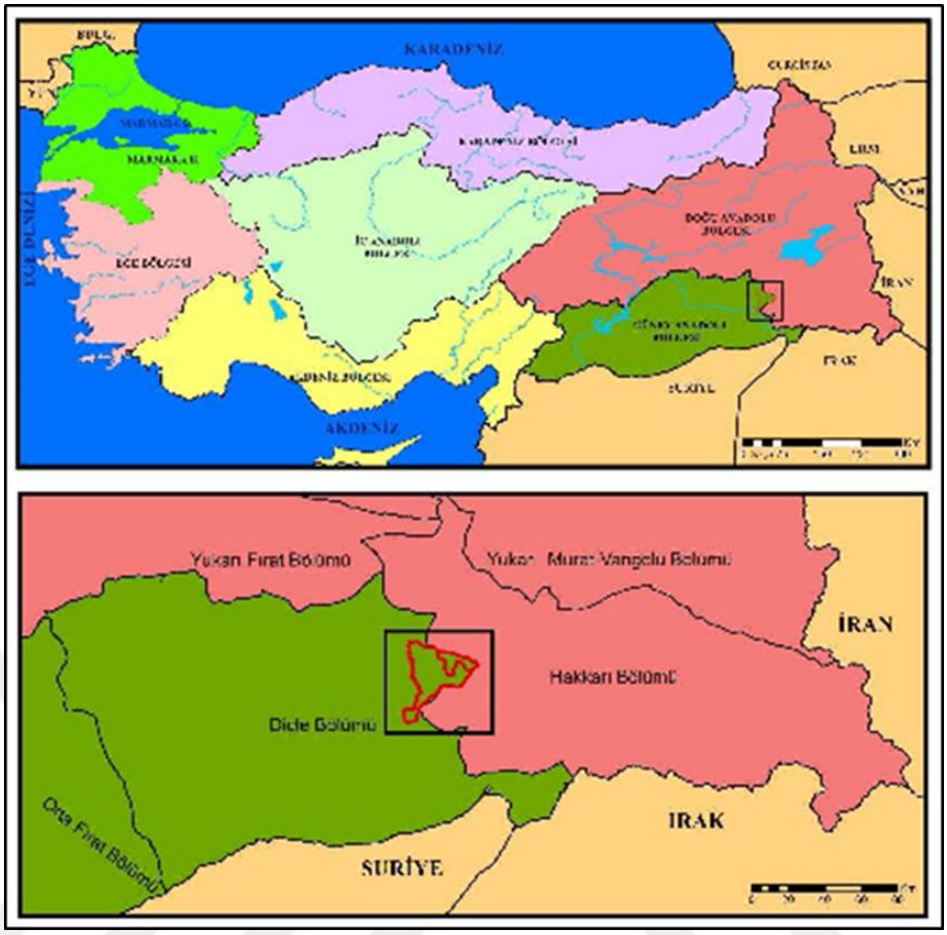
Geçmişte Siirt'in merkez mahallelerinde ve köylerinde Müslim ve gayrimüslimler hep birlikte yaşamışlardır. Ermeni, Rum, Keldani ve Süryani ile bir kısım Katolik ve Protestan cemaatler gayrimüslim nüfusu oluşturmuştur. 1894 dönemli 420 nolu Şeriye Sicil kayıtlarına göre de Siirt'te 7 köyde sadece gayrimüslimler yaşamakla birlikte bu köylerden Belkeme ve Gali'de Süryaniler; Halenze, Kolinik ve Rıdvan'da Ermeniler; Kıtmıs, Sadah'ta ise Keldaniler bulunmaktaydı. Diğer bütün köylerde ise Türk, Kürt ve Arap nüfustan oluşan Müslim nüfus ile birlikte sayıları azınlıkta olmakla birlikte gayrimüslim nüfus birlikte yaşamaktaydı (Adnan 2017).

Tillo isim anlamına bakıldığında Arapça ve Süryanice karşılığı olduğu düşünüldüğünde geçmişte burada Arap ve Süryanilerin yaşamış oldukları sonucuna varılabilinir. Nitekim yörenin tarihi ve kültürel geçmişine paralel olarak başta Türkçe, Kürtçe ve Arapça ise günümüzde konuşulan dillerdir.

3.1.2. Genel Yerleşim Özelliği

Siirt ilinin altı ilçesinden biri olan Tillo (Aydınlar), 42. boylam ve 38. enlem dereceleri arasında, Siirt'e 9 kilometre (km) uzaklıkta bulunmaktadır. Doğusunda Pervari, kuzeydoğusunda Şirvan, güneybatısında ise Siirt ili ile çevrilidir.

Siirt il merkezi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmasına karşılık Tillo ilçesi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bitiş noktası ile Doğu Anadolu Bölgesi'nin başlangıç noktasında bulunmaktadır (Şekil 3.1). İlçenin etrafı hafif engebeli dağlarla çevrilidir. Doğu tarafından kıvrımlı olarak Uluçay (Botan Çayı) geçmektedir. Tillo ilçe merkezinin bulunduğu konum, Siirt iliyle karşılaştırıldığında yeryüzü şekilleri bakımından daha sade yapılı olması nedeniyle cas evlerinin sadece birkaç mahallede değil, Tillo ilçe merkezi geneline yayılmasına olanak sağlamıştır. Toprağı kireçli olup, tarıma elverişli arazisi azdır. İlçe su yönünden zengin olmadığı halde eski sarnıç ve kuyuları bolcadır. Ancak kuyu ve sarnıç suları kireçli ve tuzlu olmalarından ötürü pek kullanılmamaktadır. İlçe'nin ovası ve platosu ise bulunmamaktadır (Tillo (Aydınlar) Belediyesi Turizm Rehberi 2015).

Şekil 3.1. Çalışma alanı olarak seçilen Siirt iline bağlı Tillo ilçesinin harita üzerinde gösterimi (Mut 2020)

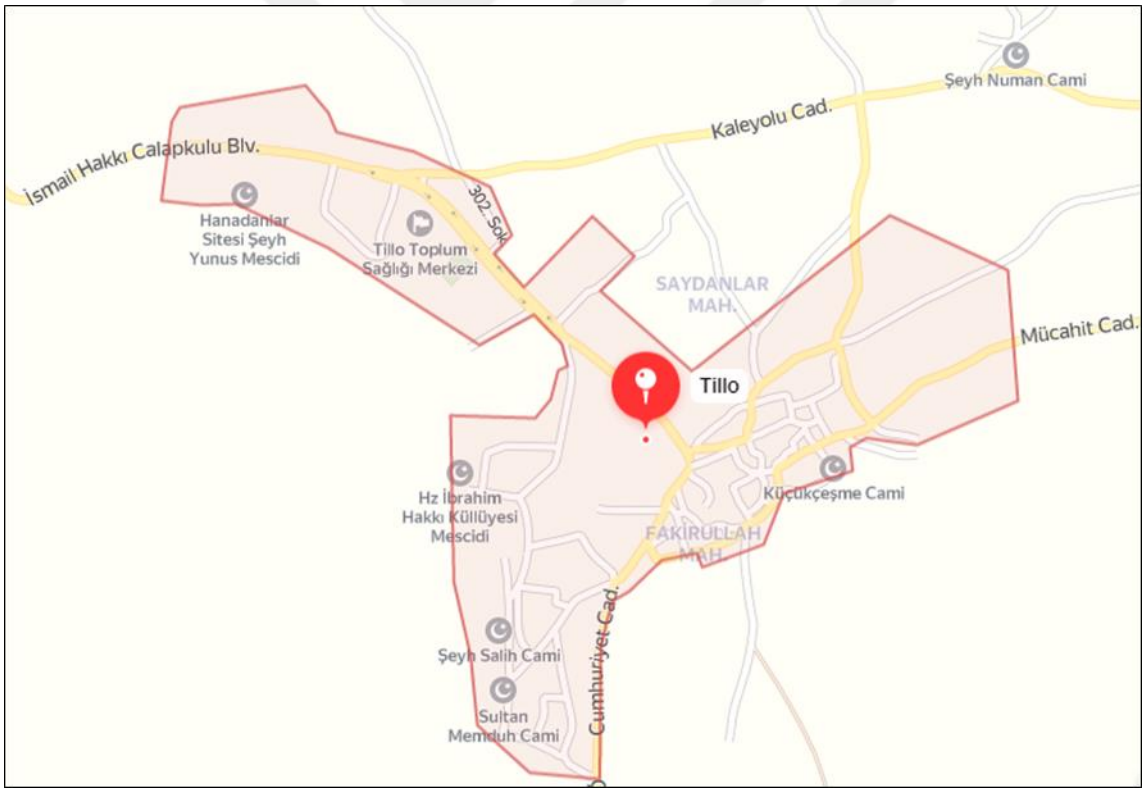
Arazinin dağlık olması ve sanayinin gelişmediği Tillo ilçesinde başlıca geçim kaynağı tarım ve tarımsal üretimin verimsiz olduğu arazilerde ise geçim kaynağı hayvancılıktır. Tillo'da küçükbaş hayvan (koyun, keçi) yetiştiriciliği işletmelerin tamamına yakını ilçe merkezine maksimum 20 km uzaklıkta yer almaktadır. Ayrıca yörede yeterli meranın bulunması yayla hayvancılığı yapılmasını gerektirmemektedir. Hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı işletmeler Siirt merkezde yoğunlukta bulunmakla birlikte hayvancılık dışındaki uğraşlardan bitkisel üretimin (yem bitkileri, fıstık, badem, bıttım) en fazla yapıldığı ilçelerin başında ise Tillo gelmektedir.

Tillo ilçe dokusu, ilk yerleşim alanından çok büyük farklılık göstermeyecek bir konumda bulunmaktadır. Bu durumun nedeni olarak cas evlerin Tillo'da yer alan üç mahallede de hemen hemen eşit sayılarda yer alması gösterilebilinir. Kalabalık olmaması ve nüfusunun zaman içerisinde büyük artış göstermemesi Tillo'da yerleşim düzenindeki değişimleri geçiktirilebilmiştir. Siirt merkeze doğru gelişme gösteren Tillo önceden planmamış olmakla

birlikte ihtiyaç doğrultusunda yeni parsel alanlarına ve geleneksel Tillo evlerinin yıktırılarak oluşturulan parsellere betonarme yapılar eklenerek yörenin özgün dokusuna zarar verilmiştir.

İlçenin yerleşim alanı; Mücahit ve Saydanlar Mahallelerinde sıkışık ve düzensiz sokaklar etrafında sıralanan evlerden oluşmaktayken, ilçenin yüksek noktasında yer alan ve daha çok şehrin önde gelen kişilerin tercih ettiği Fakirullah Mahallesinde ise geniş sokaklardan oluşmaktadır. Bu nedenle evler arasında bağlantıyı sağlayan ve topoğrafyaya göre şekilllenen sabatlar daha çok Mücahit ve Saydanlar Mahallesinde görülmektedir.

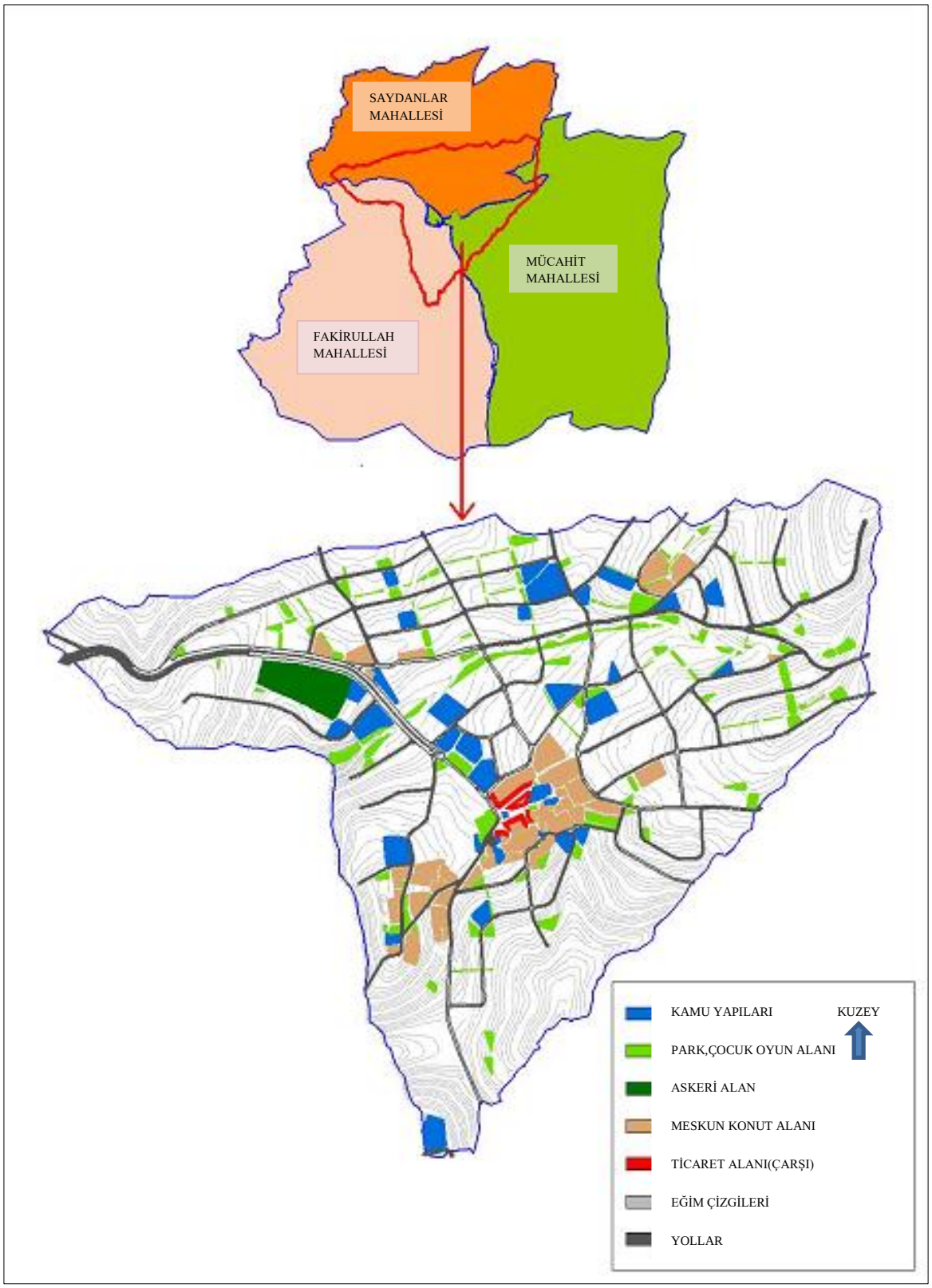
İlçenin Cumhuriyet, Mücahit ile Kaleyolu Caddesi olmak üzere üç ana caddesi bulunmaktadır. Kaleyolu Caddesine kuzey yönde bağlanan İsmail Hakkı Calapkulu Bulvarı üzerinde Toplum Sağlığı Merkezi, Kaymakamlık, Emniyet, Ptt, Banka, Belediye gibi kamu yapıları ile dükkan ve evler bulunmaktadır. İlçenin tek çarşısı günümüzde betonarme ev ve işyerlerinin de yer aldığı bir meydanla birlikte Cumhuriyet ile Mücahit Caddelerinin birleşme noktasında bulunmaktadır (Şekil 3.2, Şekil 3.3).

Şekil 3.2. Tillo ilçesine ait üç caddenin harita üzerinde gösterimi (Yandex. Haritalar 2021)

Osmanlı döneminde 17.- 20. yüzyıllar arasında ilim merkezi olarak gösterilen Tillo'da yer alan camiler, evler, kaleler, çeşmeler, çilehane, sabatlar, hanlar ile mezar taşları geleneksel yerleşim düzenine kültürel değer katmaktadır. Tillo'da günümüzde iki adet kale kalıntısı ulaşmıştır. Kalet'ül Üstad'dan bir duvar, Erenler Mezrası kalesinden ise etrafındaki surların bir

parçası, cami ile işlevi bilinmeyen bir yapı kalmıştır. İlçenin merkezinde ve Fakirullah Mahallesinin kuzey sınırında yer alan tarihi mezarlıkta ise türbe ve cami ile Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalma mezar taşları bulunmaktadır. Tillo'da özgün halini koruyarak kalan tek çeşme yapısı Mollo Ahmet kuyusudur. Tillo'da günümüzde kalıntısı mevcut olan tek han ise Çatılı köyünde bulunmaktadır. Ayrıca Tillo'da hamam ve tarzı yapılar ile karşılaşılmamaktadır. Bu durumun nedeni ise kapalı toplum yapısından kaynaklı olabileceği gibi incelenen bazı evlerde duş yapısına rastlanılması sonucu böyle bir ihtiyacın gerekli görülmemesi olabilmektedir.

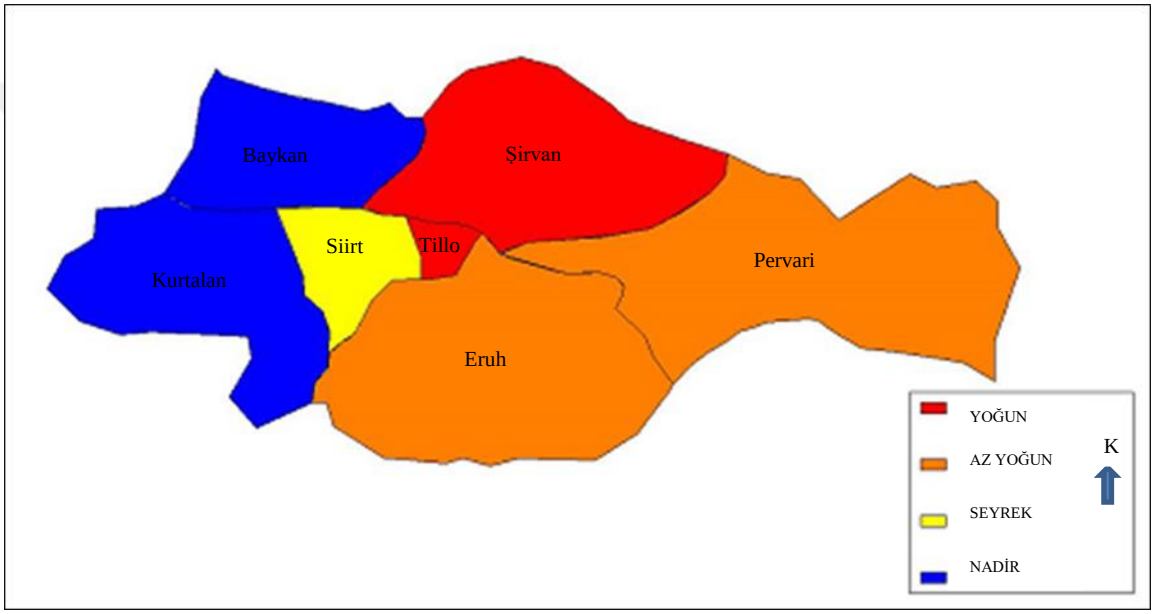

Şekil 3.3. Tillo (Aydınlar) ilçe merkezine ait imar planının harita üzerinde gösterimi (Tillo Kaymakamlığı Tapu ve Kadastro Birimi 2021)

3.2. Geleneksel Tillo Evlerinin Tasarımını Etkileyen Faktörler ve Özellikleri

İnsanlar yaşam bölgelerinin doğal verilerini kültürel birikimleriyle harmanlayarak bir dönem tipolojik ve yaygın olarak inşa ettikleri geleneksel mimarilerini var etmişlerdir. Günümüzde de varlıklarını sürdüren, geleneksel miras kapsamında yer alan bu evler yöreden yöreye farklılıklar göstermektedir.

Siirt şehir merkezindeki bir dizi örnek dışında nispeten iyi korunmuş cas evleri şehrin doğu ve kuzey kesimlerinde, yoğun olarak Tillo ve Şirvan ilçelerinde, daha seyrek olarak doğu tarafında Pervari ve güneyde Eruh'da görülebilir. Kuzeybatıda Baykan ve batı yakasındaki Kurtalan'da jeolojik alt toprak oluşumunun değişmeye başlamasıyla nadiren görülür (Şekil 3.4).

Şekil 3.4. Siirt il haritasının ilçelere göre geleneksel cas evleri dağılımı

Bu bağlamda, geleneksel Tillo evleri tasarımında etkili olan doğal veriler, sosyo-kültürel veriler ve demografik-ekonomik veriler olarak incelenmiştir. Geleneksel Tillo evi tasarımını etkileyen doğal veriler iklim ve topoğrafya bazında ele alınmıştır.

İklim

Bir yerin coğrafi konumu o yerin aynı zamanda iklimini ve iklimine bağlı olarak gelişen hava durumunu belirleme açısından önemlidir. Coğrafik konumdan kaynaklı sorunlar yöreden yöreye farklılık göstermekle birlikte çözümlerde de farklılıklar görülebilmektedir. Böylece farklı çözümler yörelere özgü geleneksel mimari geliştirilmesinde katkıda bulunmaktadır.

Tillo ilçesinde ılıman karasal iklim görülmektedir. Bu iklim tipinde nem az olduğundan sıcaklık farkları fazla olmakla birlikte yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlı geçmektedir.

Tillo ilçesinin bitki örtüsü yaz mevsiminde sararıp kuruyan ilkbaharda ise yağışların çok olması nedeniyle yeşeren bozkırlarla kaplıdır. Bodur ve çalılıkları sayıca fazlayken orman bakımından ise fakirdir.

Karasal iklim koşullarına göre tasarlandıkları görülen geleneksel Tillo evlerinde; kullanılan harcın yalıtım işlevi görmesinden, yaz ayları sıcağında meskenlerin içini serin tutan; kış aylarında ise sıcak tutan özelliğiyle oldukça kullanışlı durumdadır. Bunun sebebi ise; inşa sürecinde kullanılan malzemeler, odalardaki tavan kısmına doğru piramit şekilli çatı tipinin varlığı, gün ışığından yararlanmak için çatı kesimlerine açılan küçük pencerelerle gün ışığından maksimum faydalanma sağlanmıştır (Saliha ve ark. 2017).

İç sofalı ve orta sofalı plan tipinin kullanıldığı bu evlerde kış soğukları nedeniyle evin daha iyi bir şekilde ısıtılması sağlanmıştır. Evler içerisinde yer alan odaların tavanları kubbeli ve yüksektir. Bu durum yapıya yaz aylarında serinlik sağlarken, kış aylarında ise ısı kaybını engellemektedir.

İklimin etkisi evlerde duvar kalınlıklarında görülmektedir. Karasal iklimin etkisiyle evlerin duvar kalınlıkları 50-60 cm arasında değişmektedir. Böylece ev yazın güneşin etkisini azaltarak serin, kışın ise rüzgar ve yağışların etkisini azaltarak sıcak olmaktadır.

Avlu kapısının hemen girişinde genelde sağ köşede, evden ayrı ve odalarda oturulan mekanlardan uzak bir hela bulunmaktadır. Bunun temel nedeni iklimin sıcak olmasından dolayı oluşabilecek bir kokunun evin diğer mekanlarına yayılmasını engellemektir (Yüksel 2019). Mutfak sıcak iklim nedeniyle yiyeceklerin bozulmaması için zemin katlardaki odaların arka kısmına yerleştirilmiştir. Mutfak cephelerinde ise pencereye yer verilmemekle birlikte havalandırma amaçlı yer yer minimal ölçülerde pencereler görülebilmektedir.

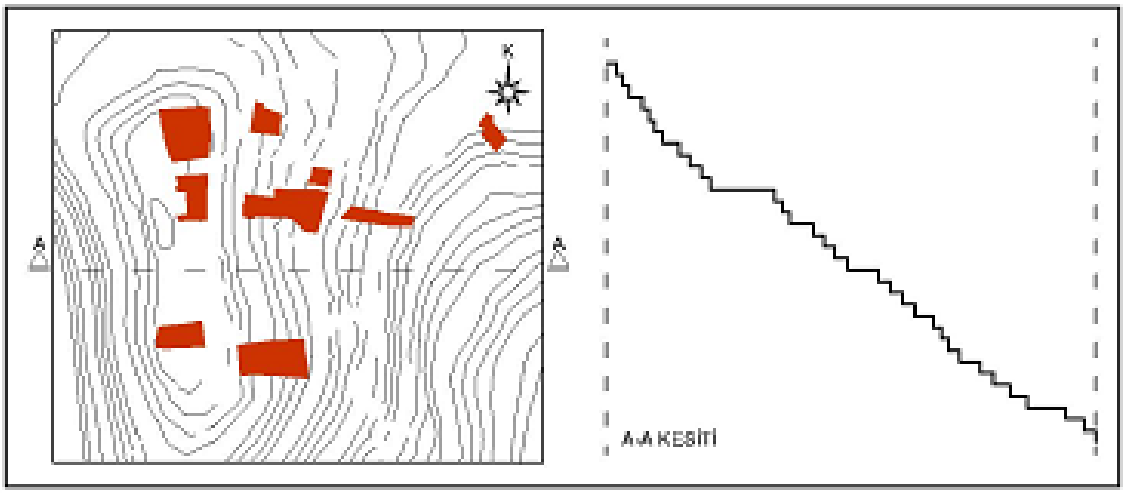
İklimin etkisiyle cephede yer alan pencereler yaz aylarında soğutma yükünü azaltmak amacıyla duvarın dış kısmına yakın bir şekilde konumlandırılmış ve kış aylarında evlerin ısınma yükünü azaltmak amacıyla ise dikdörtgen şekilli pencereler az sayıda ve küçük tutulmuştur (Şekil 3.5). Ayrıca odalara geçişi sağlayan kapıların boyutları küçük tutulmuştur ve bu durum kışın odalar arasındaki ısı geçişlerini azaltmaktadır.

Şekil 3.5. Fakirullah Mahallesi içerisinde incelenen, iklimin etkisiyle duvarın dış kısmına yakın konumlandırılan 4 nolu eve ait pencere örnekleri

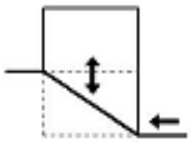
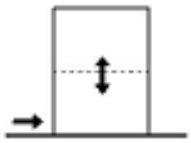
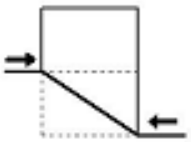
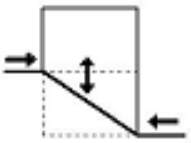
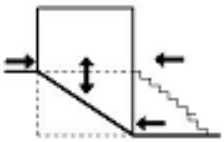
Topoğrafya

Topoğrafya , bir yerin yerleşim dokusununun ve buna bağlı olarak da mimari dokusunun oluşmasında etkili olan doğal bir veridir. Bu doğrultuda Tillo'da yolların, sokakların ve yerleşmelerin şekil, boyut ve yönlenmesinde topografya belirleyici olmuştur. Çalışma alanı olarak seçilen Fakirullah Mahallesinde arazi eğimi batıda yüksek kottan başlayarak doğuya doğru azalan kotlarda bir eğri çizmektedir (Şekil 3.6). İklim koşullarına ek olarak araziye gelen güneş ışınlarının gelme açısı ve gelme yönü de dikkate alındığında evler batıdan doğuya doğru sıralanan basamaklar üzerine inşa edilmiştir. Böylece kış aylarında gün ışığından ve güneşin sıcaklığından yararlanılmış ve yaz aylarında ise eğimli arazide rahatlatıcı gece esintisinden yararlanılmıştır. Birbirlerini perdelemeyen evlerin hem manzarası hem de kullanıcıların mahremiyetinin korunması sağlanılmıştır. Ayrıca üst basamakta yer alan evin ön cephesi bir alt basamakta inşa edilen evin arka cephesine bakmaktadır ve bu arka cephede herhangi bir pencere ve kapıya yer verilmeyerek mahremiyetin oluşmasına katkı sağlanmıştır. Geleneksel Tillo evlerinin eğimli araziye oturumuna bakıldığında toprak altında mekanlar oluşturulabilmiş ve bazı evlere giriş, zemin katlarda olabildiği gibi birinci katlardan da olabilmektedir (Çizelge 3.3).

Şekil 3.6. Fakirullah Mahallesine ait arazi eğimi

Çizelge 3.3. Tillo ilçesinde incelenen geleneksel evlerin kat sayısına ve yapıya giriş katına göre araziye oturumu

KAT SAYISINA VE YAPIYA GİRİŞ KATINA GÖRE ARAZİYE OTURUM ŞEMASI			
İKİ KATLI			
Tek Girişli		İki Girişli	
İki Kat Arasında Merdiven İle Bağlantı Var		İki Kat Arasında Merdiven İle Bağlantı Yok	İki Kat Arasında Merdiven İle Bağlantı Var
			

Sosyo-Kültürel Veriler

Toplumların kendilerine özgü kültürlerinin oluşumda etkili olan sosyo-kültürel veriler inanç, ırk ve geleneklerin etkisiyle şekillenmekle birlikte nesilden nesile değişime uğramaktadır. Geleneksel Tillo evlerinin oluşumunda yörenin toplumsal yapısı, aile yapısı, akrabalık norm ve kuralları ile eve ait yaşam şekli belirleyici kültürel veriler arasında yer almaktadır.

Tillo'da ailenin büyümesi, evlendirilen erkek çocukla birlikte aileye gelin ve torunların eklenmesiyle sağlanır. Bu kültürel etki evlere yeni odalar eklenmesine ve eklenen odalar içerisinde depolama işlevinde kullanılan çok sayıda nişlere yer verilmesiyle sonuçlanır. Evlerin oturma odaları geceleri ailenin bekar üyelerin yatma ihtiyacını karşılama, gündüzleri ise evin tüm bireylerinin oturma, dinlenme, yeme-içme gibi ihtiyaçlarını rahatça karşılamaları için diğer

odalardan büyük tutulmuştur. Tillo geleneklerinde misafir ağırlama aile ve toplum hayatında önemli bir yer tuttuğundan dolayı oturma odalarının büyük tutulmasına ve manzaraya hakim olmasına önem verilmiştir. Odaların kapıları alçak tutulmuştur. Bu durum İslamın ahlak ilkelerinden olan tevazu ile ilgilidir. Kişinin eğilerek odalara girmesi mekana kutsallık kazandırarak, alçak gönüllü olunması gerektiği anlamına gelmektedir.

Tillo'da yaz mevsiminin sonlarında kışa hazırlık amacıyla birtakım yiyecekleri hazırlama geleneği bulunmaktadır. Sebze-meyve kurutma, pekmez-pestil yapma, salçalar yapma bunlar arasında yer almaktadır. Bütün bu hazırlıkların rahatça yapılacağı ortamlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda avlu ve düz dam iklimin yanı sıra sosyo-kültürel bir etkiyle meydana gelen mimari oluşum olmaktadır. Ayrıca yeme kültürü de mutfakların evlerin içinde yer edinmesinde etkili olmuştur.

Demografik ve Ekonomik Veriler

Tillo yöresinde geniş ailelerin şekillenmesinde etkili olan demografik veriler geleneksel Tillo evlerinin tasarımında etkili olmuştur. Bu bağlamda, hane halkı sayısından hanede yaşayan kullanıcıların cinsiyeti, medeni durumu ağırlıklı olmak üzere birçok demografik faktör ile ekonomik uğraşlar doğrultusunda evler şekillenmiştir. Evlilik, çocuk sahibi olma gibi nedenlerle genişleyen ailenin ihtiyacı doğrultusunda evlere yeni odalar eklenmiştir. Ev içerisinde yaşayan kadın ve erkeklerin mahremiyetinin korunması amacıyla evlerin içerisinde haremlik-selamlık yaşam tarzı benimsenmiştir. Bu yaşam tarzında erkeklerin mutfağa girmesi istenmezken, kadınların da üst katta erkeklerle birlikte yemek yemesi hoş karşılanmazdı. Bu nedenle kadınlar daha çok evin zemin katlarında yer alan mekanlarda hem ihtiyaçlarını karşılamak hem de günlük işlerini yapmak amaçlarıyla vakit geçirmiştir. Erkekler ise üst katta dinlenme, yeme-içme ihtiyaçlarını ve benzeri (vb.) karşılamışlardır.

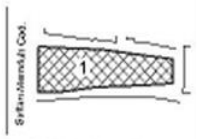
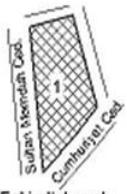
.Geleneksel Tillo evlerinin şekillenmesinde yer alan bir diğer veri ise toplumun ekonomik yapısıdır. Ailelerin gelirine bağlı büyük farklılıklar bulunmamakla birlikte zengin ve önemli şahıslara ait evlerin oda sayıları fazla, giriş kapıları ihtişamlı ve giriş cephelerinde bolca pencereye yer verilmektedir. Ayrıca baş oda olarak kullanılan oturma odaları manzaraya hakim ve diğer geleneksel evlere kıyasla daha büyük tutulmuştur.

Eskiden ekonomik gelir tarım ve hayvancılıktan karşılanmaktaydı. Hayvancılık uğraşı beraberinde hayvanların barınabilecekleri ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mekan ihtiyacı doğurmuştur. Bu nedenle evlerin zemin katlarında samanlık olarak da kullanılan ahır mekansal bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ahırlar sert kış koşullarında evlerin ısınmasında da etkili olmuşlardır.

3.3. Parsellerin Oluşumu ve Kullanım Özellikleri

Tillo'da geleneksel evlerinin yerleşim alanları belirlenirken planlama ihtiyacı duyulmadan doğal ortamla uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Böylece Tillo'daki yerleşmelerin yer aldığı parseller zaman içinde meydan ile dini merkezler çevresinde şekillenmeye başlamıştır. Bu parselizasyon sisteminde ada parseller, ara parseller, tek yönden bitişik köşe parseller, çift yönde bitişik köşe parseller ile üç yönü topografyayla sınırlı parsellerde geleneksel evlerin yerleştiği görülmektedir. Genel itibariyle eğimin fazla olduğu yerlerde parsel boyutlarının az olduğu; eğimin azaldığı yerlerde ise parsel boyutlarının büyüdüğü gözlemlenmiştir (Çizim 3.4).

Çizelge 3.4. Tillo ilçesinde yer alan evlerin parsel yerleşim düzenleri

Ada Parseller	Ara Parseller	Tek Yönden Bitişik Köşe Parseller	Çift Yönden Bitişik Köşe Parseller	Üç Yönü Topoğrafya ile sınırlı Parseller
 Fakirullah mah. 155 ada 1 parsel	 Mücahit mah. 170 ada 2 parsel	 Fakirullah mah. 143 ada 12 parsel	 Fakirullah mah. 157 ada 27 parsel	 Saydanlar mah. 108 ada 23 parsel
 Fakirullah mah. 146 ada 1 parsel	 Fakirullah mah. 154 ada 11 parsel	 Mücahit mah. 169 ada 17 parsel	 Mücahit mah. 172 ada 16 parsel	 Saydanlar mah. 116 ada 10 parsel

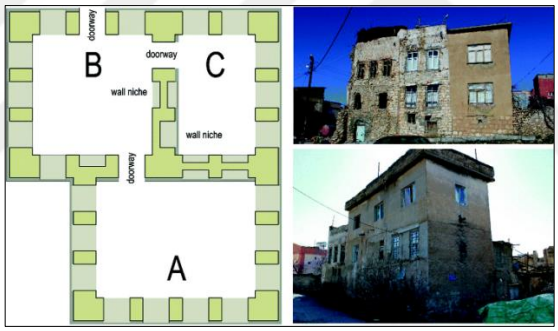
3.4. Plan Düzeni

Kullanıcı gereksinimine göre şekillenen geleneksel Tillo evleri; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki avlulu evlerde (Diyarbakır, Mardin, Urfa, Antep vb.) görülen içe dönük bir mimariye sahiptir. İskan bakımından sıkışık, kalabalık şehirlerde esas kata mümkün olduğu kadar ışık, hava ve manzara verebilmek arzusu esas katın zeminden yükseltilmesinin başlıca sebebi olmuştur. Esas katın altındaki kısımlar oturmak için kullanılmaz, bu kısım evin üzerine inşa edildiği bahçe duvarı ve taşıyıcı sistemin yer aldığı bir boşluk halindedir. Bu boşluk sayesinde esas kat rutubete karşı korunmuştur. Zamanla ve bilhassa şehir içi evlerinde duvar ya da taşıyıcı sistemin yer aldığı bu kat yavaş yavaş kapatılarak bir alt kat haline getirilmiştir. İşte bu alt kat yerine göre depo, ahır, aralık, samanlık, mutfak, çamaşırlık veya taşlık olarak kullanılmıştır (Karahan 1993-1994). İki katlı plan düzenine sahip evlerin zemin katlarında avlu,

mutfak, kiler, tuvalet, yazlık odadan oluşan servis mekanları ile birinci katlarında baş odanın da yer aldığı odalardan oluşan ana mekanlar bulunmaktadır. Ailenin büyümesi, zenginleşmesi gibi nedenlerle birlikte ihtiyaç duyulan mekan ihtiyacı eve bir üst katın eklenmesinin yanı sıra evin bitişiğine düşey doğrultuda zemin ve üst kata yeni bir "oda+sofa" eklenmesiyle yatay ve düşey yönde gelişim plan düzeninde kendini göstermektedir.

Yatay Yönde Gelişim

Yatay düzlemde genişleme, basitçe aynı veya farklı boyuttaki diğer hücrelerin mevcut bir hücreye herhangi bir yöne birleştirilmesiyle sağlanır. Geleneksel Tillo evlerine ait bu tür yatay gelişim aşağıda gösterilmiştir. Pencere ve kapıların düzenli boyutlandırılması, hücreleri birleştirerek veya başka bir deyişle mevcut hücrelerin yanına yeni hücreler inşa ederek büyütmeyi kolaylaştırır (Şekil 3.7, 3.8). İç düzenlemede genişlemeden sonra önceden oluşturulmuş kapı veya pencere açıklıkları, dolap, raf veya şömine gibi çeşitli şekillerde kullanılan duvar nişlerine dönüştürülür (Berk 2018), (Şekil 3.9).

Şekil 3.7. Geleneksel Tillo evinde yatay yönde gelişim (Berk 2018)

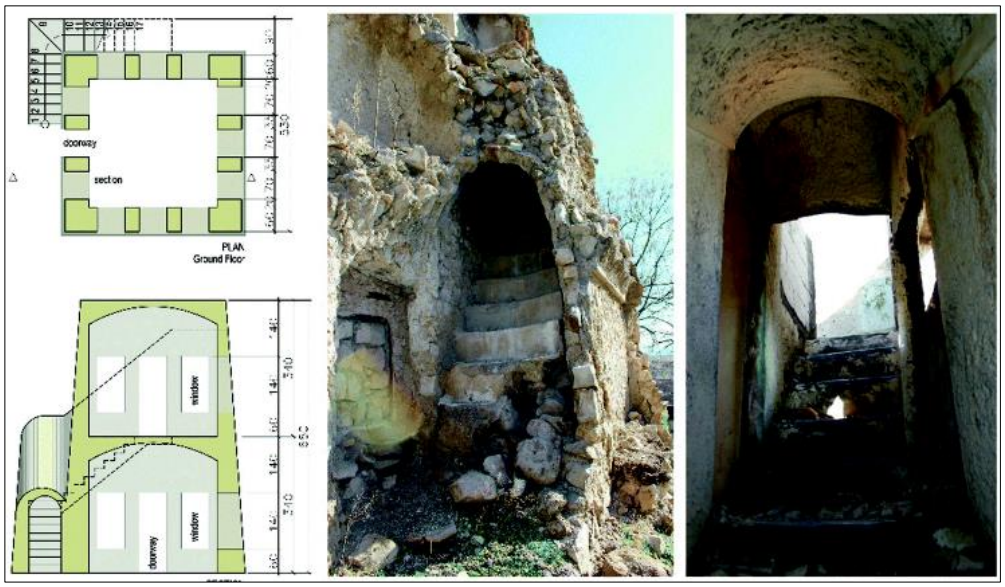
Şekil 3.8. Geleneksel Tillo evinde yatay yönde gelişim

Şekil 3.9. Geleneksel Tillo evinde yatay yönde gelişimden kaynaklı yapılan mekansal düzenleme (Berk 2018)

Dikey Yönde Gelişim

Dış duvarların dikey olarak devam ettirilmesi ve mevcut hücrenin üzerine bir hücre daha eklenmesi ile geleneksel Tillo evleri için kat sayısının artırılması sağlanmaktadır. Üst kata erişim, çoğunlukla hücrenin iki yanından L şeklinde yapılmış, dış duvarın yanına inşa edilmiş taş bir merdivenle sağlanmaktadır (Şekil 3.10). Çoğu durumda merdiven yine taş tonozlu bir tünel ile kapatılmıştır. Bu tünel sayesinde merdiven kapalı bir alan haline gelir ve daha sonra ek bir seviye oluşturulurken başka bir merdiven seviyesi eklenebilir (Berk 2018).

Şekil 3.10. Geleneksel Tillo evinde dikey yönde gelişimden kaynaklı yapılan L merdiven örnekleri (Berk 2018)

Sokak ve Sabat Oluşumları

Tillo sokakları yerleşim dokusuna bağlı olarak kuzey-güney doğrultuda evlere paralel olduğu gibi doğu-batı doğrultuda evlerin üzerine yerleştiği basamakları dik keserek eğimli de olabilmektedir. Sokaklar at, eşşek gibi binek hayvanların geçişine imkan verecek dar ölçülerde olabildiği gibi yapılan imar çalışmalarıyla birlikte günümüzde büyük taşıtların geçişine imkan verecek ölçütlerde de olabilmektedir. Sokakların bazıları birleşme noktalarında küçük meydanlar oluşturabilmekte ve insanlar bu meydanlarda boş vakitlerini geçirebilmektedir. Ayrıca eğimin yerleşmeye izin vermediği yerlerde çocuklar oyun oynamakta ve kadınlar oturabilmektedir.

Sokakları birbirine bağlayan bir diğer oluşum ise sabatlardır. Sabat; evlerin sık olarak yapıldığı yerlerde karşımıza çıkan bir mimarı elemandır. Bu sivri, basık ve yuvarlak kemerli sabatlar bazı evlerin zemin katından geçmektedir. Böylece sabatın tonozlu bölümünde evin ikinci katı geçmektedir (Şekil 3.11). Farklı kişilere ait parselleri de ayırmada rol oynayan sabatların sağ ve solundaki mekanlar toprak altı mekanlar olup depo, işlik olarak kullanılmaktadır. Bu mekanlardan sabata açılan pencereler havalandırma olarak kullanılmakla birlikte ısı kaybını en aza düşürmek açısından iklimsel kaygı nedeniyle küçük boyutlarda tasarlanmıştır. Günümüzde ise bu pencere açıklıkları çoğunlukla kapatılmıştır (Şekil 3.12). Sabatın yan duvarlarından açılan kapılar bazı evlerin avlularına açılabilmektedir (Şekil 3.13).

Ayrıca geçmişte yapılmış olan sabatlar (geçit, tünel) mahalleyi güvenlik nedeniyle kişilerin kullanımına kapattığı gibi uzun olan yolları kısaltma, evlerin altından daha kısa sürede diğer sokağa geçme, kötü hava koşullarında sığınacak yer sağlama gibi işlevlere sahiptir (Ege 2019).

Şekil 3.11. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen sabat örnekleri

Şekil 3.12. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen sabatlara ait pencere örnekleri

Şekil 3.13. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen sabatın yan duvarından açılan kapıdan geleneksel Tillo evi avlusuna geçiş örneği

3.4.1. Mekanlar

Geleneksel evlerde mekanlar; Açık mekanlar (avlu, dam, teras), yarı açık mekanlar (eyvan, revak, balkon), kapalı mekanlar (oda, aralık, işlik), özelleşmiş mekanlar, servis mekanları (ahır, kiler vb.) ile ıslak hacimler (mutfak, banyo, hela vb.) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Geleneksel Tillo evlerinde mekan özelliklerine bakıldığında ise açık mekan sınıfında teras bulunmadığından dolayı avlu ve dam; yarı açık mekan sınıfında eyvan ve balkon bulunmadığından dolayı revak; kapalı mekan sınıfında aralık bulunmadığından dolayı oda ve işlik; servis mekanları sınıfında ahır ve kiler ile ıslak hacim sınıfında mutfak, duş, tuvalet incelenmiştir.

Açık Mekanlar

Avlu

Sokak ile ev yaşamını ayıran, yarı özel mekan olan avlu; geleneksel yaşamda belirleyici bir mimari mekan olarak öne çıkmıştır. Avluda, ‘’Evin kapalı mekanlarında sürdürülmesi mümkün olmayan ya da açık mekan gerektiren bazı günlük işlerin gerçekleştirildiği alandır. Geleneksel veya modern toplumlara göre değişmekle birlikte avlu, gün içinde kısa süreli yorgunluk atılan ve dinlenilen bir rekreasyon alanı; çocukların yabancılarla temasa geçmeden, kontrol altında eğlendikleri bir oyun (çocuk rekreasyonu) alanı; caddede olan bitenin gözlendiği

bir seyir alanı; komşularla kısa süreli ve ayaküstü görüşülen bir sosyal etkileşim alanı; çamaşır ve/veya kışlık yiyecekler için kurutma alanı; rekreasyonel amaçlı ve/veya yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere sebze ve meyve yetiştirilen ve/veya hayvan yetiştirilen/korunan bir tarımsal üretim alanıdır'' (Reis 2003 Jurkow, 2000'den akt. Köse 2018).

Avlular yapıda yer aldıkları yere ya da işlevlerine göre de dış avlu, iç avlu, ön avlu, revaklı avlu, han avlusu, tören avlusu, çiftlik avlusu, örtülü avlu, gibi terim ve tanımlar ortaya çıkmıştır (S. Gülçin 2013). Geleneksel Tillo evlerinde yer alan avlu; evin önünde yer alan ön avlu ile ortasında çim, çiçek ve ağaçların bulunduğu bahçe avlusu tanımına daha çok uymaktadır.

Sınırları belirlenmiş avlunun etrafı masif taş duvarlar ile çevrilmiştir. Böylece evlerin birbirlerinin görüş alanına girmesi engellenerek aile fertlerinin rahatça hareket edebilmesi ve aile mahremiyetinin koruması sağlanmıştır (Şekil 3.14, 3.15, 3.16).

Evin giriş kapısına ters istikamette yer alan kapıdan girilince "Hauş" denilen geniş bir avlu başlar. Avlularda genellikle evin su ihtiyacını karşılamak amacıyla kuyu bulunur. Avlunun diğer köşesinde dibek yer alır. Bulgur ve yarma burada dövülür. Avluda ekmek yapımı için tandır "Mahsara" denilen üzüm ezme, pekmez ve pestil yapmaya uygun bir oda vardır (Özden 2002).

Şekil 3.14. 5 nolu eve ait avlu

Şekil 3.15. 4 nolu eve ait avlu

Şekil 3.16. 6 nolu eve ait avlu

Dam

Geleneksel yaşamda çeşitli malzeme ve sistemlerden oluşan dam, yapıların üzerini örterek onları ve içinde yaşayan kullanıcıları doğa olaylarına karşı korumaktadır. Geleneksel Tillo evlerinde dam avlunun yanı sıra yaz aylarında kışa hazırlık amacıyla yiyeceklerin hazırlanması, saklanması gibi işlerin yapılmasında yardımcı bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Damda fıstık, buğday gibi malzemelerin bozulmadan saklandığı bir depolama haznesi bulunmaktadır. Kışın yiyeceklere kolayca ulaşabilmek amacıyla haznenin alt kısmında bulunan delik kullanılmaktadır. Bu delik bazı evlerin zemin katlarında yer alan mahzende yer aldığı gibi bazı evlerin ise üst kat odaları ile merdivenin hemen altında bulunmaktadır (Şekil 3.17).

Damın çıkış merdiveninin üzeri "Camelon" denilen çatı ile örtülüdür (Şekil 3.18). Dam biri yüksek diğeri alçak iki bölümden oluşmaktadır (Şekil 3.19, 3.20, 3.21). Alçak bölümün bir kısmında yiyecek ile eşyalar depolanmakta diğer kısmında ise geceleri çocuklar ile kadınlar

uyumaktadır (Şekil 3.22). Damın yüksek kısmına iki-üç basamaklı merdivenle çıkılmaktadır ve bu yere "İstahaya (dinlenme alanı)" denilmektedir. Burada aile reisi akşamları oturmakta, misafirlerini kabul etmektedir (Şekil 3.23).

Şekil 3.17. 6 nolu ev içerisinde bulunan ve günümüzde ağız kısımları kapatılan huni şekilli yiyecek depolama birimi örneği

Şekil 3.18. 4 nolu evin merdivenine ait camelon örneği

Şekil 3.19. 4 nolu eve ait damın alçak ve yüksek kısımlar

Şekil 3.20. 6 nolu eve ait damın alçak ve yüksek kısımlar

Şekil 3.21. 9 nolu eve ait damın alçak ve yüksek kısımları

Şekil 3.22. 6 nolu eve ait damın yüksek kısmında yiyecek depolama alanı örneği

Şekil 3.23. Mücahit Mahallesi içerisinde incelenen geleneksel Tillo evi damı ile 6 nolu eve ait damların dinlenme alanı örnekleri

Yarı Açık Mekanlar

Revak

Açık mekanlardan kapalı mekanlara geçişte yer alan ve sırtı bağlı bulunduğu binaya dayalı, ön cephesi açık, üstü örtülü ve örtüsü sütunlarla ya da payelerle taşınan mekan revak olarak adlandırılmaktadır. Revaklar, geleneksel Tillo evlerinde yaygın olmamakla birlikte önemli kişilere ait evlerde karşılaşılan mimari bir mekan olarak yer almaktadır (Şekil 3.24).

Şekil 3.24. 4 nolu evin arka cephesinde yer alan revak örneği

Kapalı Mekanlar

Oda

Geleneksel Tillo evleri içerisinde bulunan odalar gündüzleri ve geceleri farklı işlevlerde kullanılabilmektedir. İşlevlere göre ayrılmayan bu odalarda geceleri daha çok yatma gündüzleri ise oturma, misafir ağırlama, dinlenme, yemek yeme, duş alma gibi aktivitelerin tümü yapılabilmektedir.

Geleneksel yaşamda geniş aile içerisindeki çekirdek aileleri oluşturan erkek çocuk, gelin ve torunlar kendilerine verilen odalarda yaşardı. Aile büyükleri olan büyükbaba, büyükannenin kararlarına saygı gösterilir ve uyulurdu. Sözgelimi, evlenen erkek çocuğun kazancını aileden ayırması, başka eve taşınması ayıplanırdı. Nitekim incelenen evlerde birden fazla duş alma yeri ile odalarda fazlaca nişler ile yatak yorgan yerleştirilen yüklüklerle karşılaşılmaktadır (Şekil 3.25).

İşlev doğrultusunda üst katlarda yaşama birimleri yer almaktayken, alt katlarda ise hizmet birimleri yer almaktaydı. Üst katlardaki odaların sayısı aile içerisinde yaşayan evli erkek sayısına göre değişmekle birlikte ailenin ekonomik durumuna göre de değişebilmektedir.

Avludan sonra "Behu" denilen eyvan, yarı açık bir mekan olup geleneksel Tillo evlerinde rastlanılmamakla birlikte geleneksel merkez Siirt evlerinde sıkça karşılaşılmaktadır. Behu'nun bir tarafında "İrbi" denilen oturma odaları (misafir ağırlama yerleri) vardır. Behu'dan 10-15 basamak ile 2.kata çıkılır. Burda "Çırtak" denilen bir salon, salonun etrafında "İlli" denilen odalar bulunur. "Kabbale" denilen, yatak yorgan yerleştirilen, ahşap kapaklı yüklükler odalarda bulunmaktadır (Özden 2002). Baş oda aile reisinin statüsünü gösterir niteliktedir ve misafir ağırlama amacıyla duvar önlerine çok sayıda sedirler ya da hareketli minderlere yer verilmiştir (Şekil 3.26).

Şekil 3.25. 4 nolu eve ait kabbale örnekleri

Şekil 3.26. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait oda örnekleri

İşlik

Geleneksel Tillo evlerinin bir kısmında zemin kat ile üst katlarda yer alan işlik, odaların dışarıya cephesi olmayan, penceresiz, kapalı duvarlarında odadan bir duvarla ayrılarak işlevlendirilmiştir. Bir kapı ya da örtüyle odaya bağlanan bu mekanların yıkanma, erzak saklama ile misafir için çay-kahve yapma amaçlarıyla kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.27).

Şekil 3.27. 4 nolu geleneksel Tillo evinin odasına ait işlik

Servis Mekanları (Ahır ve Depo)

Evlerin arka cephelerinde ve zemin katta avluyla bağlantılı bir konumda bulunan yazlık odalar tarımla uğraşan aileler için yiyecek (buğday, nohut vb.) depolama yeri ve hayvancılıkla uğraşan aileler için ise ahır olarak kullanılmıştır (Şekil 3.28).

Şekil 3.28. 3 nolu geleneksel Tillo evine ait yazlık oda

Islak Hacimler

Mutfak

Tillo'nun sahip olduğu zengin yemek kültürüyle birlikte yiyecekleri saklama, yemek pişirme-yeme, kap-kaçakları bulundurma gibi ihtiyaçları yerine getirmek açısından geleneksel evlerde mutfak yerini bulmuştur. Geleneksel yaşam biçimine uygun olarak gelişen mutfak, evlerin zemin katlarında girişe bakan odaların arka kısımlarında işlevlendirilmiştir. Avluya bakan cephede, küçük boyutlarda, tavana yakın bir pencere mutfağın aydınlatılmasında ve havalandırılmasında kullanılmıştır. Bu durumun nedeni karasal iklim koşulları etkisiyle mutfağın içine giren ışık ve sıcaklığın yiyecekleri bozabileceğidir. Eskiden evlerde dondurucu bulunmadığı düşünüldüğünde uygulanılan bu yöntem doğru bir çözümleme olarak kabul görmektedir.

Mutfak içerisinde "Teffeye" denilen bir ocak bulunmaktadır ve yemekler burada pişirilmektedir. Ocağın etrafındaki ahşap raflar kap–kaçaklar yerleştirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Behu'nun yanında ise birkaç basamak ile inilen "Tabok" denilen mahsen bulunmaktadır. Mahsen yiyeceklerin bozulmadan saklanılması amacıyla güneş ışığı almayacak bir şekilde evin kuzeyinde bir köşede konumlandırılmıştır (Şekil 3.29).

Şekil 3.29. İncelenen geleneksel Tillo evine ait mutfak

Hamam (Duş)

Geleneksel Tillo evlerinde odalar içerisinde seki altında düzenlenmiş mağsellerde, çırtak'ın dip bölümünde "Hamamuke" denilen küçük bir hamam ile merdiven sahanlığının dip bölümünde yıkanılırdı (Şekil 3.30). Ayrıca odalar içerisinde dış duvarlara gömülü duş alma yerleri de bulunmaktadır.

Şekil 3.30. İncelenen geleneksel Tillo evine ait duş

Tuvalet (Hela)

Geleneksel Tillo evlerinde avluya açılan kapının hemen sağ köşesinde ev müştemilatından bağımsız bir hela (tuvalet) bulunur. Böylece sıcak iklim, su azlığı nedeniyle ortaya çıkan koku yaşanılan ortamdan uzak tutulmuş olur. Günümüzde ihtiyaç doğrultusunda helalar evin içerisine ya da evlere bitişik yapılan betonarme eklerin içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.31).

Şekil 3.31. İncelenen geleneksel Tillo evine ait tuvalet

3.5. Plan Tipleri

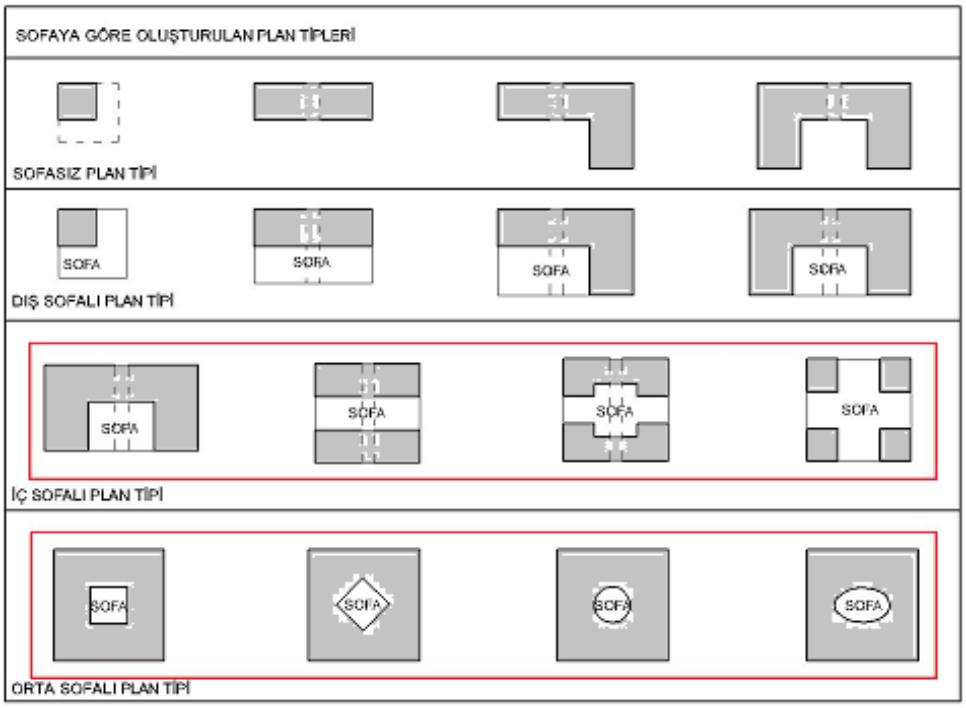
Eğimli ya da düz arazide konumlanmış geleneksel Tillo evlerine tipolojik açıdan bakıldığında üç farklı yaklaşım denenmektedir. Bunlar sırasıyla; sofa, oda ile avlu birimlerinin konumları esas alınarak yapılmıştır.

Oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol olarak tanmlanan sofa Anadolu'nun eski yerleşmelerinin çoğunda olduğu gibi geleneksel Tillo evlerinde de bulunan mimari bir mekan olmaktadır. Sedat Hakkı Eldem'in Türk evi tanımları ve tipolojilerine bakıldığında evleri sofasız plan tipi, dış sofalı plan tipi, iç sofalı plan tipi, orta sofalı plan tipi olmak üzere dörde ayırdığı ve bunlar üzerine fikirler ortaya koyduğu görülmektedir (Sedad Hakkı 1954).

Geleneksel Tillo evlerinde sofanın odaların arasına alınmasıyla oluşturulan iç sofalı (karnıyarık) plan ile sofanın kare ya da dikdörtgen planlı evlerde ortaya alınmasıyla oluşturulan orta sofalı plan uygulanmıştır. Bu bağlamda geleneksel evleri bir tipolojiye oturtmak mümkün olabilmektedir. Evlerde sofanın ortaya bırakılmasıyla kışın soğuk ve yazın sıcak olan karasal iklim koşullarından kullanıcıların etkilenmesi en aza indirilmiştir. Bu türdeki evlerde sofa ya güneşli, manzaralı yöne ya da sokağa yönlendirilmiştir. Ayrıca dış sofalı evlere nazaran daha

fazla odayı içermesi ve daha ekonomik olması nedenleriyle iç ve orta sofalı evler tercih edilmiştir (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5. Sofaya göre oluşturulan plan tipleri (Önder 2007)

İki katlı olarak inşa edilen evlere giriş, cephede yer alan kapının sofaya geçit vermesiyle sağlanır. Böylece sofa aracılığıyla üst kata geçit veren merdivenler ile zemin katta yer alan mutfak, misafirlerin ağırlandığı odalar, mahzen gibi mekanlar arasında iletişim kurulmuş olur. Sofada giriş kapısının karşısında bulunan kapı ise avluya geçit vermektedir.

Geleneksel Tillo evlerinde bulunan birimler taşıyıcı sisteme bağlı olarak şekillenmiştir. Bu bağlamda, zemin kat birimleri üst katlarda yer alan birimlerde kendini tekrar etmektedir. Plan tipolojisinde "oda birimi" ölçüt olarak alındığında, sofa her katta aynı şekilde devam etmekle birlikte üst katlardaki birimler genellikle yaşama mekanı olarak işlevlendirilirken, zemin katlardaki birimler nadiren yaşama mekanı ile mutfak, kiler, depo, odunluk olarak işlevlendirilmektedir.

Geleneksel yaşamın ayrılmaz bir parçası olan avlunun konumu Güneydoğu Anadolu Bölgesinde (Diyarbakır, Mardin, Urfa, Antep vb.) evlerin U tipi plan, I tipi plan, L tipi plan, F tipi plan, A tipi (karma) plan, iç avlulu plan tipi, orta avlulu plan tipi ile dış avlulu plan tiplerine sahip olmasını sağlamaktadır. Geleneksel Tillo evleri bu tanımlamalar içerisinde sırasıyla sokak+yapı+avlu ilişkisinde I tipi plana sahip olmaktadır.

3.6. Cephe Düzeni

Simetrik cephe düzeninin tercih edildiği geleneksel Tillo evlerinde kapı ve pencere açıklıkları cephe düzenini belirleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bitişik ya da ayrık nizamda inşa edilen evlerin giriş kapıları diğer cephelere kıyasla daha görkemli olan ön cephede yer alır. Eğimli araziye bağlı olarak bazı evlerin giriş kapılarına birkaç basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Ev sahiplerinin ekonomik durumlarına bağlı olarak giriş kapısının etrafı sütunlu, kemerli, tezyinat yazı süslemelerinin yer aldığı abidevi bir görünüm ile daha sade görünümde olabilmektedir.

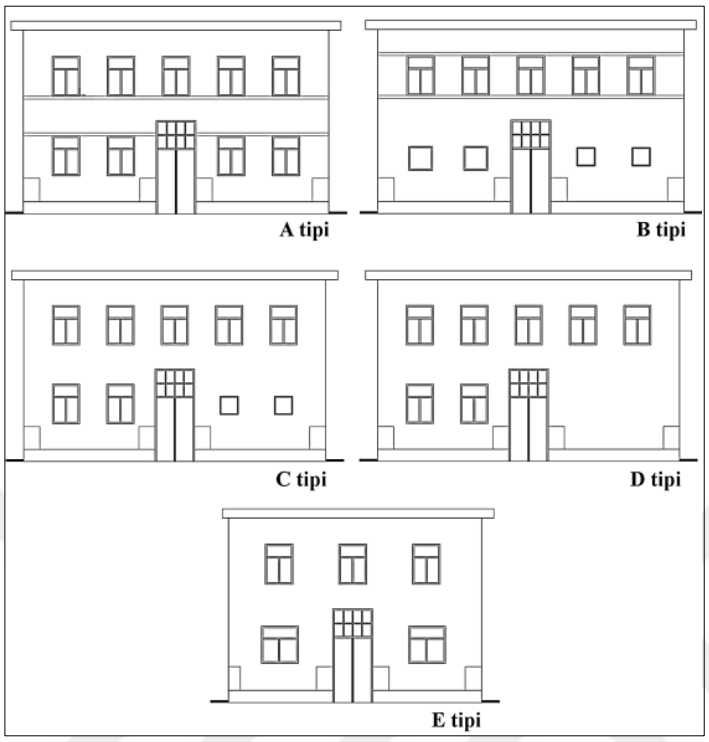
İki katlı cephe sisteminde ikinci kat pencereleri zemin kat pencerelerine göre daha büyük boyutlarda ve sayıda tutulmuştur. Bu durumun nedeni ev halkının güvenliğinin ve mahremiyetinin korunması ile farklı kullanımlara dayalı (ahır, depo, mutfak, mahsen vb.) pencere ihtiyacı görülmemesidir. Günümüzde de zemin katlarda kapatılmış pencereler görmek mümkündür. Cas harcı ile sıvanmış evlerin cephelerinde yer alan pencere söveleri işlemeli ya da sade olabilmektedir.

Çevresel etmenlerden olan iklim yapıdaki pencere ve kapıların boyut ve sayılarına etkimiştir. Evlerin dış yüzeylerindeki oranlar, Anadolu mimarisinde sıklıkla rastlanan ve genelde gayrimüslim ustaların tercih ettiği 1/2 boşluk oranıdır. 1/4 ‘lük yatay, 1/2'lik dikey kayıtlar ise en yaygın olarak rastlanan sistemdir (Kamuran 2010). Bu anlamda, bir pencerenin yüksekliği genel olarak yatay boyutunun iki katıdır. Açıklık bir kapı olduğunda, kapının traversi pencerenin üst kısmıyla aynı seviyede olmaktadır. Ayrıca belirlenen evlerde cephede açılan kapı ve pencere boşluklarının toplamının bina dış yüzeyine oranı %40 altındadır. Bu sebeple evlerde ısı kaybının az olduğu söylenebilinir. Geleneksel Tillo evlerinde yer alan teras çatılarda kullanılan saçak sistemi ise ya çok incedir ya da bulunmamaktadır.

Geleneksel evlerde pencere boyutları, oranları ve cephe üzerindeki konumlanmaları giriş katında ve üst katta farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılıklar sonucu beş cephe tipi görülmektedir

- A Tipi; Giriş kat pencereleri ve üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen olmaktadır.
- B Tipi; Giriş kat pencereleri küçük olmaktadır.
- C Tipi; Giriş kat pencereleri kapının bir tarafında büyük diğer tarafında küçük olmaktadır.
- D Tipi; Giriş kat pencereleri kapının sadece bir tarafında ve büyü olmaktadır.
- E Tipi; Giriş kat pencereleri büyük ve kare, üst kat pencereleri büyük ve dikdörtgen olmaktadır (Gökhan 2018), (Şekil 3.32).

Bu bağlamda, incelenen Geleneksel Tillo evlerinde A, B ve D tipine sahip cephelerin olduğu görülmektedir.

Şekil 3.32. Geleneksel evlerde pencere boyut, oran ve konumuna göre oluşturulan cephe tipleri (Gökhan 2018)

3.7. Yapım Tekniği ve Malzeme

3.7.1. Yapım Tekniği

Yapılarda kullanılan yerel malzemelerle birlikte yörede yaşamış yapı ustalarının nesilden nesile aktardıkları tecrübelini kullanarak seçmiş oldukları yapım sistemi yörenin geleneksel mimarisinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Küçük boyutlu malzemelerin belirli düzende yerleştirilmesiyle taşıyıcı özellik kazanan duvarların meydana getirdiği bir yapım tekniği olan yığma taşıyıcı sistem ile yapıyı etkileyen yüklerin, bağımsız yatay ve düşey taşıyıcılar tarafından taşınmasını sağlayan iskelet taşıyıcı sistem geleneksel Tillo evlerinde kullanılan yapım teknikleri olmaktadır.

3.7.2. Malzeme

Geleneksel Tillo evlerinin yapımında doğal ve yerel malzemelerin kullanımı görülmektedir. Geçmişte teknolojik imkansızlıklar dolayısıyla evlerin yapımında kullanılan bu malzemeler fazla uğraş ve işçilik gerektirmeyecek bir şekilde doğadan hazır bir şekilde temin edilmiştir. Yapılarda yoğun bir şekilde kullanılan bu malzemeler doğaya zarar verecek herhangi

bir kimyasal öğe içermemeleri ve dayanıklı olmaları nedenleriyle birden fazla yapıda geri dönüşümlü bir şekilde kullanılabilmektedir. Geleneksel Tillo evlerin yapımında taş, cas, ahşap ve toprak yaygın kullanılan yapı malzemeleridir.

Taş

Tarihsel süreç içerisinde farklı kullanımları bulunmakta olan taş, evlerin yapımında taşıyıcı eleman olmanın yanı sıra yardımcı eleman olarak da kullanılmıştır. Yığma yapım sisteminin tercih edildiği geleneksel Tillo evlerinde moloz taş taşıyıcı eleman olarak evlerin duvarlarında yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca avlu ve zemin katların yüzeylerinde de sal taşı (döşeme taşı) kullanımı görülmektedir. Taşın evlerin yapımında kullanılması cas evlerin dayanımını arttırmış ve evler günümüze dek ulaşabilmiştir.

Cas

Tillo'da geleneksel mimarinin oluşmasında önemli bir unsur olan cas, ilçe ve çevresinden elde edilen jips (alçı taşı)'nın fırınlarda yakılıp-öğütülmesiyle elde edilen bir tür kaba alçıdır. Cas yataklardan çıkarıldıktan sonra yöreye özgü tandırlarda pişirilirdi. Pişirildikten sonra içi oyuk yalağa benzeyen bir taşın içine konur. İki tarafı delikli, oldukça ağır bir taş yardımıyla katırın arkasına asılır, katır düzeneğin etrafında döndükçe ezilen taşlar çimento haline gelir ve böylece cas elde edilirdi (Özden 2002).

Ekolojik malzeme sınıfında yer alan cas geleneksel evlerin hem iç hem de dış cephe sıvanmasında kullanılmıştır. Yapı sistemi içerisinde ise cas; kesme taş parçaları ve molozlarla karıştırılarak kabuksuz kubbe sisteminin evlerin tavanlarında uygulanmasını sağlamıştır.

Ahşap

Ekolojik yapı malzemesi sınıfında yer alan ahşap, doğadan kolayca temin edilebilmesi, işlenmesinde zorluk yaşanmaması, maliyetli olmaması gibi nedenlerle tercih edilir. Ahşap ilk zamanlarda insanların barınma ihtiyacını karşılamada kurtarıcı bir malzeme olarak kullanılmaktayken sonraki süreçlerde yapıların taşıyıcı sistemlerinde, cephelerinde, çatılarında kullanılmıştır.

Tillo'nun karasal iklim koşullarına bağlı bitki örtüsüne bakıldığında orman bakımından zengin olmadığı görülmektedir. Bu durum geleneksel Tillo evlerinde kullanılan yapı malzemesine yansımıştır. Evlerde kullanılan yapı sisteminde ahşap malzeme çok fazla kullanılmamakla birlikte evlerin kapı ve pencereleri ile bazı odaların tavanlarında kullanımı görülmektedir.

Toprak

Özellikleri iklime bağlı olarak değişmekle birlikte ekolojinin temel taşı niteliğindeki toprak, yapılarda hemen hemen bütün noktalarda kullanılmaktadır. Toprak doğada hazır bulunur ve işlenmesi gerekmeyen bir malzemedir. Toprak; taş, kerpiç gibi malzemelerle müthiş bir uyum göstermektedir. Ayrıca insan doğası ile sağlığına en uygun yapı malzemesi olarak da toprağı göstermek mümkündür.

Geleneksel yapılarda toprak malzemesi taşıyıcı eleman olarak yığma yapım sisteminde taşıyıcı duvarlarda ve yapı malzemesi olarak da çatı üst örtüsünde, iç ve dış duvarların sıvanmasında yaygın kullanılmaktadır. Geleneksel Tillo evlerinde taşıyıcı malzemenin taş olduğu yığma yapım sistemi görülmektedir. Toprak malzemesi yapı içinde taşıyıcı olmayan iç duvarlarda dolgu malzemesi ve taşıyıcı duvarlarda ise derz aralarınında yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca sıva malzemesi olarak ise cas malzemesinin bünyesinde iç ve dış duvarların sıvanmasında kullanılmıştır.

3.8. Mimari Elemanlar

Geleneksel Tillo evi mimarisini yansıtan mimari elemanlar Tillo kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, evlerin mimari elemanı olan kapı, pencere, cumba ve merdivenler incelenmiştir.

Kapılar

Tillo kültüründe önemli bir yere sahip olan geleneksel evlerin giriş kapıları, gücün ve zenginliğin simgesi olarak görülmektedir. Her bir kanadı ‘‘mısraheyn’’ diye tabir edilen ve bir bütün olarak ise ‘‘dergah’’ adı verilen bu iki kanatlı kapılar ahşap malzemeli olup, üst kısımları ise oval formludur (Şekil 3.33, 3.34).

Bu kapıların arkasında kalın tahtadan yapılmış sürgüler bulunur. Kapının üzerinde metalden yapılmış el şeklinde iki tokmak bulunur. Bu tokmaklardan biri yumruk şeklinde, bir diğeri açık el şeklindedir. Yumruk şeklindeki tok bir ses çıkarır ve gelen misafir erkek olduğunda bu tokmakla kapıyı çalar. Böylece kapıyı açmaya evin erkeği giderdi. Açık el şeklindeki tokmağı ise gelen misafir kadınsa çalardı. Bu durumda kapıyı evin hanımı açmaya giderdi. Bazı evlerin kapısında ise çocuklar için bir çıngırağa bağlanmış ip bulunur. Bu çıngırak aynı zamanda kış aylarında içeriden sesin duyulması için gelen misafirler tarafından da çalınırdı (Yüksel 2019).

Geleneksel evlerin iç mekanlarına ait kapılar ise giriş kapısıyla kıyaslandığında ortalama boylardaki kişilerin bile eğilerek geçmesine izin verecek ölçüde, odaların köşe

noklarına konumlandırılmış, ahşap malzemeli ve sade bir görünüme sahip olmaktadır. Odalar arasındaki sirkülasyonun sağlanmasının yanı sıra penceresi bulunmayan odaların hem havalanmasında hem de aydınlanmasında kapılar geleneksel evler için vazgeçilmez mimari elemanlardır.

Şekil 3.33. 1 nolu geleneksel Tillo evine ait giriş kapısı

Şekil 3.34. İncelenen geleneksel Tillo evine ait giriş kapısı

Pencereler

Geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş evlerde kullanılan pencerelerin konumu, ölçüsü ve malzemesi yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Geleneksel Tillo evlerinde dıştan içe doğru genişleyen mazgal pencerelerin kullanımı görülmektedir. Bu sayede pencere ölçüsünden daha

fazla ışığın odaya girişi sağlanır. Yörenin iklimi düşünüldüğünde ise kışın soğuğu ve yazın sıcaklığı engellenmiş olur. Doğrama malzemesi olarak ahşabın kullanıldığı pencerelerin üst kısımları oval ile düz formda olmak üzere dış sınırları cas malzemesi ile şekillendirilerek söve uygulaması yapılmıştır (Şekil 3.35).

Aile reisinin oturduğu üst katta bulunan başoda manzaraya hakim bir konumda bulunduğundan dolayı diğer odalara kıyasla burada daha fazla pencereye yer verilmiştir. Zemin katlarda ise daha az sayıda pencereye yer verilmekle birlikte iç sofaya açılan pencerelerde güvenlik amacıyla metal korkuluklar kullanılmıştır.

Şekil 3.35. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait pencere örnekleri

Cumbalar

Cumba, eski Türk evlerinde zemin katın üzerindeki birinci ya da müteakip katlarda dışa taşan kafesli oda bölmesi olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel Türk evlerinden dışa taştığı için alttan desteksiz kalan cumba, çökmelere karşı binanın ön cephesine yaslanan payandalarla desteklenmektedir (Wikipedia 2021).

Geleneksel Türk evinde cumba oda cumbası ve sofa cumbası olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel Tillo evlerinde en yaygın görülen cumba türü oda cumbası olup, evlerin sokağa bakan cephelerinde kullanılmıştır (Şekil 3.36).

Oda cumbalarında sabit halde bulunan “sedir” denilen ahşap oturma elemanları bütün çıkmayı kapladığında geniş bir oturma alanı oluşmuştur. Bu oturma alanları sayesinde manzara

ve güneşten daha çok yararlanılmıştır. Cumbaların bulunduğu başoda diğer odalara kıyasla daha fazla değer kazanarak aile reisi ve misafirlerin kullanımına ayrılmıştır (Yusuf 2006).

Şekil 3.36. 4 nolu geleneksel Tillo evi başodasına ait cumbanın içeriden ve dışarıdan görünümü

Merdivenler

Geleneksel Türk evinde ahşap ve taş malzemenin yoğun bir şekilde kullanıldığı ve üst katlarla bağlantının sağlandığı, basamaklar dizini olan merdivenler kullanılmıştır. Geleneksel Tillo evlerinde zemin kat giriş sofasının karşısında yer alan döner merdiven taş malzemeli olup 10-15 basamağa sahiptir. Merdivenin rıhtları standartın çok üstünde olduğundan dolayı çocuk ve yaşlıların yanı sıra yetişkinlerin de kullanımında zorluk ve kazaların yaşanmasına neden olmaktadır (Şekil 3.37, 3.38, 3.39). Ayrıca merdivenlerin alt kısımları işlev doğrultusunda depo, duş ve ayakkabılık olarak kullanılmıştır.

Şekil 3.37. 4 nolu geleneksel Tillo evine ait merdiven örnekleri

Şekil 3.38. 9 nolu geleneksel Tillo evine ait merdiven örneği

Şekil 3.39. 6 nolu ile 10 nolu geleneksel Tillo evlerine ait merdiven örnekleri

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Küreselleşen dünyada yeniden yapılanma süreci olarak ifade edilen ‘‘değişim’’ toplumların sosyal yapılarında olduğu gibi yaşamlarını sürdürdükleri mekanların fiziksel yapılarında da görülmektedir. Bu anlamda, mekan ile insan karşılıklı etkileşim içerisindedir. Daha doğru çözümlemelere ulaşılması açısından ise geleneksel evlerdeki fiziksel değişimlerin sosyal yapıdaki değişimlerle birlikte incelenmesi gerekmektedir.

Araştırmanın bu bölümünde evlerin sosyal ve fiziksel özelliklerinde görülen değişiklikler bugünkü koşullar içerisinde incelenmiştir. Sosyal yapı analizi için ikamet süresi, dini yapı, mülkiyet durumu, dil, cinsiyet, kütük durumu, yaş ortalaması, hane halkı sayısı, evi beraber kullandıkları kişi, çocuk sayısı, eğitim durumu, çalışan kişi sayısı, meslek, gelir durumu konularına yönelik bilgilendirici sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca evlerin mimari özelliklerde görülen fiziksel değişimler incelenmiştir. Fiziksel değişimler eve yeni bir birimin eklenmesi, kaldırılması, bölünmesi ile malzeme boyutunda değişiklikler yapılması şeklinde incelenerek, şekil ve çizelgelerle oluşturulmuştur.

4.1. Geleneksel Tillo Evlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapı Analizi

Günümüz Tillo’sunda var olan sosyal yapı geçmişte var olan sosyal yapıdan farklı olmaktadır. Bu durumun çeşitli nedenleri olmakla birlikte en büyük neden yeni kuşağın beklentilerininde değişimlerin yaşanması olarak görülmektedir.

Tillo’da aşiret sistemine dayalı bir toplumsal örgütlenme şekli görülmemekle birlikte bireyler kan bağının yanı sıra toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ile birbirlerine bağlı olmaktadır. Baba soyuna bağlı toplumun en küçük örgütlenme sistemi olan aile yapısı görülmektedir.

Geçmişte üç kuşağın bir arada yaşamış olduğu geniş aile yapısında ataerkillik aile yapısı yani erkek otoritesine dayanan bir tür toplumsal örgütlenme düzeni günümüz çekirdek aile yapısında da görülmektedir. Sosyal yapı, geleneksel değerlerin yanı sıra büyük oranda İslam inancının yaşam şekli üzerinden gelişme göstermektedir. Bireylerin aile içinde oynadığı roller cinsiyete, yaşa vb. bağlı olarak değişmektedir. Kadınlar ev işleri, çocuk yetiştirme işleriyle uğraşırken, erkekler çalışıp aile bireylerinin geçimini sağlamakla görevlendirilmiştir.

Kız ve erkek çocukların son yıllarda ilçe dışına iş, eğitim vb. nedenlerle gönderilmeleri geleneksel yaşamdaki birtakım değerlerin yitip gitmesine yol açmaktadır. Sözgelimi, küreselleşme etkisiyle bireyler yalnızlaştırılarak komşuluk, akrabalık vb. yakın ilişkiler arasında mesafeler giderek artmıştır. Geniş aile bireylerin daha rahat hareket etmeleri önünde bir engel olarak görülmüş ve çekirdek aile tipi yaygınlık kazanmıştır.

Tarım arazilerinin büyüklüğünün sabit kalması miras nedeniyle bölünmelere yol açarak artan nüfusu doyurmada yetersiz kalmıştır ve genç nüfus göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak geleneksel evlerde geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş süreci hız kazanmıştır. Geleneksel evlerde kalan çekirdek aile bireyleri ise orta yaş ya da üzerinde mirasçı olarak bu evlerde yaşayan kullanıcılar olmaktadır. Bu kullanıcıların bir kısmı eskimiş evlerini terk etmiş bir kısmı ise evlerine ihtiyaçları doğrultusunda fiziksel ve işlevsel müdahalelerde bulunmuştur.

Sosyal yaşamda yerel mutfak, düğün törenleri, bayram kutlamaları, askere uğurlama ve karşılama alışkanlıkları, doğum ve ölümlerdeki dayanışma ve beraberlik günümüzde de devam ettirilmektedir. Kadınlar giriş kapı eşikleri ile avlularda vakit geçirmekte, sebze-meyve kurutma, pekmez yapma, ceviz-badem kırma gibi alışkanlıklarını sürdürmektedir. Erkekler ise evlerin avlularının yanı sıra park ve meydanda vakit geçirmektedir.

Sosyal Yapıdaki Değişimleri Belirlemeye Yönelik Yapılan Alan Çalışması

Tillo ilçesindeki sosyal yapıyı belirlemeye yönelik daha detaylı bilgiler edinmek amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler çizelge ve şekil gösterimleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Tillo'da bulunan Araplar Halidi (Halid Bin Velid) ve Abbasi olmak üzere iki soydan gelmektedir. Halidi olanlar 700 yıl önce Suriye üzerinden, Abbasi olanlar ise 400 yıl önce Suudi Arabistan üzerinden Tillo'ya geldiği yöre halkı tarafından ifade edilmiştir. Ermeniler, Süryaniler çok eskiden Tillo'da yaşamış olsalar dahi buraya gelenler hayvancılık yapan göçebe hayat tarzını benimsemiş topluluklar olmaları nedeniyle kalıcı olamamışlardır. Evler içerisinde de İslam dışı inançlara ait sembol, figür ya da mimari bir elemanla karşılaşılmamaktadır. İslam inancının yoğun bir şekilde yaşandığı Tillo dağlık oluşu ve çevreden ulaşımın sınırlı olması nedeniyle günümüze kadar kültürünü koruyarak gelebilmiştir. Müslüman kesimin yoğun bir şekilde dini turizm yaptığı bu yerleşkede yapılan anket çalışmasında incelenen evlerde Müslüman nüfus dışında başka dinlere ait insanlarla karşılaşılmamaktadır.

Görüşme yapılan kullanıcılardan ev sahibi olanların en az iki kuşaktan beri bu evlerde yaşadıkları, kiracı olanların ise çevre köylerden geldikleri tespit edilmiştir. Ev sahipleri tarafından evlerde kiracı olarak kalanların evlere göz kulak olmaları istendiğinden kira bedeli çok cüzi bir miktarda tutulmuştur.

Geçmişte sadece Arapça konuşulan evlerde dışarıdan kiracı olarak gelen iki aile ve evlenerek gelen yalnız başına yaşayan ailede Kürtçe konuşulmaktadır. İncelenen evlerde Türk kökenli kullanıcılar bulunmamakla birlikte Türkçe ortak dil olarak herkes tarafından

bilinmektedir. 1926 yılında yayınlanan bir raporda 'Tillo halkının Türkçeyi unutup Arapça ve Kürtçe konuştuğu' ifadesi de bu durumu doğrulamaktadır (Ömer, 2017).

Geleneksel Tillo evleri mimarlarının hayvancılık ve tarımla uğraşan yerleşik Araplar olduğu yöre insanı tarafından ifade edilmiştir. Görüşme yapılacak kişilerin kütük durumuna bakıldığında 7 kullanıcı Tillo'luyken 3 kullanıcı ise çevre köylerden geldiği belirlenmiştir.

İnsanlar bulundukları yeri doğal nedenlerin yanı sıra ekonomik, siyasal ve sosyal nedenlerle terk etmek durumunda kalmışlardır. Nitekim kiracı olarak bu evlerde yaşayan iki aile ekonomik ve siyasal nedenlerle Tillo'ya göç etmiştir. Bu ailelerden biri terörden kaçarak buraya yerleşmişken, diğeri kırsal kesimde geçimini sağlayamadığı ve bu evlerin kiralarının çok uygun olması nedenleriyle buraya göç etmiştir. Ev sahibi olarak görüşülen bir kadın kullanıcı ise Tillo'ya çevre köylerden birinden evlenerek yerleşmiştir.

Ev sahibi olan kullanıcılar başka evlere taşınmadıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla bu durum oldukça fazla bir süre anlamına gelmektedir. Evlilik sonucu bu evlere taşınan iki kadın kullanıcılardan biri bu evlerde 10 yıl diğerleri ise 20 yıldan fazla bu evlerde yaşadıklarını ifade etmiştir. Kiracı olarak kalan kadın kullanıcı ise 30 yıldır bu evlerin birinde yaşamaktadır. Erkek kullanıcılardan biri kiracı ve bu evlerin birinde 5 yıldır kalmaktadır. Diğer erkek kullanıcılar ise kadın kullanıcılara oranla bu evlerde doğup büyüdüklerinden yaşlarıyla eşit sürede bu evlerde yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu evlerde yaşama süresi Tillo'da yaşama süresiyle eşdeğerdedir.

Büyükbaba, büyükanne, evlenmemiş kız ve erkek çocuklar, evlenmiş erkek çocuk, gelin, torun ve bazen de eşinden ayrılmış kız çocuklar ile yakın akrabalardan oluşan geniş aile tipi eskiden Tillo'da yaygındı. Günümüzde geniş aile yapısı büyük oranda azalma göstermiş olsa dahi ekonomik nedenler, büyüklerin çocuklarından ayrı yaşamak istememeleri nedenleriyle varlığını sürdürmektedir. Anket kapsamında incelenen evlerde yaşayan çekirdek aile üyelerinden ev sahibi olanlar bu evlerde doğup büyümüş ya da bu evlere gelin olarak gelmişlerdir. Nitekim ekonomik yetersizlikler ev sahibi ve kiracı olan çekirdek ailelerin bu evlerde yaşamalarında etkili olmuştur.

Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesiyle birlikte hane halkı sayısında düşüş görülmektedir. Anket kapsamında incelenen evlerde günümüzde yaşayan kullanıcı sayısı geniş ailelerde fazla iken çekirdek ailelerde az olmaktadır.

Geleneksel evlerde kullanıcılar %70 gibi yüksek oranda bu evlerde aileleriyle birlikte yaşamakta, %20 oranında kullanıcı bu evlerde tek başına yaşamakta ve %10 oranında kullanıcı

ise bu evlerde akrabasıyla yaşamaktadır. Ayrıca bu evlerde arkadaşıyla ve komşusuyla yaşayan kullanıcı bulunmamaktadır.

Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesiyle birlikte aile içindeki çocuk sayısı azalmaktadır. Anket kapsamında incelen çekirdek ailelerden yaşlı iki çiftin çocukları olmamışken, yaşlı üç çiftin ise çocukları evlenip evden ayrılmıştır. Beş ve üstü çocuk sahibi olan geniş ailelerdeki çocuklar farklı çekirdek ailelere aittir. Bu da bize eski kuşağa oranla yeni kuşağın az çocuk yapma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ayrıca ekonomik yetersizliklerin çocuk sayısında azalmaları beraberinde getirdiği tespit edilmiştir.

Geleneksel Tillo evi kullanıcıların eğitim düzeyine bakıldığında %20'si üniversite mezunu iken, %10'u okuma yazma bilmemektedir. %30 oranında kişi ise herhangi bir eğitime tabi tutulmamıştır. Evlerin kullanıcılarının yaşlı nüfusta yoğunluk kazanması ve eskiden eğitim hizmetinin yeterince her yere ulaştırılamadığı düşünüldüğünde bu durum çizelgeye olumsuz yansımaktadır (Çizelge 4.1).

Gelişen teknoloji ve modernleşme yönündeki şekillenme süreciyle birlikte 1960 yılından itibaren Tillo'da eğitim-öğretim çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalarla Tillo düzenli ve geniş çaplı bir medrese yapılanmasıyla dini eğitimde zamanla bölge çapında öne çıkmıştır.

Eskiden insanlar geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktaydı. Engebeli arazilerde tarıma elverişli yerlerde buğday ve arpanın yanı sıra bağcılık ve fıstık üreticiliği yapılmaktaydı. Arıcılık yaygın olmamakla birlikte yapılmaktaydı. Sünnetçilik ise yaygın bir meslekti. Bilinen el sanatları ise bakırcılık, çanak-çömlekçilik, demircilik, dabakçılık, dokumacılık, yemenicilik ve marangozluk gibi zanaatlarda işinin ehli insanlar vardı. Hayvancılığın yoğun olarak yapılması ve bu hayvanlara özgü tiftik çeşitliliği dokumacılığın gelişmesinde önemli bir etkendir. Dokumacılık genellikle evlerde bulunan tezgahlarda yapılmış, halkın geleneksel giyim tarzına özgü ürünler üretilmiştir (Çelik 2019).Günümüzde tarım ve hayvancılık kısmen devam ettirilse dahi el sanatı ve sünnetçilik yapılmamaktadır.

Ekonomik Yapıdaki Değişimleri Belirlemeye Yönelik Yapılan Alan Çalışması

Tillo ilçesinde ekonomik yapıyı belirlemeye yönelik daha detaylı bilgiler edinmek amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler çizelge ve şekil gösterimleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anket kapsamında incelen evlerde çalışan kişi sayılarına bakıldığında %50 oranda 1 kişi çalışan, %30 oranda 2-3 kişi çalışan, %20 oranda işsiz bulunmakla birlikte 3 kişi ve üzeri çalışan ise bulunmamaktadır. Tillo'da kişilerin uğraşları gözlemlendiğinde ev hanımlarının tümü çalışmamakla birlikte ev ekonomisine herhangi bir katkıda bulunmamaktadır. Emekli

kesimde yer alan erkekler park, meydan ve camilerde vakit geçirip herhangi bir işle meşgul olmamaktadır. İşsiz kalmış gençler ise çoğunlukla Siirt merkeze ya da farklı şehirlere taşınmışlardır.

Anket kapsamında incelen evlerde kişilerin meslek durumuna bakıldığında ise %30'luk kesim memur, %10'luk kesim herhangi bir iş yapmayan işsiz, %30'luk kesim ev hanımı, %20'lik kesim çiftçiyken, %10'luk kesim ise serbest meslekte çalışmaktadır. Alt gelir gurubundakiler asgari ücretin altında geliri olanlardır ve bu 31350 sayılı (30. 12.2020) tarihli Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Asgari Ücret Tespit Komisyonu kararınca rakamsal olarak 2 bin 825 liranın altıyla ifade edilmektedir. Nitekim anket kapsamında %40'lık oranda kişi 711 lira olan yaşlı maaşı almaktadır. %30'luk orandaki ev hanımlarından 65 yaş üstü olan 2 kişi yaşlı emeklisiyken, 1 kişinin ise herhangi bir geliri bulunmamakla birlikte eşi tarafından geçimleri sağlanmaktadır. %20'lik dilimde yer alan işsiz ile çiftçi asgari ücretin altında kazanarak alt gelir gurubunda yer almaktadır. Orta gelir gurubundakiler 2020 yılı için aylık hane halkı geliri asgari 2 bin 825 lira ile 5 bin 500 lira olanlar sayılmaktadır. %20'lik kısımda yer alan çiftçiler orta gelir gurubunda bulunmaktadır. %30'luk gelir gurubunda bulunan memur çalışanlardan %20'lik oranda bulunanlar da orta gelir gurubundadır ve bu ailelerde memur olan yalnızca bir çalışan bulunmaktadır. Üst gelir gurubunda yer alan aileler 5 bin 500 lira üstünde geliri olan ve %30'luk dilimde yer alan memur çalışanlardan %10'luk oranda bulunan ailelerdir. Bu ailede memur olarak çalışan iki çalışan bulunmaktadır. %50 gibi büyük oranda kişi alt gelir gurubundadır bu da Tillo halkının oldukça yoksul olduğunu gözler önüne sermektedir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait kullanıcı özellikleri

EVLER		1 NO-LU EV	2 NO-LU EV	3 NOLU EV	4 NOLU EV	5 NO-LU EV	6 NO-LU EV	7 NOLU EV	8 NOLU EV	9 NOLU EV	10 NO-LU EV
KULLANICI PROFİLİ DEĞERLENDİRME SONUÇLARI	AD-SOYAD	ŞEYH KAMİL EVİ	HACI ALİ EVİ	MUHAM-MED AYDIN	ŞEYH NASRET-TİN EVİ (İRFAN AYDIN)	NUS-RET YAVUZ	AYŞE KIZIL-KAYA	ZÜBEYİR YILDIZ	AYŞE YILDIZ	ZEKİ ŞEN	FATMA GÜL-TEKİN
	ADRES	Fakirul-lah Mah. Sultan Mem-duh Cad.	Fakirul-lah Mah. Sultan Mem-duh Cad.	Fakirullah Mah. Sultan Memduh Cad.	Fakirullah Mah. Sultan Memduh Cad.	Fakirul-lah Mah. Sultan Mem-duh Cad.	Fakirul-lah Mah. Sultan Mem-duh Cad.	Fakirullah Mah. Cumhuri-yet Cad.	Fakirullah Mah. Cumhuri-yet Cad.	Fakirullah Mah. Cumhuri-yet Cad.	Fakirul-lah Mah. Cumhu-riyet Cad.
	İKAMET SÜRESİ	40	63	20	30	25	30	83	30	5	30
	DİNİ YAPI	MÜS-LÜ-MAN	MÜS-LÜ-MAN	MÜSLÜ-MAN	MÜSLÜ-MAN	MÜS-LÜ-MAN	MÜS-LÜ-MAN	MÜSLÜ-MAN	MÜSLÜ-MAN	MÜSLÜ-MAN	MÜS-LÜ-MAN
	MÜLKİYET DURUMU	EV SAHİBİ	EV SAHİBİ	EV SAHİBİ	EV SAHİBİ	EV SAHİBİ	KİRACI	EV SAHİBİ	EV SAHİBİ	KİRACI	EV SAHİBİ
	DİL	ARAP-ÇA	ARAP-ÇA	ARAPÇA	ARAPÇA	ARAP-ÇA	KÜRT-ÇE	ARAPÇA	KÜRTÇE	KÜRTÇE	ARAP-ÇA
	CİNSİYET	ERKEK	ERKEK	ERKEK	ERKEK	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
	KÜTÜK DURUMU	YERLİ	YERLİ	YERLİ	YERLİ	YERLİ	YA-BANCI	YERLİ	YA-BANCI	YA-BANCI	YERLİ
	YAŞ	61 ve üstü	41-60	19-25	61 ve üstü	26-40	61 ve üstü	61 ve üstü	61 ve üstü	41-60	41-60

Çizelge 4.1. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait kullanıcı özellikleri (Devamı)

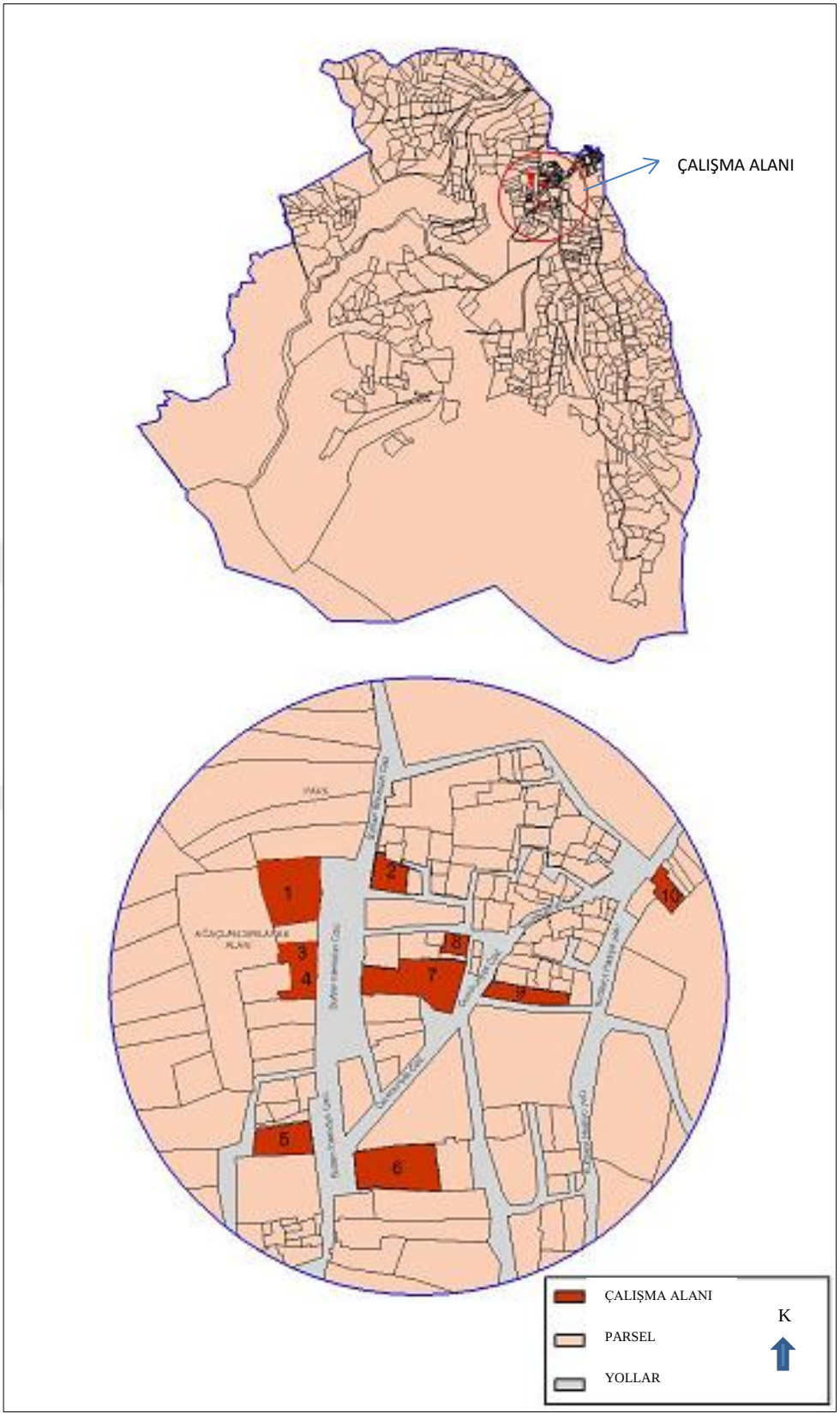
EVLER	1 NO-LU EV	2 NO-LU EV	3 NO-LU EV	4 NOLU EV	5 NO-LU EV	6 NOLU EV	7 NO-LU EV	8 NOLU EV	9 NO-LU EV	10 NOLU EV
HANE HALKI SAYISI	6	6	9	9	6	1	1	3	4	2
BERABER KULLAN-DIKLARI KİŞİ	AİLE	AİLE	AİLE	AKRABA	AİLE	YALNIZ	YAL-NIZ	AİLE	AİLE	AİLE
ÇOCUK SAYISI	ÇOCUK-SUZ	3	6	4	2	ÇOCUK-SUZ	ÇOCUK SUZ	ÇOCUK-SUZ	5	ÇOCUK-SUZ
EĞİTİM DURUMU	İLKOKUL	LİSE/Y. OKUL	Lİ-SANS	LİSE/-Y.OKUL	LİSANS	OKUR-YAZAR DEĞİL	OKUR-YAZAR DEĞİL	OKUR-YAZAR DEĞİL	ORTA-OKUL	OKUR-YAZAR
ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	1	2	2	2	1	YOK	1	YOK	1	1
MESLEK	ÇİFTÇİ	SER-BEST MES-LEK	ME-MUR	MEMUR	ME-MUR	EV HANIMI	ÇİFTÇİ	EV HANIMI	İŞSİZ	EV HANIMI
GELİR DURUMU	ORTA	ORTA	ORTA	ORTA	ÜST	ALT	ALT	ALT	ALT	ALT

4.2. Geleneksel Tillo Evlerinin Fiziksel Yapı Analizi

Geçmiş kuşaklara ait kültürel birikimlerle şekillenen geniş aile yapısı konut tasarımında etkili bir faktör olmaktadır. Nitekim konutlarda bugüne ait deneyimler geçmişe kıyaslandığında, çekirdek aile yapısına geçilmesiyle birlikte yeni ihtiyaçlar doğurarak birtakım farklılıklar kazanmıştır.

Sözgelimi, yeni jenerasyonlarla birlikte evin kullanıcıları değişmiştir. Bu kullanıcılar yeni çağın getirileriyle birlikte evlerinde bilinçli ve bilinçsiz birtakım değişiklikler yapma gereği duymuşlardır. Bahsedilen bu değişiklikler zaman içerisinde mekanların fiziksel olarak dönüşümlere uğramalarına neden olmuştur. Fiziksel dönüşümler eve yeni bir birimin eklenmesi, eski bir birimin kaldırılması, var olan bir birimin bölünmesi ile malzeme boyutunda değişiklikler yapılması şeklinde görülmektedir.

Tillo'da tescilli 4 ev bulunmakla birlikte bu konutların tümü Fakirulllah Mahallesinde yer almaktadır. Tescilsiz olan çok sayıda ev Tillo'nun neredeyse tüm mahallelerinde bulunmaktadır. Çalışma alanı kapsamında günümüzde de kullanılmakta olan Fakirullah Mahallesinden tescilli 4 ev ile tescilsiz 6 ev birbirlerine yakın mesafede seçilmiştir. Bu evlerde fiziksel ve işlevsel değişimler incelenmiştir (Şekil 4.1).

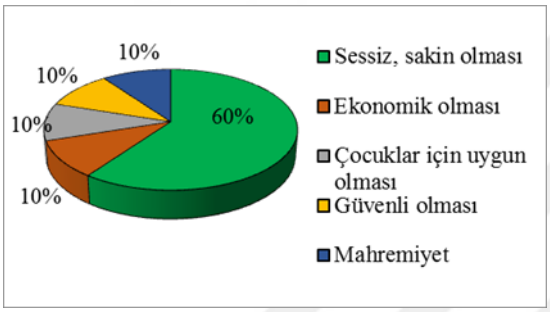

Şekil 4.1. Fakirullah Mahallesi içerisinde incelenen geleneksel Tillo evlerinin konumu

Fiziksel Yapıdaki Değişimleri Belirlemeye Yönelik Yapılan Alan Çalışması

Tillo ilçesinde fiziksel yapıdaki değişimleri belirlemeye yönelik daha detaylı bilgiler edinmek amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler çizelge ve şekil gösterimleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Geleneksel Tillo evleri; sessiz ve sakin olması, çocuklar için uygun olması, masrafsız olması, güvenli olması ile mahremiyete göre tasarlanması tercih nedenleri olmaktadır. Nitekim, değişen sosyal yapıyla birlikte ev sahibi olsun ya da olmasın ev kullanıcıları kendilerini geleneksel evlere daha yakın hissetmektedir. Konfor koşullarının sağlanması ve teknolojik imkanlardan yararlanılır hale getirildiğinde ise geleneksel evler ilk tercih olabilmektedir (Şekil 4.2).

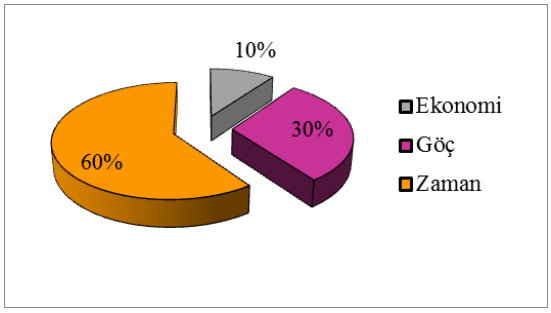

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Sessiz,sakin oluşu	6	%60
Çocuklar için uygun olması	1	%10
Masrafsız, ekonomik olması	1	%10
Güvenli olması	1	%10
Mahremiyetli olması	1	%10
Toplam	10	%100

Şekil 4.2. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde kullanıcıların bu evleri tercih etme nedenleri

Geleneksel Tillo evleri uzun yıllar ayakta kalmış olmaları nedeniyle zamana yenik düşerek eskimişlerdir ve bakıma ihtiyaç duymuşlardır. Nitekim fiziksel müdahaleler tüm geleneksel evlerde olduğu gibi incelenen 10 geleneksel evde de yapılmıştır.

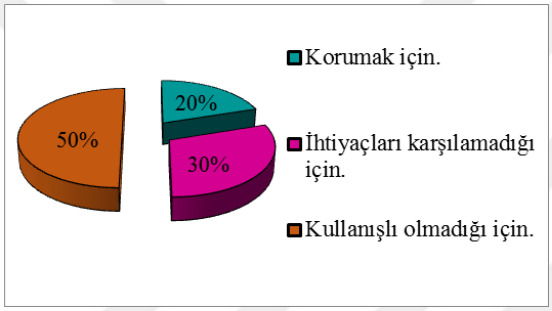
Fiziksel bozulma nedenlerinden zaman %60, ekonomik yetersizlikler %10, göç %30 kullanıcılar tarafından neden olarak gösterilmektedir. Evler minimum 100 yıldır var olduklarından zamanla dayanıklılıklarını kaybetmişlerdir. İşsiz kalan gençler göç ettiğinden bu evlerde kalan yaşlı kesim evlerin onarımlarıyla ilgilenecek gücü kendilerinde bulamamışlardır. Alt gelir oranının fazla olduğu evlerde ekonomik yetersizlikler de evlerin bakımına olumsuz etkimektedir (Şekil 4.3).

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Ekonomi	1	%10
Göç	3	%30
Zaman	6	%60
Toplam	10	%100

Şekil 4.3. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde fiziksel bozulma nedenleri

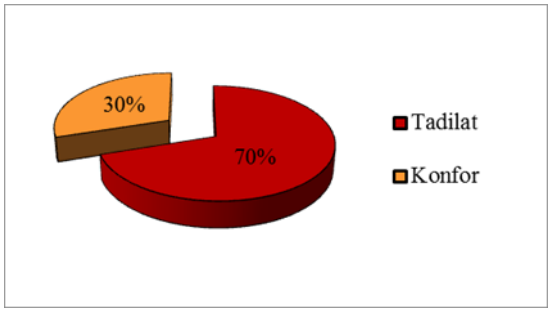
Geleneksel Tillo evleri kullanıcıları evlerini korumanın yanı sıra ihtiyaçlarını karşılamadığı ve kullanışlı bulmadıkları nedenleriyle evlerine fiziksel müdahalelerde bulunmuşlardır (Şekil 4.4).

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Koruma	2	%20
İhtiyaçları Karşılamadı için	3	%30
Kullanışlı Olmadığı için	5	%50
Toplam	10	%100

Şekil 4.4. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde fiziksel müdahale yapılma nedenleri

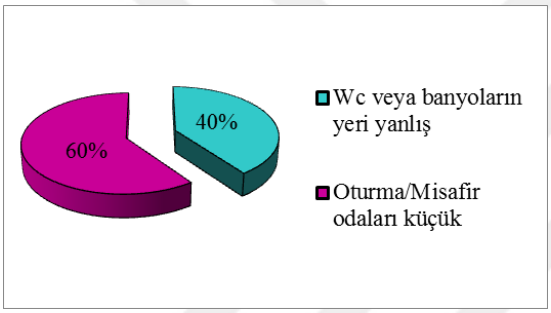
İncelenen geleneksel Tillo evlerinde sıklıkla yaşanan sorunlara bakıldığında gürültü ve komşuluk ilişkileriyle ilgili herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. %70 oranında bu evlerde sıklıkla tadilatlar yapıldığı tespit edilmiştir. Teras çatıdan yağmur sularının tahliye edilememesi sonucu rutubet (duvar ve tavanlarda) oluşmakta, ahşap pencere ve kapılarda çürümeler görülmekte ve kışın içeriye soğuk hava girebilmekte, suda kolayca eriyebilen cas sıvalar hem iç hem de dış duvarlarda dökülmelere neden olmaktadır. %30 oranında bu evlerde konfor sorunları yaşanmaktadır. Evlerin içerisinde yer alan döner merdiven rıhtları standartların üstünde yüksekliğe sahip olduğundan çocukların ve yaşlıların sıklıkla düşüp yaralanmasına neden olmaktadır. Ev içerisindeki kapılar ortalama boylardaki insanların dahi eğilerek geçmesini gerektirecek boyda olduğundan kullanıcılar vücutlarında fiziksel sağlık sorunları yaşamaktadır. Ayrıca kışın ısınmak amacıyla odun sobası kurmak zorunda olan ev hanımları ise bu konudan oldukça rahatsız olmaktadır (Şekil 4.5).

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Tadilat	7	%70
Konfor	3	%30
Toplam	10	%100

Şekil 4.5. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde sıklıkla yaşanan sorunlar

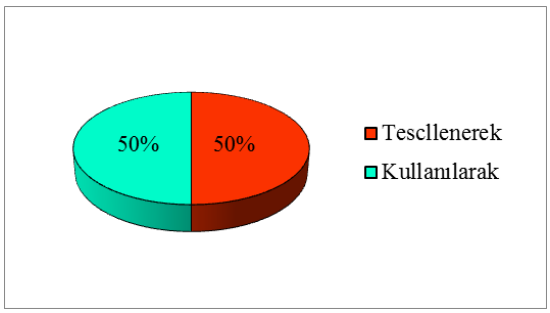
İncelenen geleneksel Tillo evlerinin plan düzeni ile ilgili yaşanan sorunlardan %40 oranda kullanıcı tuvalet ve banyoların yerini yanlış bulmuşken, %60 oranda kullanıcı ise oturma ve misafir odalarının küçük olduğunu ve bu nedenle oturma gurubu ve mobilya yerleştirmede sıkıntı yaşadıklarını dile getirmişlerdir (Şekil 4.6).

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Wc veya banyoların yeri yanlış	4	%40
Oturma/Misafir odaları küçük	6	%60
Toplam	10	%100

Şekil 4.6. İncelenen geleneksel Tillo evlerinin plan düzeni ile ilgili yaşanan sorunlar

İncelenen geleneksel Tillo evlerinin korunmasına yönelik kullanıcıların isteklerine bakıldığında %50 oranında kullanıcı bu evlerin tescillenerek korunacağını ifade ederken, %50 oranında kullanıcı ise bu evlerin kullanılarak korunacağını ifade etmektedir (Şekil 4.7).

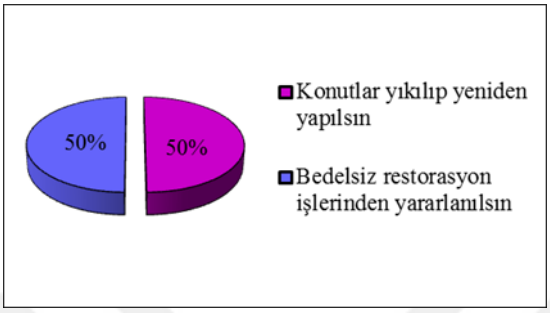

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Tescillenerek	5	%50
Kullanılarak	5	%50
Toplam	10	%100

Şekil 4.7. İncelenen geleneksel evlerinin korumasına yönelik kullanıcı yorumu

Yöre halkı eskimiş geleneksel evlerde ekonomik güçsüzlükler nedeniyle yaşamaya devam etmektedirler. Konfor olanakları yetersiz olsa bile bu evlerde yaşayanlar bu evleri sevmektedir. Evleriyle duygusal bağ kuran bu insanlar kimi zaman kaybettikleri anne, baba ve eşlerinin anısını bu evlerde canlı tutmaya çalışırken kimi zaman da mutlu günlerinin anısını

yaşamak istemişlerdir. Nitekim bu evlerden güçlükle ayakta kalmış olanlarda yaşayanlardan %50'si üzülerek evlerin yıkılmasını isterken, bu evlerden daha iyi durumda bulunanlarda yaşayanlardan %50'si bedelsiz restorasyon işlerinden yararlanmak istemiştir. Genel itibariyle yaşlı kesim bu evlerin korunmasını, yaşatılmasını arzularken genç kesim ise bu evlerin yıkılmasından yana tavır almaktadır (Şekil 4.8).

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Konutlarının yıkılıp-yeniden yapılmasın	5	%50
Bedelsiz restorasyon işlerinden yararlanılsın	5	%50
Toplam	10	%100

Şekil 4.8. İncelenen geleneksel Tillo evleri kullanıcılarının değerlendirmeleri

İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait mekanlarda meydana gelen fiziksel ve işlevsel değişimleri tespit edebilmek amacıyla evlerin mekan çeşitliliği çizelgesine bu bölümde yer verilmektedir (Çizelge 4.2).

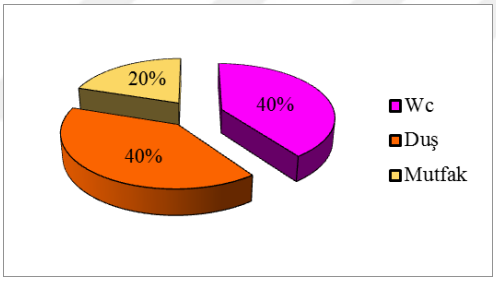
Çizelge 4.2. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait mekan çeşitliliği

MEKAN-LAR	AÇIK MEKANLAR				YARI AÇIK MEKANLAR					KAPALI MEKANLAR								
EVLER	AVLU	DAM	GEZEMEK	TERAS	EYVAN	CUMBA	BALKON	REVAK	KÖŞK	ODA	MUTFAK	KİLER-DEPO	AHIR	TUVALET	HAMAM-DUŞ	SERDAP	MAHZEN	İŞLİK-KAH.O.
1 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●		●	
2 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			
3 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			
4 NOLU EV	●	●				●		●		●	●	●	●	●	●			●
5 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			
6 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			
7 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			
8 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			
9 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			
10 NOLU EV	●	●								●	●	●	●	●	●			

4.2.1. Eklemelerin Neden Olduğu Değişiklikler

Geniş aile yapısında mahremiyet oldukça önemli olmakla birlikte tuvalet ihtiyacını dışarda karşılama geleneği hakimdi. Bu ihtiyacın sözlü olarak telaffuzu dahi ayıp bir davranış olarak algılanmaktaydı. İlk zamanlarda tuvalet avlunun kuytu bir köşesindeydi ve kış mevsimi koşullarında bu durum zor bir hal almaktaydı. Zamanla mahremiyetin büyük oranda sağlandığı çekirdek aile yapısıyla birlikte tuvalet evlerin giriş katına ya da üst katlarına alınmıştır. Geniş aile içinde bulunan çekirdek aileler tarafından birçok işlevde kullanılan odalar içerisinde yer alan duş alma yerleri ise yıktırılmış ve duşlar tuvaletin yanına alınmıştır. Ayrıca çeşitli nedenlerle bazı evler eklenti duvarlar aracılığıyla bölünmüştür. Dolayısıyla bir ev farklı ailelerin kullanımına ayrıldığından günümüz konfor koşullarını sağlamak adına evlere birden fazla tuvalet ve duş eklenmiştir. Nitekim incelenen geleneksel Tillo evlerinde tuvalet, duş aynı oranda yan yana tüm evlere eklemişken, mutfak ise evlerin yarısına eklenmiştir (Şekil 4.9).

Çoğunlukla evlerin dış cephesiyle bitişik betonarme tuvalet ve duşlar evlere eklenmiştir. İhtiyaç doğrultusunda evlere betonarme oda eklentileri de yapılmıştır (Şekil 4.10, 4.11, 4.12, 4.13, 4.14, 4.15, 4.16).

	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Wc	4	%40
Duş	4	%40
Mutfak	2	%20
Toplam	10	%100

Şekil 4.9. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde fiziksel müdahalenin yapıldığı mekanlar

Şekil 4.10. 3 nolu geleneksel Tillo evine ait duş eklentisi

Şekil 4.11. 6 nolu geleneksel Tillo evine ait duş ve tuvalet eklentisi

Şekil 4.12. 3 nolu geleneksel Tillo evine ait duş, tuvalet ve mutfak eklentisi

Şekil 4.13. 8 nolu geleneksel Tillo evine ait duş ve tuvalet eklentisi

Şekil 4.14. 1 nolu geleneksel Tillo evine ait duş ve tuvalet eklentisi

Şekil 4.15. 8 nolu geleneksel Tillo evine ait oda eklentisi

Şekil 4.16. 5 nolu geleneksel Tillo evine ait kat eklentisi

4.2.2. Kaldırmaların Neden Olduğu Değişiklikler

Geleneksel Tillo evlerinde yapılan eklemeler; aynı işlevi gören ve konfor açısından artık gereksinim duyulmayan birimlerin kaldırılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu duruma örnek olarak, eskiden çekirdek aile birimlerine verilen odalarda ve merdiven altlarında yer alan duş alma yerlerinin kaldırılması ile avluda yer alan tuvaletlerin kaldırılması verilebilir. Ayrıca bazı merdivenlere ait pencereler yapılan fiziksel müdahaleler sonucunda kapatılarak kaldırılmıştır (Şekil 4.17).

Şekil 4.17. 8 nolu geleneksel Tillo evine ait pencere kapatmaları

4.2.3. Bölünmeler İle Oluşan Değişiklikler

Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüşümün büyük oranda benimsendiği günümüz geleneksel Tillo evlerinde miras, anlaşmazlıklar, mahremiyet gibi nedenlerle evlerde eklenti duvarlar aracılığıyla bölünmeler görülmektedir. Bazen de bazı evlerde bölünme, giriş sofasından üst kata doğru dikey olarak kesilme işlemiyle yapılmıştır. Böylece evin yarısı ayakta bırakılmışken diğer yarısı yıktırılarak yerine yenisi yapılmıştır. Bölünme işlemi yatay doğrultuda ise üst katla bağlantının sağlandığı merdivenin yıktırılmasıyla sağlanmıştır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18. 5 nolu geleneksel Tillo evinde düşey ve yatay doğrultuda bölünmeler

4.2.4. Malzeme Boyutunda Değişiklikler

Yapıldıkları dönemden günümüze kadar geleneksel Tillo evleri eskime sonucu dayanıklığını kaybederek bakım ve onarımlara ihtiyaç duymuştur. Özgün malzeme maliyetli ve yörede yaşayan cas ustası bulunmadığından yapının özüne aykırı pvc, betonarme, tuğla gibi malzemelerin kullanımı görülmektedir.

• Pvc; pencere ve ıslak hacim kapılarında kullanılmıştır (Şekil 4.19).

• Betonarme; tuvalet, duş ve duvar eklentilerinde kullanılmıştır.

• Tuğla; çoğunlukla zemin katlarda depo olarak işlev gösteren birimlere ait pencere ve kapı açıklıklarını kapatmada kullanılmıştır.

• Suni boya; evlerin iç ve dış sıvalarında cas malzemesi yerine kullanılmıştır (Şekil 4.20).

Şekil 4.19. Geleneksel Tillo evleri pencerelerinde pvc kullanımı

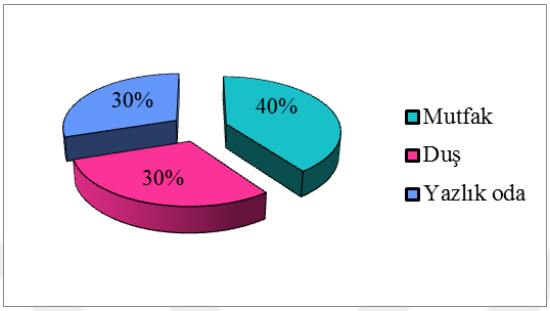
Şekil 4.20. Geleneksel Tillo evleri iç ve dış duvarlarında suni boya kullanımı

4.3. Mekanların Kullanımında ve İşlevinde Görülen Değişiklikler

Sanayileşme, eğitim-öğretim ve iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi faktörlerin etkisiyle toplumsal değişim hızlandırılmıştır. Bu değişim süreci aile yapısına etkimiş ve sonuç olarak geleneklerin belirlediği geniş aile yapısından modernizmin belirlediği çekirdek aile yapısına geçilmiştir. Bu durum ailelerin yaşamını zaman içinde değiştirerek yeni beklentileri karşılayacak ihtiyaçlara yol açmaktadır.

Hizmet ve bilgi toplumuna hızlı geçişin sağlandığı günümüz modern toplumunda sosyal yaşam içinde alışkanlıklarda değişimler yaşanmıştır. Buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrikli süpürge ve televizyonun yanı sıra gündelik işleri kolaylaştıran birçok cihaz evlerde yerini almıştır. Elektronik cihazlar mekanların işlevlerini azaltmada katkıda bulunmuştur. İşlevsel olarak yatma, duş alma, oturma, yemek yeme gibi birçok işlevi barındıran geleneksel yaşamdaki odalar bugün sadece ebeveyin yatak odası, çocuk odası, oturma odası adı altında işlevlendirilmiştir. Buna bağlı olarak geleneksel yaşamda baş oda olarak kullanılan birim içindeki sekilerin yerlerini oturma grupları almıştır. Odalarda duvarların içinde yatakların ve yüklerin konulması için yapılan birden fazla dolap günümüzde gömme dolap işlevinde kullanılmaktadır. Oturma odası olarak işlevlendirilen odada odak noktası geleneksel yaşamda aile reisinin oturma noktasına göre belirlenmişken, günümüzde televizyonun konumuna göre belirlenmiştir. Ayrıca mevsime göre oturma odaları işlev kazanmakta ya da kaybedebilmektedir.

Kış aylarında oturma odalarında soba kurulduğundan yemek pişirme, yatma ve oturma gibi eylemler yapılabilmekte, yaz aylarında klima ile serinlenebilmektedir. Eskiden ekmek ve yemek pişirme avluda yer alan tandırda yapılmaktaydı ve mutfak bu doğrultuda konumlandırılmıştı. Geleneksel yaşamdan farklı olarak yemek yapma alışkanlığı evlere tüplerin girmesiyle değişime uğramıştır ve mutfak avludan koparılarak evlerin içinde işlev kazanmıştır. Ayrıca beyaz eşyaların mutfak içerisine alınması da bu etkiyi arttırmıştır (Şekil 4.21).

	KİŞİ	YÜZDE
Mutfak	4	%40
Duş	3	%30
Yazlık oda	3	%30
Toplam	10	%100

Şekil 4.21. İncelenen geleneksel Tillo evlerde işlevsel değişimlerin yapıldığı mekanlar

Geleneksel yaşamda cas evlerde üst katlar yatma mekanları, alt katlar günlük yaşam mekanları olarak işlevlendirilmişken günümüzde üst katlar hem yatma hem de günlük yaşam mekanlarıyken alt katlar ağırlıklı olarak depo, kiler, odunluk olarak işlevlendirilmiştir. Nitekim alt katlarda yer alan mutfaklar üst katlara taşınmış ya da betonarme evler ile eklerin içerisinde işlevlendirilmiştir (Şekil 4.22, 4.23, 4.24). Merdiven altlarında, odalarda yer alan duşlar yıktırılarak yeni tuvaletlerin yanında işlevlendirilmiş. Ayrıca alt katlarda avluyla bağlantılı, yazın serin olan yazlık odalar da işlev kaybı yaşayarak ya boş bırakılmış ya da depo olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.22. 6 nolu geleneksel Tillo evinde mutfağın üst kattaki odaya taşınması örneği

Şekil 4.23. 9 nolu geleneksel Tillo evine ait, alt katta yer alan mutfağın üst kat sofasına taşınması örneği

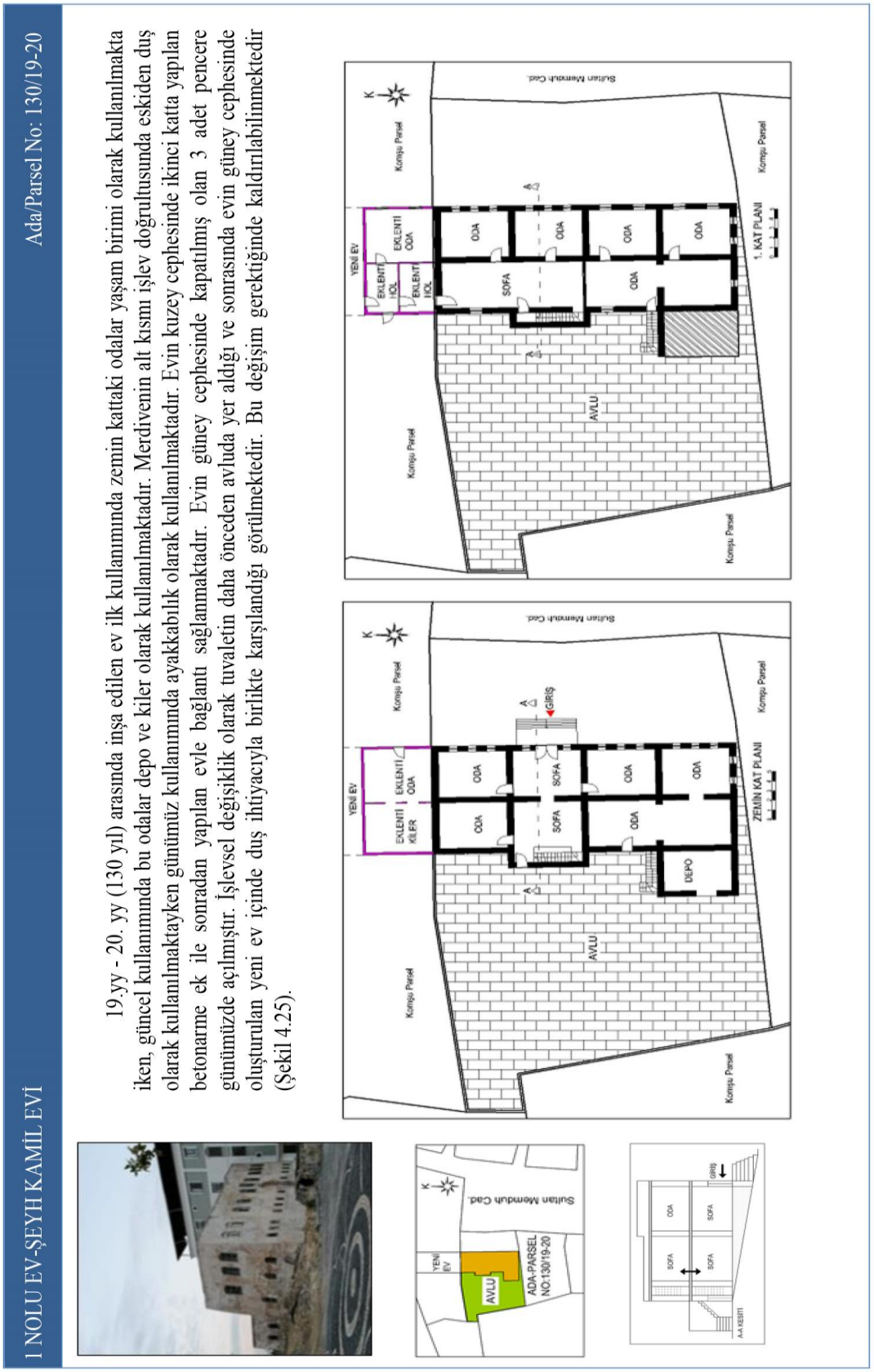
Şekil 4.24. 10 nolu geleneksel Tillo evinin zemin katında yer alan mutfağın üst kattaki odaya taşınması örneği

Geleneksel Tillo evlerinde mekan çeşitliliği tespiti sonrasında mekanlarda meydana gelen fiziksel ve işlevsel değişimler gözlenmiştir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. İncelenen geleneksel Tillo evlerinde meydana gelen fiziksel ve işlevsel değişimler

EVLER		1 NOLU EV	2 NOLU EV	3 NOLU EV	4 NOLU EV	5 NOLU EV	6 NOLU EV	7 NOLU EV	8 NOLU EV	9 NOLU EV	10 NOLU EV
EKLEME	MUTFAK		●	●					●		
	DUŞ	●	●	●			●		●	●	
	TUVALET	●	●	●			●		●	●	
	ODA	●	●		●				●		
	HOL	●		●		●		●			●
	TERAS						●		●		
	ODUNLUK-KİLER	●					●				
KALDIRMA	DUŞ	●	●	●	●		●		●	●	●
	TUVALET	●	●	●	●		●	●	●		●
	PENCERE					●	●				●
	KAPI					●			●		●
BÖLÜN-ME	DUVAR					●					
	DÖŞEME					●					
MALZEME	PVC			●			●		●	●	
	BETONARME	●	●	●			●		●	●	
	TUĞLA	●	●	●			●		●	●	
	SUNİ BOYA		●	●	●		●		●	●	
İŞLEVSEL	ODA	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	KİLER	●		●	●	●	●	●	●	●	●
	MUTFAK	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	MERDİVEN ALTLARI	●	●	●	●		●	●	●	●	●

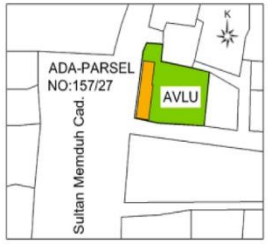
4.4. Geleneksel Tillo Evlerinde Fiziksel ve İşlevsel Değişiklikler

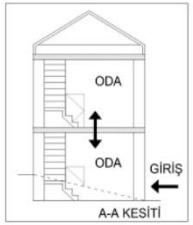

Şekil 4.25. Şeyh Kamil Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

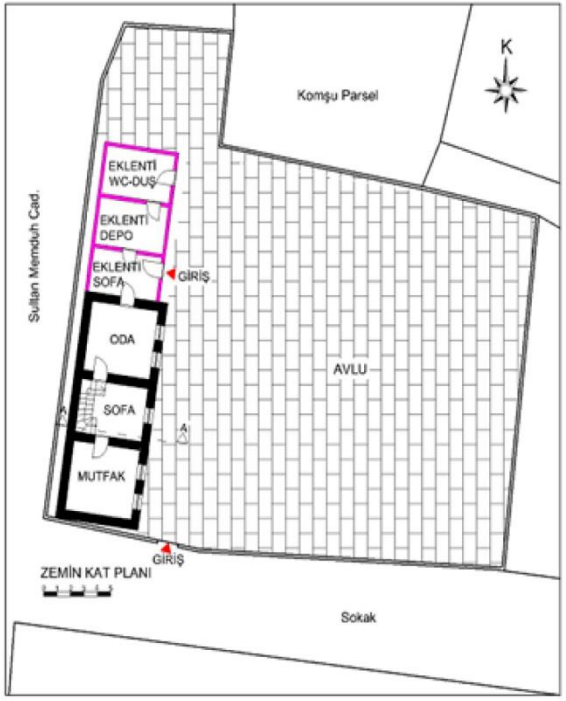
2 NOLU EV-HACI ALİ EVİ — Ada/Parsel No: 157/27

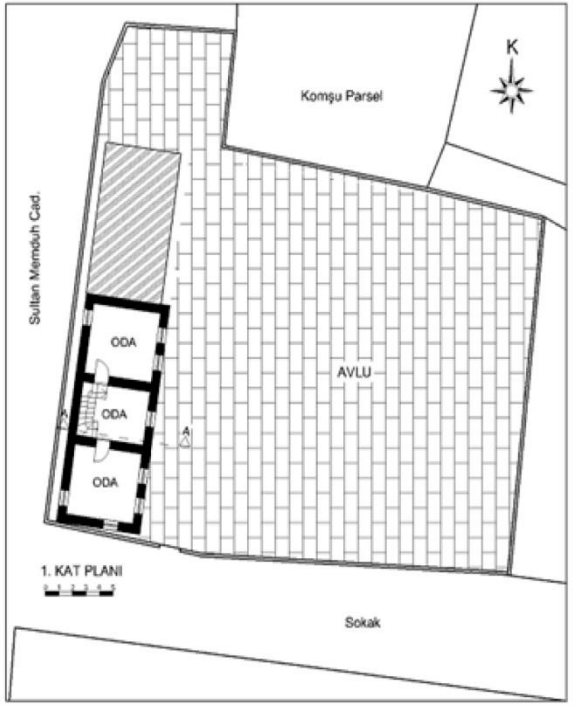

19. yy (105 yıl) inşa edilen evin mekan isimlerinde ve işlevlerinde değişimler olmuştur. Zemin katta evin batısında yer alan merdivenin alt kısmı işlev doğrultusunda eskiden duş olarak kullanılmaktayken günümüz kullanımında depo olarak kullanılmaktadır. Bir dönem tuvalet ve duşun avluda yer aldığı fakat daha sonra evin kuzey cephesinde yer alan betonarme ekin içine yerleştirildiği ev sahibi tarafından ifade edilmektedir. Evin güney kısımda olan oda eskiden mutfak işlevinde kullanılıyorken günümüzde bu oda yaşam birimi haline getirilmiştir ve mutfak evin kuzey cephesinde yer alan betonarme ekin içine yerleştirilmiştir (Şekil 4.26).

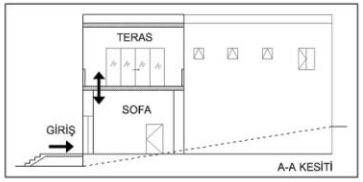

Şekil 4.26. Hacı Ali Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

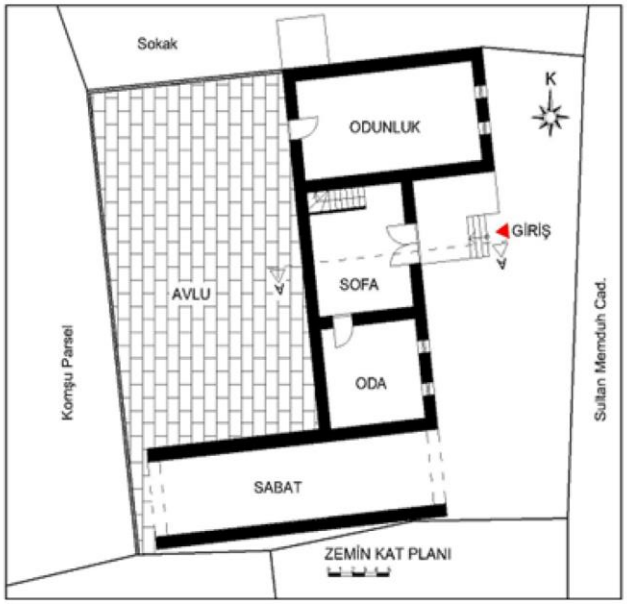
3 NOLU EV-MUHAMMED AYDIN EVİ Ada/Parsel No: 130/22

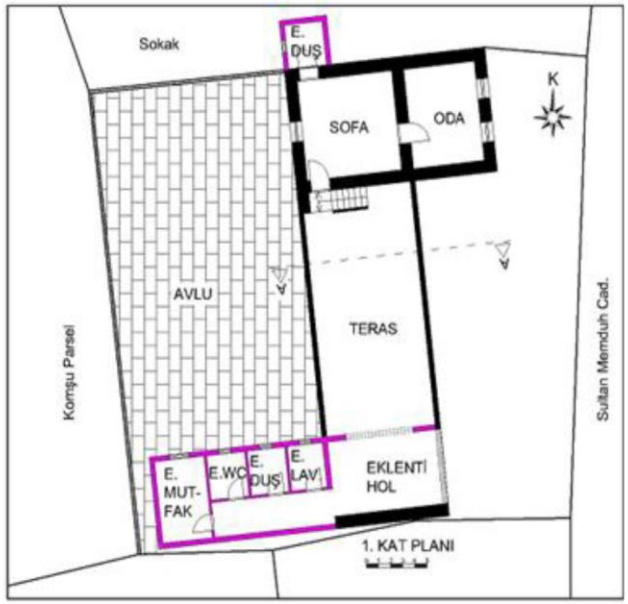

18.yy (150 yıl) inşa edilen evin mekan isimlerinde ve işlevlerinde değişimlerin yanı sıra yapıya ilave birimler de eklenmiştir. Zemin katta evin batısında yer alan merdivenin alt kısmı işlev doğrultusunda eskiden duş olarak kullanılmaktayken günümüz kullanımında depo olarak kullanılmaktadır. Zemin katta odunluk olarak günümüzde işlev gören birim eskiden mutfak işlevi görmekteydi. Günümüzde ise mutfak üst katta yer alan betonarme ekin içine yerleştirilmiştir. Bir dönem tuvaletin avluda yer aldığı fakat daha sonra evin güney cephesinde ikinci katta yer alan betonarme ekin içine yerleştirildiği ev sahibi tarafından ifade edilmektedir. İkinci katta evin kuzey cephesinde sofayla bağlantılı oluşturulan betonarme duş sonradan yapıya ilave edilmiştir (Şekil 4.27).

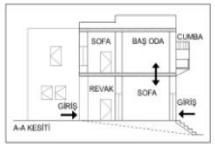

Şekil 4.27. Muhammed Aydın Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

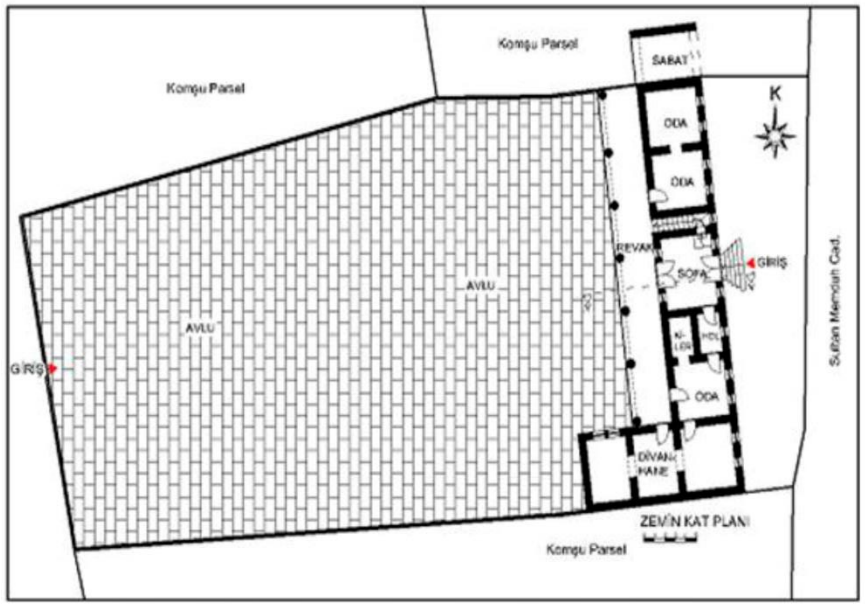
4 NOLU EV-ŞEYH NASRETTİN EVİ (İRFAN AYDIN) Ada/Parsel No: 130/23-24-64

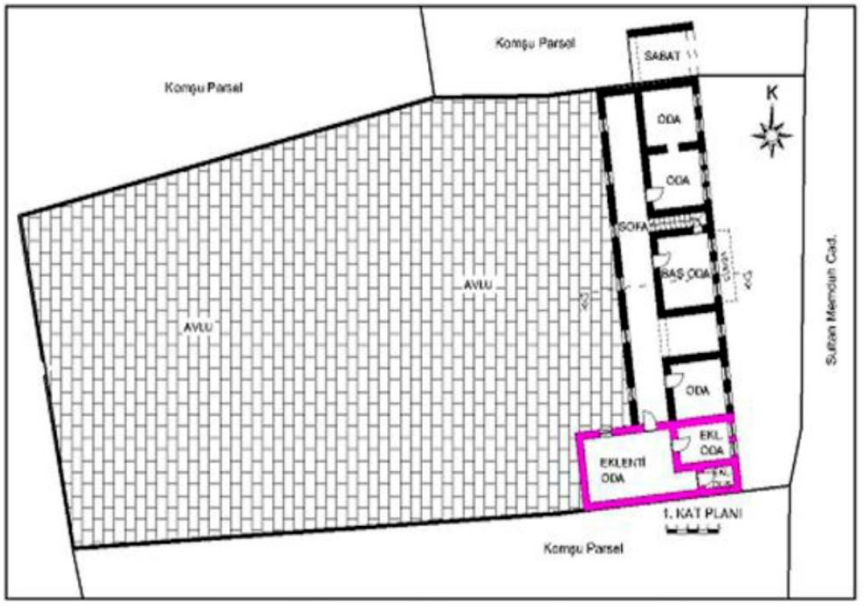

19.yy -20.yy (130 yıl) inşa edilen ev ilk kullanımında zemin kattaki odalar yaşam birimi olarak kullanılmakta iken, güncel kullanımında bu odalar depo ve kiler olarak kullanılmaktadır. Zemin katta evin kuzeydoğusunda yer alan merdivenin alt kısmı işlev doğrultusunda eskiden duş olarak kullanılmaktayken günümüz kullanımında depo olarak kullanılmaktadır. Tuvaletin daha önceden avluda yer aldığı fakat 3 ailenin bu evde yaşadığı dönemde ev içerisinde 3'er adet mutfak, tuvalet ile duşun yapıldığı ev sahibi tarafından ifade edilmektedir. Günümüzde de devam eden restorasyon çalışmasında tuvalet, mutfak ve duşlar yıktırılmış ve ev ilk kullanım haline getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca eskiden tek katlı olarak planlanan divanhanenin üst kısmına iki adet oda ile duş birimi eklenmiştir. Divanhanenin alt bölümü mutfak işlevi de görmüştür. Ancak bu bağlantı günümüzde kapatılmıştır (Şekil 4.28).

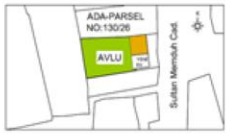

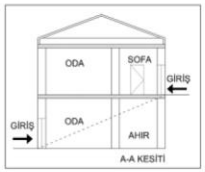
Şekil 4.28. Şeyh Nasrettin Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

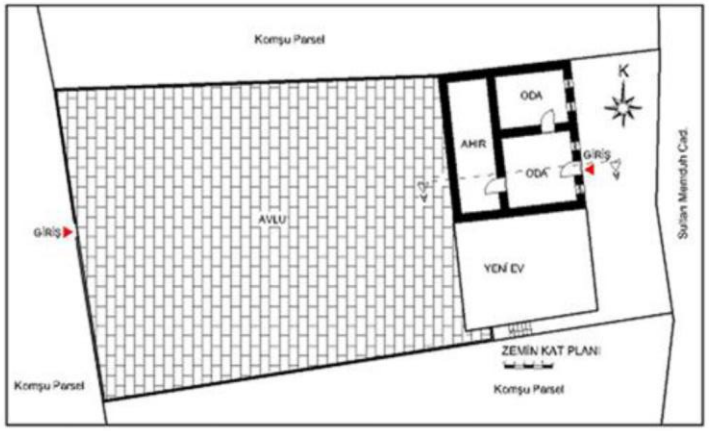
5 NOLU EV-NUSRET YAVUZ EVİ — Ada/Parsel No: 130/26

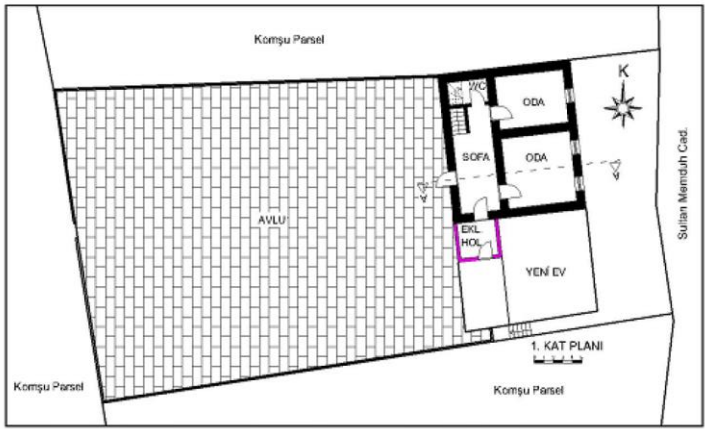

19. yy (120 yıl) inşa edilen ev miras nedeniyle ikiye bölünmüştür. Bu bölünmeyle birlikte evin güneyi yıktırılarak yerine betonarme yapı inşa edilmiştir. Bu betonarme yapının içerisinde oluşturulan hol aracılığıyla evin geriye kalan kuzey kısmının birinci katıyla bağlantı oluşturulmuştur. Evin birinci katında yer alan merdiven kapatılmıştır ve evin bu kısmında yer alan odalar depo ve kiler olarak kullanılmaktadır. Ayrıca evin ikinci katı yapıya sonradan ilave edilmiş betonarme yapıyla aynı zamanda inşa edilmiş olup, oluşturulan betonarme hol ile bağlantı sağlanmıştır. Evin zemin kattında doğu cephede yer alan oda eskiden yaşam birimi olarak kullanılmaktayken günümüzde odunluk olarak kullanılmaktadır. Evin zemin katında batı cephede yer alan oda işlev doğrultusunda eskiden mutfak olarak kullanılmaktayken günümüz kullanımında ahır olarak kullanılmaktadır. İkinci katta merdiven sisteminin altında sofayla bağlantılı hem duş hem de tuvalet görevi gören birim eve sonradan eklenmiştir. Eskiden tuvalet avluda yer almaktaydı. Duş ise merdiven sisteminin altına yerleştirilmişti. Günümüz kullanımında tuvalet ve duş sonradan inşa edilen betonarme evin içerisine yerleştirilmiştir. Nitekim değişimler sabit ve yarı sabit elemanların yanı sıra yıkım ile gerçekleştirildiğinden, ev ilk kullanım halinden farklılık göstermektedir (Şekil 4.29).

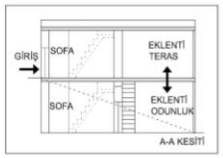

Şekil 4.29. Nusret Yavuz Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

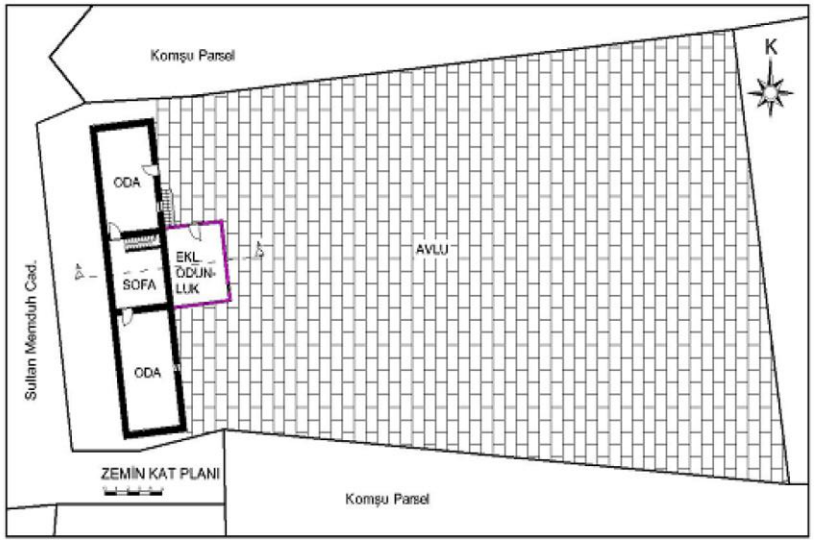
6 NOLU EV-AYŞE KIZILKAYA EVİ Ada/Parsel No: 146/2

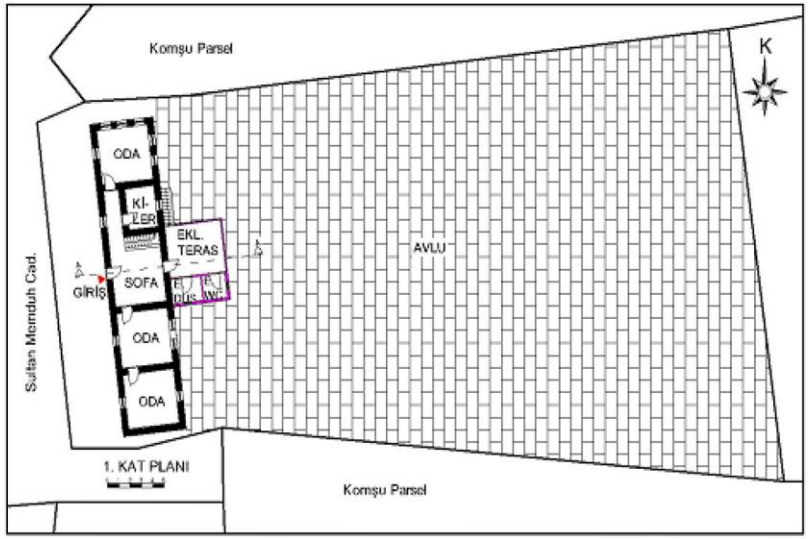

19. yy (120 yıl) inşa edilen evin kuzeyinde yer alan merdivenin alt kısmı işlev doğrultusunda eskiden duş olarak kullanılmaktayken günümüz kullanımında ayakkabılık olarak kullanılmaktadır. İkinci katın güneyinde yer alan odalar eskiden yaşam birimi olarak kullanılmaktayken günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. İkinci katın kuzeyinde yer alan kiler eskiden yaşam birimi olarak kullanılmaktayken günümüzde kiler olarak kullanılmaktadır. Evin zemin katında avluyla bağlantılı oda eskiden mutfak işlevi görmekteyken günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Depo olarak kullanılan bu birimle bağlantılı oda eskiden ahır olarak kullanılmaktaydı ve avluyla bağlantı sağlayan kapısı bulunmaktaydı ve günümüzde ise bu kapı kapatılarak bu oda depo olarak işlevlendirilmiştir. Bir dönem tuvaletin avluda yer aldığı ev kullanıcısı tarafından ifade edilmekle birlikte ikinci katta sofanın karşısında evin avluya bakan cephesinde yer alan teras ile güneyinde yer alan tuvalet ve duş yapıya sonradan eklenmiştir (Şekil 4.30).

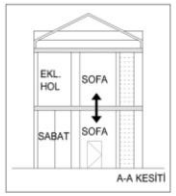

Şekil 4.30. Ayşe Kızılkaya Evi'nin Batı Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

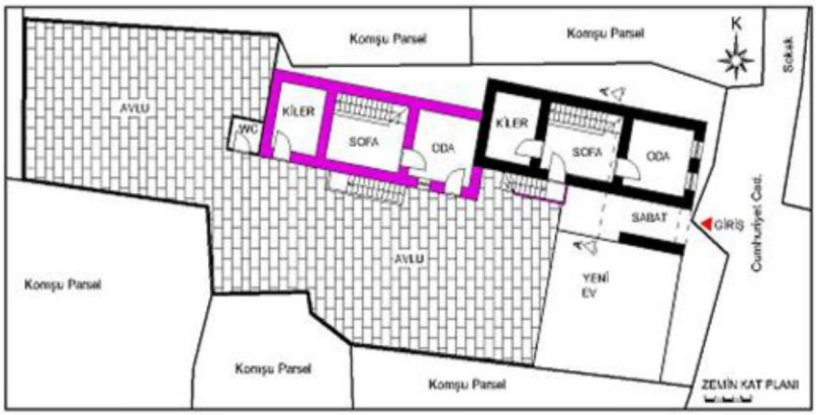
7 NOLU EV-ZÜBEYİR YILDIZ EVİ Ada/Parsel No: 154/6

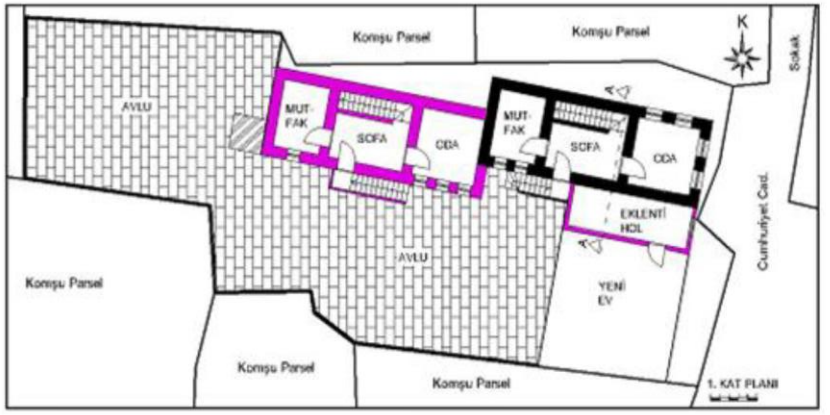

19. yy (100 yıl) inşa edilen evin mekan isimlerinde ve işlevlerinde değişimlerin yanı sıra yapıya ilave birimler de eklenmiştir. Her iki bloğun zemin katında yer alan odalar eskiden yaşam birimi olarak kullanılıyorken günümüzde depo alarak kullanılmaktadır. Her iki bloğun ikinci katında yer alan mutfaklar eskiden yaşam birimi olarak kullanılıyordu ve eski mutfaklar zemin katta yer alan kilerde işlev göstermekteydi. Evin doğu cephesinde yer alan sabatın üzerinde oluşturulan hol aracılığıyla sonradan inşa edilen betonarme evle bağlantı sağlanılmaktadır. Eskiden tuvalet avluda yer almaktaydı. Duş ise merdiven sisteminin altına yerleştirilmişti. Günümüzde tuvalet ve duş betonarme konutun içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 4.31).

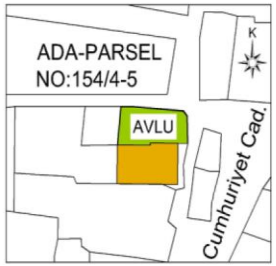

Şekil 4.31. Zübeyir Yıldız Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

8 NOLU EV-AYŞE YILDIZ EVİ — Ada/Parsel No: 154/4-5

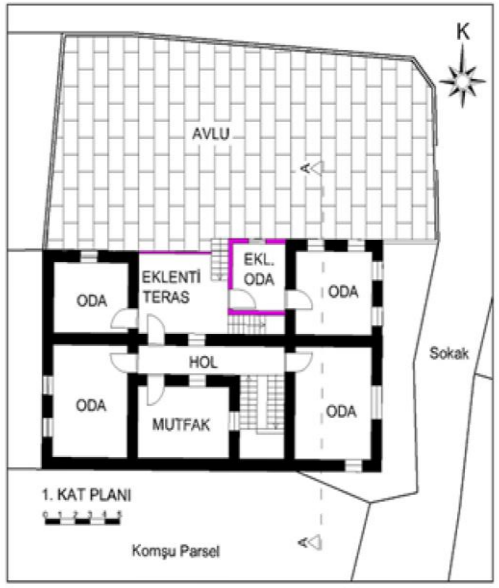

18. yy (200 yıl) inşa edilen evin zemin katında sofanın karşısında iç içe geçen iki adet oda eskiden mutfak ve kiler olarak kullanılıyorken günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Bu ev eskiden iki aile tarafından kullanılmaktaydı ve dolayısıyla evde iki adet mutfak ve kiler bulunmaktaydı. Bu nedenle evin zemin katının doğusunda kapıları avluya açılan iki adet oda ve odunluk da eskiden mutfak ve kiler olarak işlev göstermekteydi. Evin ikinci katında yer alan mutfak ile evin güneydoğusundaki oda yapıya sonradan ilave edilmiş cas birimlerdir. Yapının batısında yer alan iki adet oda ise en eski cas birimlerdir. Nitekim bu odaların her birinde bir aile faaliyet gösterdiğinden odalar içerisinde duş alma yerleri de bulunmaktadır. Tuvalet ise eskiden avluda yer almaktaydı. Günümüzde tuvalet ve duş zemin katta ev içerisinde işlevlendirilmiştir. Evin kuzeyinde terasın doğusunda yer alan oda da yapıya en son ilave edilmiştir (Şekil 4.32).

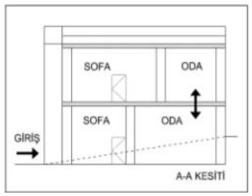

Şekil 4.32. Ayşe Yıldız Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

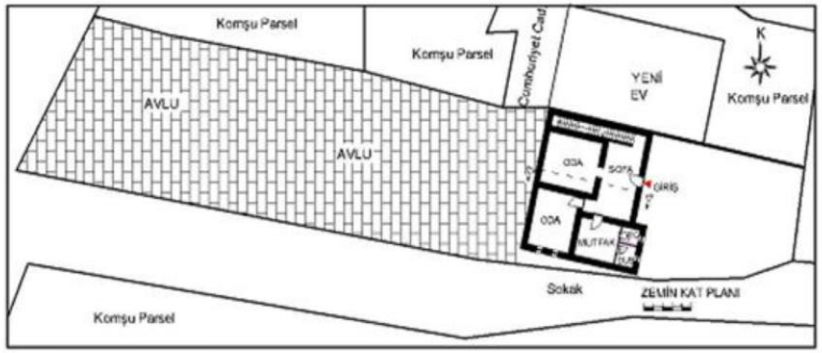
9 NOLU EV-ZEKİ ŞEN EVİ Ada/Parsel No: 143/13

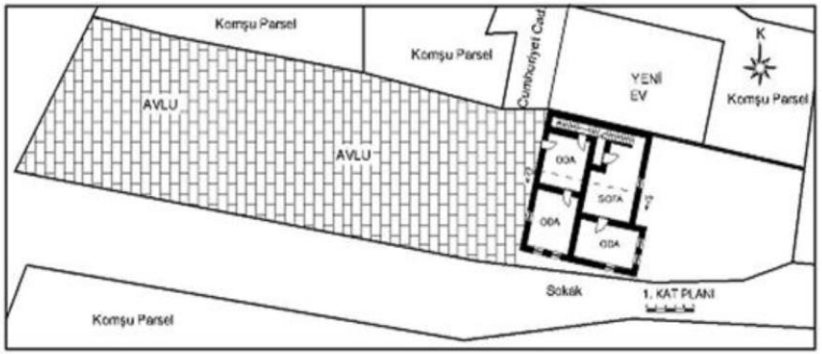

19. yy (100 yıl) inşa edilen evin mekan isimlerinde ve işlevlerinde değişimler olmuştur. İlk kullanımında zemin kattaki odalar yaşam birimi olarak kullanılmakta iken, güncel kullanımında bu odalar depo ve kiler olarak kullanılmaktadır. Zemin katta yer alan mutfak kullanılmamaktadır ve günümüzde ikinci kattaki sofa mutfak olarak kullanılmaktadır. Merdivenin alt kısmı işlev doğrultusunda eskiden duş olarak kullanılmaktayken günümüz kullanımında depo olarak kullanılmaktadır. Tuvaletin daha önceden avluda yer aldığı fakat sonrasında eskiden mutfak olarak kullanılan birimin içerisine duş ile birlikte yerleştirildiği görülmektedir. Nitekim değişimler sabit ve yarı sabit elemanlar ile gerçekleştirildiğinden, ev ilk kullanım halinden çok büyük farklılık göstermemektedir (Şekil 4.33).

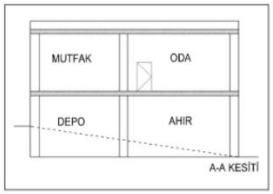

Şekil 4.33. Zeki Şen Evi'nin Doğu Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

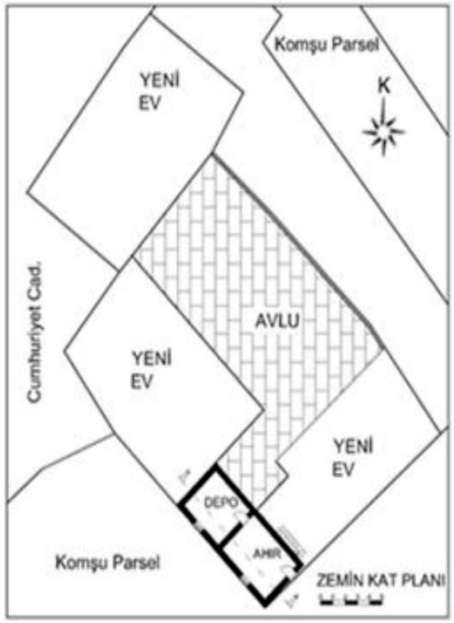
10 NOLU EV-FATMA GÜLTEKİN EVİ Ada/Parsel No: 134/4

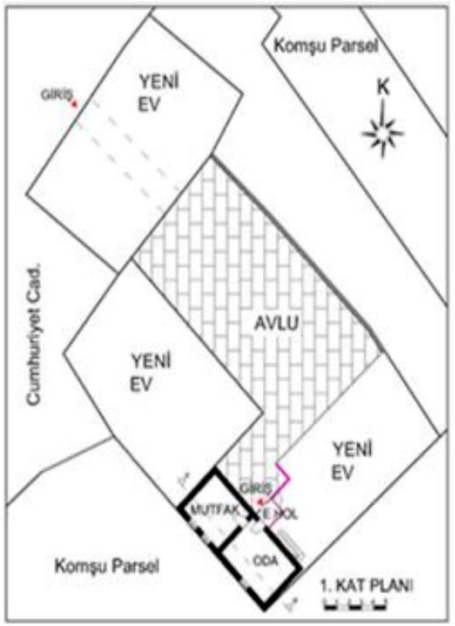

19. yy (150 yıl) inşa edilen evin mekan isimlerinde ve işlevlerinde değişimler olmuştur. İlk kullanımında zemin kattaki odalar mutfak ve kiler olarak kullanılmakta iken, güncel kullanımında bu odalar depo ve ahır olarak kullanılmaktadır. Daha önce zemin katın kuzeyinde yer alan iki adet oda ile sofa yıktırılarak yerine betonarme ev inşa edilmiştir. Evin ikinci katında yer alan mutfak içerisindeki mağsel önceden duş birimi olarak görev görmekteydi. Bu durum bu birimin eskiden oturma odası olarak kullanıldığını göstermektedir. Tuvaletin daha önceden avluda yer aldığı fakat sonrasında duş ile birlikte yeni konutun içerisinde yer aldığı görülmektedir. Nitekim değişimler sabit ve yarı sabit elemanların yanı sıra yıkım ile gerçekleştirildiğinden, ev ilk kullanım halinden farklılık göstermektedir (Şekil 4.34).

Şekil 4.34. Fatma Gültekin Evi'nin Güney Cephesi, Konumu, Kesiti ile Zemin Kat ve Birinci Kat Planları

4.5. Değerlendirmeler

Fiziksel yaşam alanı oluşturma sürecinde insanlar; ilk aşamada coğrafik şartlarına (hava koşulları, doğal afetler, çevre koşulları vb.) ve sonraki aşamalarda ise kültürel özelliklerine (din, gelenek, akrabalık, aile vb.) göre şekillenen mimari mekanlar yapmışlardır. Geleneksel evlerin şekillenmesinde belirleyici olan bu etkenlerin sosyal yapıya ait izler taşıdıkları görülmektedir. Bu anlamda, Tillo geleneksel konut dokusu için yapılacak koruma çalışmalarının başarılı olması açısından yerinde yapılacak alan çalışmasıyla birlikte sosyal yapının doğru bir şekilde incelenmesi ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.5.1. Sosyal Yapı İle İlgili Değerlendirmeler

Tillo'nun bugünkü sosyal yapısı, geçmişteki sosyal yapısıyla çok büyük farklılıklar göstermemektedir. Bu durumun nedeni olarak Tillo'da ikamet eden eski Tillo'luların çocukları günümüz Tillo nüfusunu oluşturmaktadır. Gençlerin ailelerinde gördükleri davranışları istemsiz de olsa tekrar etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu bağlamda, günümüz Tillo halkı geçmiş kültürleri etkisiyle şekillendirdikleri geleneklerini yeni edindikleri değerleriyle birlikte günümüzde devam ettirmektedirler.

Geleneksel evlerin çoğunda eski kuşak geniş ailelerin devamı niteliğindeki yeni kuşak çekirdek aileler oturmaktadır. Bu durum kullanıcıların evlere olan aidiyet duygusunu besleyerek, evlerin düzenli bakım ve onarımının yapılmasıyla desteklemektedir. Kırsal yaşam kültürlerini devam ettiren ev kullanıcıları evlerinin avlularında yer alan tandırlarında ekmek pişirmekte, yaz aylarında ise kış hazırlıkları yapmaktadırlar.

Ekonomik yetersizlikler bu evlerin tercih edilmesinde önemli bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz ev sahipleri eskimiş evlerinden ayrılmak için maddi imkan bulamazken, kiracılar ise oldukça düşük olan kira bedeli nedeniyle bu evleri tercih ettikleri görülmektedir. Siirt merkez ile çevre şehirlere göç etmiş ailelere ait evler ise korunmaları için ya bedelsiz olarak kiralanmakta ya da yaz aylarında gelip kalınarak kullanılmaktadır.

4.5.2. Fiziksel Yapı İle İlgili Değerlendirmeler

Tillo'da İslam inancı sosyo-mekansal bir pratik olarak (cami, türbe, mescit, medrese ile mezarlık) büyük oranda bir yaşam şekli halini almıştır. Bu yaşam şekli geleneksel evlerde de kendini göstermektedir. Evlerin tasarımında mahremiyet kurallarına önem verilmiştir. Örnek olarak, basamaklar üzerine inşa edilmiş evlerden üst basamakta yer alan evin ön cephesi bir alt

basamakta inşa edilen evin arka cephesine bakmaktadır ve bu arka cephede herhangi bir pencere ve kapı bulunmamaktadır.

İncelenen geleneksel Tillo evlerinin mimari özelliklerine bakıldığında ortak özellik olarak dikdörtgen şekilli, dış avlulu, I plan tipli, 2 katlı, yığma kargir yapı sistemli ve sıklıkla taş, cas, ahşap ve toprak yapı malzemelrinin kullanıldığı görülmektedir. Farklı özellik olarak ise incelenen evlerde cephelere hareketlilik katan elemanlar ile cephelerdeki pencere ve kapı yerleşimine göre oluşturulan cephe tipleri görülmektedir (Çizelge 4.4).

Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, geleneksel evlerde yaşayan kullanıcı profilinin değişmesi beraberinde yeni ihtiyaçlar doğurarak evlerde birtakım fiziksel müdahalelerle sonuçlanmıştır. Bu müdahaleler evlere eklenen banyo ve tuvaletlerle birlikte geleneksel yaşamdaki mağsellerin, duşlukların, avludaki tuvaletin kaldırılması şeklinde olabileceği gibi yatay ve düşey doğrultuda evlerin birkaç aile için kullanır hale gelmesi için bölünmeler şeklinde de olabilmektedir. Eklemeler, kaldırmalar, bölünmeler tarzındaki fiziksel müdahaleler yapı malzemeleri aracılığıyla yapılabilmektedir. Yapı malzemelerindeki farklılık ise yapının organik dokusuna zarar vererek yapının derme-çatma bir halde ayakta kalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, fiziksel müdahaleler geleneksel evlerin sürdürülebilinirliğine zarar verici olmaktadır.

Ev olarak kullanım fonksiyonunu günümüzde de devam ettiren geleneksel evlerde fiziksel müdahalelerin yanı sıra plan düzenine zarar vermeyen işlevsel müdahaleler de görülmektedir. Bu müdahaleler evlere yeni mobilya ile teknolojik eşyaların alınmasıyla birlikte mekanların kullanımında görülmektedir. Bu anlamda oturma odası, yatak odası, mutfak gibi birimler arasında sınırlar çizilmiş olmaktadır.

Çizelge 4.4. İncelenen geleneksel Tillo evlerine ait mimari özellikler

EVLER		1 NOLU EV	2 NOLU EV	3 NOLU EV	4 NOLU EV	5 NOLU EV	6 NOLU EV	7 NOLU EV	8 NOLU EV	9 NOLU EV	10 NOLU EV
PLAN ŞEKLİ	DİKDÖRTGEN	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	KARE										
	EĞRİSEL										
PLAN TİPİ(AVLU)	DIŞ AVLULU - I	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	DIŞ AVLULU - L										
	ORTA AVLULU										
	İÇ AVLULU										
PLAN TİPİ(SOFA)	SOFASIZ										
	DIŞ SOFALI										
	İÇ SOFALI	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	ORTA SOFALI										
KAT SAYISI	1										
	2	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	3										
YAPIM SİSTEMİ	YIĞMA KARGİR	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	BETONARME KARKAS										
	AHŞAP KARKAS										
YAPI MALZEMESİ	TAŞ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	CAS	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	AHŞAP	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	TOPRAK	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
CEPHE Ö.(HAR EKETLİ	BALKON										
	CUMBALI				●						
	CUMBASIZ	●	●	●		●	●	●	●	●	●
CEPHE ÖZELLİKLERİ(BOŞLUK	A TİPİ						●				
	B TİPİ	●		●	●	●		●	●	●	●
	C TİPİ										
	D TİPİ		●								

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Geleneksel Tillo dokusunda yer alan evler bağlı bulundukları sosyal yapıya paralel bir gelişim göstermektedir. Nitekim, sosyal yapıdaki değişimlere yanıt olabilecek müdahaleler ise evlerin özgün yapısına zarar verecek fiziksel değişimlerle sonuçlanmaktadır. Fiziksel değişimlerin yeterli bulunmadığı durumlarda ise evler terk edilmekte ya da yıktırılarak yerine yeni evler inşa edilmektedir. Bu durumdan anlaşılacağı üzere geleneksel Tillo evlerinin korunmasında evlerin hala kullanılıyor olması oldukça önemli bir nokta olmaktadır. Ekonomik durumu yetersiz kişilerin bu geleneksel evlerde yaşamlarını sürdürdükleri düşünüldüğünde, evlerin bakım ve onarımı için ilgili kurumların maddi desteği ile uzman bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. İncelenen evlerde yaşayan aile bireyleriyle yapılan anket çalışması sonucunda evlerini sevdikleri ve en büyük isteklerinin evlerinin bedelsiz onarılması olduğu belirlenmiştir.

Koruma çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için Tillo yöresini diğerlerinden farklı yapan ayrıcalıkların sosyal ve fiziksel yapıyla birlikte doğru olarak tanımlanmasının ve hangilerinden, ne şekilde yararlanılarak turizm amaçlı kullanabileceğinin saptanması önem kazanmaktadır. Örnek olarak, geleneksel evlerin iç ve dış cephelerinin sıvanmasında kullanılan yerel malzeme (cas) sürdürülebilir, ekolojik konut yaklaşımlarının temeline katkı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, geleneksel Tillo evleri kültürel, sosyal, fiziksel gelişim için ekonomik bir gelir kaynağı olarak görülebilir ve değerlendirebilinir. Nitekim günümüzde turizm anlayışı değişmeye başlamış, doğa ile bütünleşme, geçmiş kültürün izlerini yerinde görme, kültürel temaslar, yaşam tarzı, inanç sistemleri, el sanatları, alışveriş ortamları, eğlence biçimleri ilgi çeker olmuştur. Anonimleşen, her yerde olabilen standart kimliksiz ürünler ve yerlere ilgi azalmakta, itici bulunmaktadır. Ayrıca; eğitim programları, seminerler, konferanslar, festival türü etkinlikler ile basın yayın organları aracılığıyla yapılan bilgilendirme çalışmalarında Tillo tanıtılmalı ve Tillo'da yaşayan insanlarda tarihi çevre bilinci oluşturularak, geleneksel evlerinin koruması özendirilmelidir. Böylece geleneksel Tillo evlerinin gelecekteki durumuna ilişkin doğru adımların atılması sağlanabilecektir.

6. KAYNAKLAR

Alkan, A., (2017). Siirt İlinin Eski Köy Adları Üzerine Coğrafi Bir İnceleme. Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, ***Türk Coğrafya Dergisi***, 68: 63-76.

Babaoğlu, R. ve Çelik, A., (2018). Cumhuriyet İdaresine Geçiş Sürecinde Siirt'te Demografik Göstergeler. Siirt Üniversitesi Tarih Bölümü, ***Tarih Okulu Dergisi (TOD)***, 34: 529-563.

Özden, B.G., (2002). Tillo'daki Mimari Eserler. Türk Tarih Kurumu Basım-evi, Ankara.

Berk, M. G., (2018). Siirt Cas Evlerinin Özgün Morfolojisini Ortaya Çıkarmak İçin Otomatik Form Bulma Sistemi Önerisi. Kültürel Miras Alanında VR Teknolojileri Uluslararası Konferansı. 20-33.

Boran, A., Tüfekçioğlu, A., Yıldız İ., Erdal Z., Alper C., (2013). Tillo'daki Tarihi Eserler. Siirt Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını-2, Bion Matbaacılık, İstanbul.

Bozkurt, S. G. ve Altınçekiç, H., (2013). Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi. İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İ.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Planlama ve Tasarımı Anabilim Dalı, ***Journal of the Faculty of Forestry***, 63 (1): 69-91.

Çelik, A., (2019). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Siirt Sancağının İdari Ve Sosyo-Ekonomik Durumu. Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Siirt, 277.

Çetin, Y., (2006). Geleneksel Türk Evinde Cumba. ***Sanat Tarihi Dergisi***, 15 (2): 18-27.

Demlikoğlu, U., (2018). 998 ve 1112 Numaralı Tapu Tahrir Defterlerine Göre Siirt Vakıfları (1526-1566). Sdü Fen-Edebiyat Fakültesi, ***Sosyal Bilimler Dergisi***, Diyarbekir Vilayet Matbaası, Diyarbakır, 44: 40-61.

Ege, S. C., (2019). Toplumsal Bellek Ve Mekânsal Temsiller: Tillo (Siirt) Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, Ankara, 193.

Eldem, S. H., (1954). Türk Evi Plan Tipleri. Pulhan Matbaası, 238, İstanbul.

Jurkow, G., (2000). Rediscovering and Recovering the Front Yard: A Study of Garden Yard Meaning and Owner Attitudes"dan Quayle. M. and TC. Driessen van der Lieck 1997. Growing community A case for hybrid landscapes, Lumhcupr uttd Urbatr Planning, 39: 99- 107.

Koday, S., Koday, Z., Kızılkan, Y., (2017). Siirt İlinde Bir Mesken Kültürü: Cas Evleri. ***Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, 21 (4): 1369-1385.

Köse, A., (2018). Balıkesir Çevresinde Geleneksel Kırsal Avlu Peyzajı Ve Değişimi. Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, ***Doğu Coğrafya Dergisi***, 18: 38.

Küçükerman, Ö., (2007). Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 214, İstanbul.

Mut, S., (2020). Siirt Merkez Ve Tillo (Aydınlar) İlçelerinde Karşılaştırmalı Arazi Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Coğrafya Anabilim Dalı, Karabük, 210.

Obuz, Ö., (2017). Milli Mücadeleye "Şark"Tan Bir Destek: Siirt Örneği. ***Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, 27: 265-276.

Reis, A., (2003). Original and converted social housing: Spatial configurations and resident'attitudes. Proceeding, 4th International Space Syntax Symposium London 2003, 11.02.2006, London, 40.

Sami, K., (2010). TİLLO: Bir Zamanların "Cas Evleri", ***Mimarlık Dergisi***, 354: 1.

Sharr, A., (2013). Mimarlık İçin Heidegger, çev: Volkan Atmaca, 1.Baskı, Yem Yayınları, 144, İstanbul.

Uşma G. ve Urfalıoğlu N., (2018). Geleneksel Van Evlerinin Cephe Özellikleri ve Tipolojisi Üzerine Bir İnceleme. ***Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi***, 33(1): 1-16.

Yüksel, M., (2019). Siirt Şehrinin Kültürel Coğrafyası (Maddi Kültür Öğelerine Göre). Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Erzurum, 278.

İnternet Kaynakları:

Url-1 Tillo (Aydınlar) Belediyesi Turizm Rehberi, 2015. Erisim Tarihi: 05.01.2021

Url-2 TÜİK-https://www.nufusu.com/iller. Erisim Tarihi: 05.01.2021

Url-3 wikipedia.org/wiki/Cumba. Erisim Tarihi: 10.03.2021

Url-4Yandex.Haritalar:12.08.2021

EKLER

Ek-1

Örnek Anket Formu

Not: Geleneksel Tillo evleri kullanıcılarının profilleri ile yapıya ait gereksinim ve isteklerini belirlemek amacıyla anket çalışması yapılmıştır.

Geleneksel Tillo Evleri Kullanıcılarının Profilini Belirlemeye Yönelik Sorular

1- Değerlendirilen Yapıda İkamet Edenin;

Adres:

İkamet Süresi:

2- Görüşme yapılan kişilerin dini yapısı nedir?

( ) Müslüman

( ) Müslüman değil

3- Geleneksel Tillo evlerinde mülkiyet durumu nedir ?

( ) Ev sahibi

( ) Kiracı

( ) Bedelsiz

4- Evde konuşulan dil nedir?

( ) Türkçe ( ) Arapça ( ) Kürtçe ( ) Diğer…

5- Görüşme yapılan kişinin cinsiyeti nedir?

( ) Kadın ( ) Erkek

6- Görüşme yapılan kişinin kütük durumu nedir?

( ) Yerli ( ) Yabancı

7- Görüşme yapılan kişinin yaşı nedir?

( ) 0-18 ( ) 19-25 ( ) 26-40 ( ) 41-60 ( ) 61 ve üstü

8- Görüşme yapılan kişinin hane halkı sayısı kaçtır?

( ) 1

( ) 3-5

( ) 5-7

( ) 7-9

9- Kullanıcıların evi beraber kullandıkları kişi kimdir?

( ) Aile

( ) Akraba

( ) Komşu

( ) Arkadaş

( ) Yalnız

10-Görüşme yapılan kişinin çocuk sayısı nedir?

( ) Çocuksuz

( ) 1–2

( ) 3–4

( ) 5>

11- Görüşme yapılan kişinin eğitim durumu nedir?

( ) Okuryazar değil

( ) Okuryazar

( ) İlkokul

( ) Ortaokul

( ) Lise/Y.okul

( ) Lisans

12- Evde çalışan kişi sayısı kaçtır?

( ) 2 kişi ve daha az

( ) 3-5 kişi arası

( ) 6 kişi ve daha fazla

( ) Yok

13- Görüşme yapılan kişinin mesleği nedir?

( ) İşçi

( ) Memur

( ) Çiftçi

( ) Serbest Meslek

( ) Ev Hanımı

( ) Öğrenci

( ) İşsiz

14- Görüşme yapılan kişinin gelir durumu nedir?

( ) Alt ( ) Orta ( ) Üst

Geleneksel Tillo Evleri Kullanıcılarının Yapıya Ait Gereksinim ve İsteklerini Belirlemeye Yönelik Sorular

15-Bu evleri tercih etme nedeniniz nedir?

( ) Sessiz,sakin olması

( ) Çocuklar için uygun olması

( ) Masrafsız, ekonomik olması

( ) Güvenli olması

( ) Mahremiyetli olması

16- Geleneksel Tillo evlerinde görülen bozulmaların nedeni nedir?

( ) Teknoloji

( ) Küreselleşme

( ) Ekonomi

( ) Göç

( ) Zaman

17-Yapılardaki değişiklik nedeni nedir?

( ) Korumak için

( ) Kullanışlı Olmadığı için

( ) İhtiyaçları Karşılamadı için

18- Geleneksel Tillo evlerinde sıklıkla yaşanan sorun nedir ?

( ) Gürültü

( ) Konfor

( ) Komşuluk

( ) Tadilat

( ) Diğer…

19-Plan düzeni ile ilgili yaşanan sorun nedir?

( ) Oturma/Misafir odalarının boyutları

( ) Tuvalet veya banyoların konumu

( ) Mekansal ilişki

( ) Diğer…

20-Geleneksel Tillo evleri nasıl korunabilir?

( ) Tescillenerek

( ) Kullanılarak

( ) Diğer...

21-Konutlarının çok eski olduğunu belirten kullanıcı değerlendirmeleriniz nedir?

( ) Konutlarının yıkılıp-yeniden yapılmasın ( ) Bedelsiz restorasyon işlerinden yararlanılsın

22- Kullanıcılar tarafından en çok yapılan fiziksel müdahale nedir?

( ) Mekan kapatılması

( ) Mekan eklenmesi

( ) Kat çıkılması

( ) Mekan çıkartılması

( ) Diğer…

23-İncelenen geleneksel Tillo evlerde işlevsel değişimlerin yapıldığı mekan neresidir?

( ) Mutfak ( ) Duş ( ) Yazlık Oda

Ek-2

Terminoloji

Behu: Yarı açık bir mekan olan eyvanın Tillo yöresinde yaygın olarak kullanılan adıdır.

Camelon: Damın çıkış merdiveninin üzerinde yer alan çatı örtüsüdür.

Cas: Tillo ilçesinde ve çevresinden elde edilen jips (alçı taşı)'nın fırınlarda yakılıp-öğütülmesiyle elde edilen bir tür kaba alçıdır.

Çırtak: Salon ile sofa anlamında kullanılmaktadır.

Kabbale: Odalar içerisinde bulunan yatak yorgan yerleştirilen, ahşap kapaklı yüklüklere verilen addır.

Mahsara: Avluda ekmek yapımı için tandır denilen, üzüm ezme, pekmez ve pestil yapmaya uygun odaya verilen addır.

Mağsel: Geleneksel evlerde odalar içerisinde bulunan seki altında düzenlenmiş yıkanma yerleridir.

Sabat: Evlerin sık olarak yapıldığı yerlerde karşımıza çıkan, sokakları birbirine bağlayan, sivri, basık ve yuvarlak kemerli; geçit, tünel işlevi gören mimarı elemandır.

Sedir: Duvarla bitişik, ahşap malzemeli, sabit, yerden yüksek bir oturma eşyasıdır.

Seki: Toprak üstündeki yükseklik anlamına gelmektedir.

İlli: Salonun etrafında yer alan odalara verilen addır.

İrbi: Oturma odaları (misafir ağırlama yerleri) anlamına gelmektedir.

İstahaye: Damın yüksek kısmında bulunan, iki-üç basamaklı merdivenle çıkılan dinlenme alanına verilen addır.

Teffeye: Mutfak içerisinde bulunan, yemeklerin pişirildiği ocağa verilen addır.

Tabok: Yiyeceklerin bozulmadan saklanılması amacıyla kullanılan mahsenlere verilen diğer bir addır.

Mısraheyn: Bir bütün olarak dergah adı verilen evlerin giriş kapılarını oluşturan kapı kanatlarına verilen addır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Servet Şeker İNALCAN

Eğitim Durumu

Lise : Namık Kemal Lisesi / Diyarbakır

Lisans : Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü/ Van

Yüksek Lisans: Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı/ Diyarbakır

Yabancı Dil : İngilizce (İyi)

İş Tecrübesi

2015-2016 : Artı Mimarlık, Restoratör Mimar

2016 : Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Şantiye Kontrol Mimarı

2017-2018 : Doğu Mimarlık ve Mühendislik, Mimar

2018-2021 : Siirt Yapı Denetim Ltd. Şti., Kontrolör Mimar

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ İNTİHAL FORMU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
ADI VE SOYADI	Servet Şeker İNALCAN
ÖĞRENCİ NO	19808017
EĞİTİM – ÖĞRETİM YILI	2020-2021
YARIYIL	☐ Güz ☒ Bahar
ANABİLİM DALI	Mimarlık Anabilim Dalı
PROGRAM	Yüksek Lisans
TEZ KONUSU	Tillo Geleneksel Konutlarının Fiziksel ve Fonksiyonel Kullanımının Değerlendirilmesi
İNTİHAL RAPORU BİLGİLERİ	
RAPOR TÜRÜ	Tez Savunma Sınavı Sonrası
SAYFA SAYISI	119
BENZERLİK ORANI	%16
RAPORLAMA TARİHİ	06/09/2021

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, ana bölümler, sonuç ve tartışma kısımlarından oluşan toplam 119 sayfalık kısmına ilişkin, 06/09/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan intihal raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

☐ Kabul/Onay sayfaları hariç,
☐ Kaynakça hariç
☐ Alıntılar ~~hariç~~/dâhil
☐ Diğer

Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Programlarda Tez Çalışması İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrencinin
Adı ve Soyadı: Servet Şeker İNALCAN
Tarih: 06/09/2021
İmza:

Tez Danışmanı Adı ve Soyadı: Doç. Dr. Havva ÖZYILMAZ Tarih: 06/09/2021 İmza:	**Anabilim Dalı Başkanı** Adı ve Soyadı: Doç. Dr. Havva ÖZYILMAZ Tarih: 06/09/2021 İmza:

Formdaki bilgiler, bilgisayar ortamında doldurulmalıdır. El yazısı ile doldurulan formlar geçersizdir.